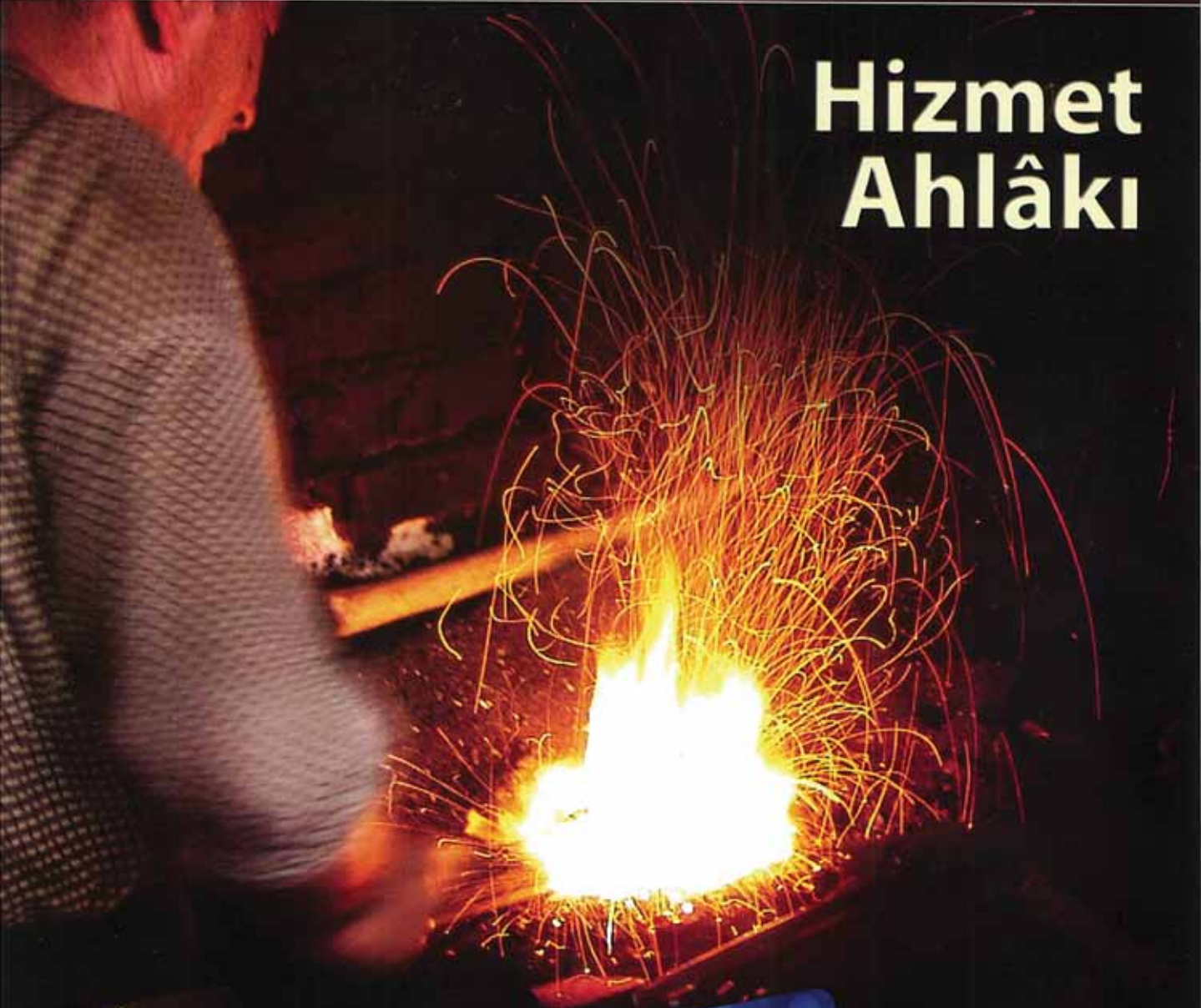

Diyanet

Aylık Dergi

Hizmet Ahlâkı

Hizmet İnsanı Olmak

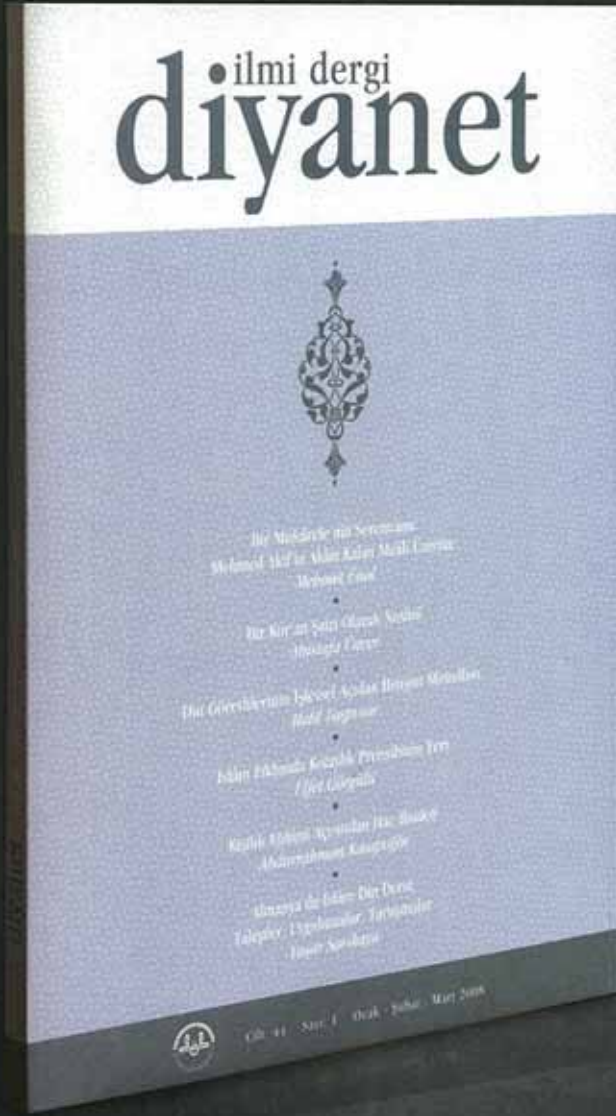
Prof. Dr. İsmail Doğan ile
"Gençlik Dönemi, Dini-Ahlâkı Sorunlar"
üzerine söyleşi

Hayat Oyununda
Aile Takımı

210
Haziran 2008

Zengin arşivi ve ilmi birikimi
ile kaynak niteliğinde

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI
SÜRELİ YAYINLARI

6

Hizmet İnsanı
Olmak

20

Allah'la
Korkutarak
Eğitmek

34

Hayat Oyununda
Aile Takımı

48

2008 "Yahya Kemal
Beyatlı" Yılı

GÜNDEM

Halka Hizmet Hakk'ı Hizmet 4
Prof. Dr. Mustafa Kara

Hizmet İnsanı Olmak 6
Doç. Dr. Halil Altuntaş

İslâm'da Hizmet ve Hizmet İnsanın Bazı Özellikleri 9
Dr. Faruk Görgülü

Hizmet Sunumunda Ahlâklılık: İhsan 14
Muhammet Ali Asar

Alinteri ve Helâl Kazanç 17
Doç. Dr. Fikret Karaman

DİN - DÜŞÜNCE - YORUM

Allah'la Korkutarak Eğitmek 20
Prof. Dr. M. Şevki Aydın

DİN ve SOSYAL HAYAT

"Emrolunduğun Gibi Dosdoğru Ol" Doğruluk-Dürüstlük 24
Medet Coşkun

Zamanlar, Mekânlar, Dualar 27
Dr. Mehmet Bulut

SÖYLEŞİ

Prof. Dr. İsmail Doğan ile
"Gençlik Dönemi, Dini-Ahlâkî Sorunlar" Üzerine 30
Ayfer Balaban

AİLE

Hayat Oyununda Aile Takımı 34
Dr. Ali Çiftçi

BİR KONU BİR AYET

Temizlik Bilinci ve Alışkanlığı Kazanabilmek 38
Doç. Dr. İsmail Karagöz

BİR HADİS BİR YORUM

Rahman'ın Merhametli Kulları 42
Prof. Dr. I. Hakke Ünal

DİN GÖREVLİSİNİN HATİRA DEFTERİNDEN

Mekke'de Zaman 44
Nevin Meriç

KÜLTÜR - SANAT

2008 "Yahya Kemal Beyatlı" Yılı 48
Musa Tektaş

EDEBİYAT

Son Devrin Büyük Din Bilgini, Şair, Gazeteci ve Milletvekili
Hasan Basri Çantay 52
Mustafa Özçelik

SÖZÜN ÖZÜ - BERCESTE BEYİTLER

Âlim ile Sohbet Etmek İnci Mercan İncidir
Câhil ile Sohbet Etmek Âkıbet Cân İncidir 54
Vedat Ali Tok

CAMİLERİMİZ

Şehzadeler Şehrinde Bir Selâtin Camii: Muradiye 56
Cevat Akkanat

PORTRE

Alim Sahabi Abdullah b. Ömer (r.a.) 60
Doç. Dr. Adem Apak

KİTAP TANITIMI

İslâm'a Giriş Temel Esaslar 62
Dr. Kırıasettin Koçoğlu

Çalışmak, insanlık için ürün, fikir ve değer üretmek İslâm'ın önem verdiği ve değişik vesilelerle teşvik ettiği bir erdemliliktir. Çalışmak, toplumların geleceği ve istikbalde olmak istedikleri yerdir, başarının mihenk taşıdır. Medeniyetler inşa eden, ilimde, sanatta, ticarete büyük atılımlar gerçekleştiren, insanlığın ufkunu açan ve hayatlarını kolaylaştıran işler yapabilmek ancak çalışmakla mümkündür. Bu yüzden ilim ve teknolojinin büyük bir hızla ilerlediği çağımızda, iş ve çalışma ahlâkı her geçen gün daha da önem kazanmaktadır. Esasen iş ve çalışma etiği kültürümüzde köklü bir geçmişe sahip olan kadim bir prensiptir. Bu kültürde, "halka hizmet Hak'ka hizmettir" düsturu hâkimdir. İnsanlara faydalı olan, insanların en hayırlısı olarak kabul edilir. Yaptığı her işi layıkıyla yapmak (ihسان) hedeflenir. Meslek ahlâkına uyulduğu, işin kalitesinden ödün verilmediği ve dürüst çalışıldığı takdirde, bunun aynı zamanda manevî bir kazanım olduğu düşünülür. "İnsan için ancak çalıştığı vardır. Şüphesiz onun çalışması ileride görülecektir. Sonra çalışmasının karşılığı kendisine tastamam verilecektir." (Necm, 40-41) buyruğu çerçevesinde başarının ve mükâfatın sınırı çalışmada aranır. Bu sebeptendir ki yapılan iş, bir ibadet neşvesi ile yapılır. Bu anlayış ve felsefe ile yapılan iş elbette güzel, kaliteli ve sonuç verici olur. Bunun topluma yansımaları da pek çok hayırlı kazanımlara kapı aralar. Nitekim, 13. ve 19. yüzyıllar arasında, üretimde iyi ahlâkın, doğruluğun, kardeşliğin, yardımseverliğin kısacası bütün güzel meziyetlerin birleştiği bir sosyo-ekonomik düzen olan ahilik, çalışma hayatına getirdiği ahlâkî kurallarla zengin ile fakir, üretici ile tüketici, emek ile sermaye, millet ile devlet arasında iyi ilişkiler kurarak herkesin huzur içinde yaşamasına önemli katkılar sağlamıştır. Bunun bir benzerini tarihimizdeki hisbe teşkilatında da görmek mümkündür.

Yaptığı işe alın terini, göz nurunu ve gönlünü katan, ibadet ciddiyetiyle çalışan bahtiyar insanların artması hepimizin arzusu değil midir? Bu anlayışla görev yapan, hizmet üreten, insanlığa fikir ve düşünce ufukları açan kişiler, "kavmin efendileridir." Özellikle din hizmetinde zorluklara katlanan, doğumunda, düğününde, hüznünde kısaca, hayatın pek çok karesinde halk ile iç içe olan din gönüllüsü görevlilerimizin ülkemize kazandırdığı artı değerler gözden uzak tutulmamalıdır.

Bu ayki gündem konumuz "hizmet ahlâkı." Sizleri bir-birinden değerli kalemlerin yazılarıyla baş başa bırakıyor, bir sonraki sayıda yeniden birlikte olmayı diliyorum.

Dr. Yüksel Salman

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Dr. Yüksel Salman

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Abdulbaki İçcan

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Mustafa Bayraktar (Dön. Ser. İsl. Müd.)

Yayın Koordinatörleri
Ayfer Balaban ayferbalaban@myinet.com
Mustafa Bektaşoğlu mbektasoglu@myinet.com

Tashih
Sait Şan

Arşiv
Ali Duran Demircioğlu

Dizgi
Latif Köse/Rüdvân P. Yedekçi

Yönetim Merkezi
Dini Yayınlar Dairesi Başkanlığı
Eskişehir-Yolu 9. km. 06530 Çankaya / ANKARA
Tel: (0312) 295 73 06 Fax: (0312) 284 72 88

Abone İşleri
Tel : (0312) 295 71 96-97
Fax : (0312) 285 18 54
e-mail : dosim@diyanet.gov.tr

Abone Şartları

Yurt içi yıllık : 24.00 YTL.
Yurt dışı yıllık : ABD, 30 ABD Doları
AB Ülkeleri, 30 Euro
Avustralya, 50 Avustralya Doları
İsviçre ve Danimarka, 250 Kron
İsviçre, 45 Frank

Abone kaydı için, Ücretin Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü'nün T.C. Ziraat Bankası Ankara - Akay şubesindeki 5994308-5001 no'lu hesabına yatırılması ve makbuzun fotokopisi ile abonenin hangi sayıdan başlayacağını bildirir bir mektubun Diyanet İşleri Başkanlığı Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü Eskişehir-Yolu 9. km. Çankaya-ANKARA adresine gönderilmesi gerekir.

Yayın Türü: Aylık, Yerel, Süreli Yayın

Diyanet Aylık Dergi (Türkçe)

Temsilcilikler
Yurt içi : İl Müftölikleri, İlçe Müftölikleri
Yurt dışı : Din Hizmetleri Müşavirlikleri,
Din Hizmetleri Atâşelikleri

web : www.diyanet.gov.tr
e-mail : diniyayinlar@diyanet.gov.tr
sureliyayinlar@diyanet.gov.tr
aylikhaber@diyanet.gov.tr

Yayınlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir.
Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir.

Yapım

kömenAİANS
MBC SOLUTIONS

ANKARA: Tel: 0 312 443 03 12 Fax: 0 312 443 05 42
İSTANBUL: Tel: 0 212 269 74 74
www.komen.com.tr

Baskı Cilt

BEDİRALP MATBAACILIK SAN. VE TİC. A.Ş.
Litros Yolu, Nevzat Fikret Koru Holding Binası No:4/1B
Topkapı / İSTANBUL
Tel: 0 212 612 48 35 Pbx / Fax: 0 212 544 19 81

Basım Yeri: İSTANBUL
Basım Tarihi: 10.06.2008
ISSN - 1300 - 8471

Prof. Dr. Ali BARDAKOĞLU
Diyanet İşleri Başkanı

Bizlere hem dünya hem de ahiret mutluluğunu yakalamanın yolunu gösteren İslâm dini, her türlü iş ve davranışı, sadece kısa vadeli bireysel kazanım yönüyle değil, onun bir diğer kişinin hakkını ihlâl edip etmediği, insanlığın ortak yarana ne kadar hizmet ettiği, ilâhî nzaaya uygunluğu yönüyle de değerlendirmekte ve sonuçlarının manevî, ahlâkî ve vicdanî boyutlarını da dikkate almaktadır. Dolayısıyla İslâm, dünyadan ukbâya uzanan yönüyle bir bütün olarak ele almakta, dışa taşan yönüyle vicdandaki yankısını birlikte düşünmekte, yapılan her işte bireysel yararlar toplum menfaatini dengelemekte, inançla eylem, eylemle ahlâkî erdemler arasında kopmaz bir bağ kurmaktadır.

Dinimizde yapılan her işte niyet önemli görülmüş, izlenen yolun ve gidilen hedefin meşru olması şartı aranmış, bundan sonra da sonucun hayırlı olması için dua edilmesi tavsiye edilmiştir. Sevgili Peygamberimiz de bizlere, bir işe girerken onun doğruluğunu iç dünyamızda samimi biçimde tartışmamızı, şayet yapacağımız iş vicdanımızı rahatsız ediyorsa, şeklen kurala uygun olsa bile o işi terk etmemizi öğütlemiştir. Ayrıca "İnsanların en hayırlısı, insanlara en fazla yarar dokunan kimsedir" diyerek, yapılan işlerin bir başkasına fayda sağlamasını, insanlığın ortak yarana hizmet etmesini üstün hayır olarak nitelemiştir. Gelenegimizde halka hizmetin Hakk'a hizmet olarak görülmesi, vakıf eser, yol, çeşme, okul, cami, hastahane yapımı gibi insanlığın ortak yarana olan işler 'kalıcı hayır' olarak ifade edilmiştir.

Emek ve alinteri kutsal, çalışıp üretmek ise geniş anlamıyla ibadettir. Kur'an'da sıkça tekrarlanan 'salih amel', doğru, başlıca ve yararlı işler yapmak demektir. Görev ve yetkileri ehil ve lâik olanlara vermek, her işi sağlam, doğru ve eksiksiz yapmak Yüce dinimizin önemle üzerinde durduğu temel bir ilkedir. Yani başımızdaki kişiye yapılan hayır, topluma ulaşan yarar, bireysel menfaatten daima üstündür.

Kanaat, gereken çabayı gösterdikten ve tedbiri aldıktan sonra ilâhî takdire razı olmak, nimeti ve sıkıntıyı paylaşmasını bilmek, ötekini de en az kendi kadar düşünmek Müslüman ahlâkının ayrılmaz öğeleridir. Böyle olduğu içindir ki, medeniyet tarihimizde hisbe ve ahilik teşkilâtı, yâren kültürü, esnaf geleneği gibi çalışma ahlâkını tesis eden, üretkenliği ve denetimi sağlayan çeşitli kurum ve anlayışlar ortaya çıkmıştır.

Günlük hayatımızdaki bütün davranış ve girişimimizi bireysel çıkar ve kısa vadeli gelecek kaygısı içine sıkışıp kalmaktan kurtarıp onları sürekli vicdanî muhasebeye tabi tutmamız, yararlılık ve ahlâkîlik yönüyle denetlememiz hem kalıcı mutluluğumuzun hem de toplumsal huzur ve gelişmemizin temel kaynağı olacaktır.

Halka Hizmet HAKK'A HİZMET

Prof. Dr. Mustafa Kara
Uludağ Üniv. İlahiyat Fak.

Elindeki imkânları toplumun menfaatine derin bir vecd ve ibadet şuuru içinde harcayan insan, nasıl yetiştirilecektir? İşte temel mesele... Bunun için her şeyden önce dünyanın iyi tarif edilmesi, yaşamının ve ölmenin iyi algılanması, hayır ve sevap duygusunun iyi izah edilmesi gerekmektedir. "Hiç ölmeyecekmiş gibi dünya için, yarı ölecekmiş gibi ahiret için." hazırlanmanın ne manaya geldiğini kavramak gerekmektedir.

Toplumları etkileyen, besleyen ve yönlendiren en mühim unsurlardan biri de dindir. Tarihte cereyan etmiş olan pek çok olayın temelinde dinî inanç ve kanaatler vardır. Dinî esasları insanoğlu bazen kendi çıkarları doğrultusunda kullanarak istismar etmiş, bazen de toplumların huzur ve refahı için itici bir güç olarak kullanmıştır. Bu esaslar bizim tarihimize için de geçerlidir.

Dinimize göre insan ve toplum için yapılan hayır ve hasenat "Allah için" yapılmış demektir. Bu şöyle de ifade edilebilir: Allah için yapılan her şey aslında toplum için yapıyor demektir. Bu açıdan, "Halka hizmet Hakk'a bizmettir." cümlesi doğrudur. Konu sembolik-temsili bir şekilde kudsi hadiste Allah ile kulum karşılıklı konuşmasında şöyle anlatılır: Allah: İnsanoğlu, hastalandım Beni ziyaret etmedin, susadım

Bana su vermedin. İnsanoğlu: Sen mi hastalandın ya Rabbi? Allah: Evet, filan yerde filan kulum hastalandı, onu ziyaret etmedin, derdine deva olmadın. Onu ziyaret etmiş olsaydın, Beni ziyaret etmiş olurdu. Filan kulum susuz kaldı. Susuzluğunu gidermedin. Onun o sıkıntısını giderseydin, Bana su vermiş olurdu. (İbn Hanbel, Müsned, II/ 404)

İnsanın elindeki imkanları içinde bulunduğu toplum hizmetine yönelik harcaması için en çok kullanılan kelimelerden biri de vakıf veya vakfetmektir. Bütün imkânlarını bir iş için seferber eden insan, için "Kendini bu işe vakfetti." denir. Gerçekten bize ulaşan pek çok güzellik, eser ve müessese, kendilerini ve imkânlarını bunlar için vakfeden insanların gayretleriyle gerçekleşmiştir.

Bu insan tipi nasıl yetişecektir? Yani elindeki imkân-
lan toplumun menfaatine derin bir vecd ve ibadet
şuuru içinde harcayan insan, nasıl yetiştirilecektir?
İşte temel mesele... Bunun için her şeyden önce
dünyanın iyi taraf edilmeli, yaşamanın ve ölmenin
iyi algılanması, hayır ve sevap duygusunun iyi izah
edilmesi gerekmektedir. "Hiç ölmeyecekmiş gibi
dünya için, yarı ölmeyecekmiş gibi ahiret için." hazırlanmanın ne manaya geldiğini kavramak gerekmektedir. Bu konular üzerinde ciddi olarak düşündüğümüz ve meseleleri çözdüğümüz zaman Yunus Emre'nin tespitlerine hak vermeye ve gereğini yapmaya başlayacağız:

"Mal sahibi mülk sahibi

Hani bunun ilk sahibi

Mal da yalan mülk de yalan

Var biraz da sen oyalan"

Yığıtlık bu mısraları cenaze günlerinde hatırlamak ve okumak değil, hayatımızın her safhasında, para ve sıhhat nimetleriyle beraber olduğumuz zaman hatırlamak ve gereğini yapmaktır.

Bu şuura ulaştığımız zaman sen-ben kavgası kalkacak, sen-ben didişmesi sona erecek, vereceksin vermeyeceksin gürültüsü yok olacak ve şu ayetin gereği yapılacaktır: "...iyilik ve takva konusunda birbirinizle yardımlaşınız, günah ve düşmanlık konularında yardımlaşmayınız..." (Maide, 2)

Hayata bu çerçeveden bakmaya başladığımız zaman yanlış psikolojisine gireceğiz ve şu ayetin sırrı tecelli edecektir:

"...iyi işlerde birbirinizle yarışınız..." (Bakara, 148)

Mal sevgisi yaratılıştan getirdiğimiz bir duygudur, bunu yok etmek mümkün değildir. Ancak bunun iyiye kanalize edilmesi gerekmektedir. Buna da Hz. Süleyman'dan nakledilen şu ayet işaret etmektedir:

"Ben mal sevgisini Rabbimi anmak için istedim."
(Sad, 32)

Toplumda hayır işlerini teşvik eden, yönlendiren insanlar olduğu gibi; engelleyen, mani olan tipler de vardır. Onlara karşı tavnmızı gösteren Kalem Suresi'nin 10-15. ayetlerinin mealini hatırlayalım:

"Ey Rasûlüm! Alabildiğine yemin eden aşağılık, daima kusur arayıp kınayan, durmadan lâf götürüp getiren, iyiliği hep engelleyen, mütecaviz, günaha dadanmış, kaba ve haşın, bütün bunlardan sonra bir de soysuzlukla damgalanmış kimselerden hiçbirine, mal ve oğulları vardır diye sakın boyun eğme."

"Aldanma nakş-ı hüsnüne hâb u hayaldir,
Leyla'dan örnek al ki bu bir destimâldir."
Cevherî

"Cahilin fahri cem'i mâl ile dir,
Arifin izzeti kemâl ile dir."

H. Çelebi

HİZMET İNSANI OLMAK

Doç. Dr. Halil Altuntaş

Hizmet insanının en büyük hasmı içtenliğini yitirmektir. Ancak Allah yoluna adanmış gayretler "hizmet"e dönüşebilir. Onun dışındaki her girişim "nefse hizmet"ten öteye geçemez. İnsanların takdir etmesi yahut maddî getiriler yapılan bir iyiliğin karşılığı olamaz. Aksi halde yapılan, "iyi iş" yahut "hizmet" değil, "iş" olur; yapılmış ve karşılığı alınmıştır.

"Bir kavmin efendisi, ona hizmet-kâr olandır" buyuruyor Efendimiz. (Beyhaki, Şuabu'l-İman, XVII, 408) Hizmeti en geniş anlamı ile toplum yaranna gönüllü etkinlikler sergilemek diye tanımlayabiliriz.

Hizmet yönelişi, ruhu ham beden kalıplarından kurtarıp yüceltme çabasının bir yansımasıdır. Bu yönelişinin arkasında genelde mistik bir alan vardır ve bu alanın beslediği temel kaynak inançtır. Prensip olarak bu, ölüm ötesi hayata kapı açan bir inançtır. Kur'anî bakış açısı ile her türlü iyi ve yararlı işin (salih amel) nihaî amacı ölüm ötesi hayatla ilişkilidir. Salih amelin üretiliş yöntemi ise "ihsan"dır. İyi ve yararlı işleri en güzel bir şekilde yapmak demek ihsan. Alt anlamlarından birinde, "iyilik etmek"tir bu terimin.

"İyilik ve takva üzere yardımlaşın..." (Maide, 2) ayeti bir hizmet ilkesi getiriyor. Cinsiyet, meslek, maddî imkânlar, sosyal konum söz konusu olmaksızın herkes hizmet görevi ile yükümlüdür. Her zaman, her yerde ve hayatın her alanında hiz-

mete açık bir yer mutlaka vardır ve bu hizmet yerine getirilecektir. Burada bir "el ele verme", yardımlaşma söz konusudur. Tek sınırlaması var bu işin; enerjiler yararlı ve verimli işler için bir araya getirilecek. İnsana yaramayan, hayırsız işlere girişenlere destek olmak bir yana, bu kişiler usulünce engellenecektir.

Hizmetin temel felsefesi, kendinden bir şeyler vererek insanların mutluluğuna katkıda bulunmaktır. Bu katkı yönelişinin temelinde, "Rahman'ın kullanı"nı esirgemek düşüncesi yer alır. Bu esirgeyişin belli bir şekli ve kalıbı yoktur. Bir kutsî hadiste insana karşı yerine getirilecek görevler; "hastaları ziyaret etmek", "yoksulları doyurmak" ve "susuzların su ihtiyacını gidermek"le sembolize edilir ve bu görevlerdeki ihmaller, Allah'a karşı yapılmış ihmaller olarak tescil edilir. Kutsî hadisin bütününde şu mesaj verilir:

"Kullanma hizmet eden kimse, Beni o kullanmanın yanında bulur." (Müslim, Birr, 43)

"Kimdir Allah'a güzel bir borç verecek o kimse ki, Allah da o borcu kendisine kat kat ödesin. (Rızık) Allah daraltır ve genişletir. Ancak O'na döndürüleceksiniz." (Bakara, 245) ayetine bakalım: Kullara borç vermek/hizmet etmek niçin "Allah'a borç vermek" diye ifade edildi? Hak katında insanın değerine vurgu yapmak için. Hakk'ın değer verdiğine değer vermek, ona hizmet etmek, kişiyi Hak katında değerli kılacaktır. Bu, hayatın her alanına hâkim olan bir ilkedir. Nitekim, "Allah yolunda gazâ edenlerin en hayırlısı onlara hizmet edendir." (Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebir, XIX, 27) Sıcakın pek şiddetli olduğu bir seferde Hz. Peygamber (s.a.s.) bir yerde konaklamıştı. Sahabenin bir kısmı oruçlu bir kısmı ise oruçlu değildi. Oruçlu olanlar halsizlikten uyuyakalmışlar, oruçlu olmayanlar ise, oruçlu olanların hizmetlerini gördüler. İftar vakti olunca Rasûlullah şöyle buyurdu:

"Bugün oruç tutmayanlar daha fazla kazandı."

Hizmet insanı deyince, öncelikle aslî görevi dışında toplum için yararlı işler yapmayı zevk hâline getirmiş insanlar akla geliyor. Bu kimselerin genellikle durumları iyidir. Hizmetleri maddî destek şeklinde gerçekleşir. Bazen fiilen koşuşturarak hizmet sunarlar, bazen de hizmet yapma imkânı olanları devreye sokarlar. Zaten var olan hizmet birikimini ortaya çıkarıp harekete geçirirler. Bir tür organizatör konumundadır.

Toplum içinde, "İmkânım olsa nasıl hizmet edeceğimi ben bilirim" anlayışında sayısız insan vardır. Hizmet insanı olmak bir "nasip işi" değil, bir görevdir. Hizmet insanı, hizmet için şartların oluşmasını beklemeyi, şartları oluşturur. Ekonomik imkân hizmetin vazgeçilmezi değildir. Herkesin kendi çapında göreceği bir hizmet mutlaka vardır. Bu alan(lar) mutlaka aranıp bulunmalıdır. Akşamları lokantaları dolaşarak artan yemekleri toplayıp, belirlendiği yoksul ailelere kendi imkânları ile dağıtan himmet sahibi bir insanımız basında haber konusu olmuştu. Hizmet alanları kadar hizmet imkânı da çoktur. Yeter ki istensin.

Hizmet insanının en büyük hasmı içtenliğini yitirmektir. Ancak Allah yoluna adanmış gayretler "hizmet"e dönüşebilir. Onun dışındaki her girişim "nefes hizmet"ten öteye geçemez. İnsanların takdir etmesi yahut maddî getiriler yapılan bir iyiliğin karşılığı olamaz. Aksi halde yapılan, "iyi iş" yahut "hizmet" değil, "iş" olur; yapılmış ve karşılığı alınmıştır. Bu durumda faziletten, insanı yücelten niteliklerden söz etmek mümkün olmaz. "Bir ressamın, bir sanatçının,

bir retorikçi ya da dil bilimcinin eserleriyle ismini duyurmaya çalışması affedilir bir şeydir. Ama erdemli hareketler kendi değerlerinden başka bir ödüle ihtiyaç duymayacak kadar asildir." (Montaigne, Denemeler, Türkçesi, Buket Yılmaz, Lacivert yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 176) Kamu görevi yürütenlerin yaptıklarını vitrine koymaları, hizmetinde bulundukları kamu düzeninin gücü ve selâmeti için gerekli ise olabilir. Böyle durumlarda iyi örnek olmak, toplumun hafızasına güzel kayıtlar yapma, onu gidişattan haberdar etme ihtiyacı gibi gerekçeler ön plâna çıkabilir. Böyle değil de bizzat işi/hizmeti yapan bireyin kendi üzerine yoğunlaşmış bir sahneleme girişimi onaylanabilir bir iş olmaz. Çünkü yapılan iş bir görevdir. Kamu da gördürdüğü işi karşılıksız bırakmaz.

Evet, kendini hayatın merkezine almak, insanın başta gelen eğilimlerinden biridir. Bu eğilim belli noktaya kadar bir beşerî maya meselesidir. Ancak genelde yaşanan dünyanın dışında olup bitenlere aldırma mazluktan başlayıp, bencillik, kibir ve hırs noktalarına ulaşan bir çizgi sergiler insanın tutum ve tavırları. Bununla birlikte kendini bu ruh anafuruna kaptırmayan sayısız insan barındırır her toplum. Onların rotaları dış dünyanın maddî şartlarıncaya belirlenmiş değildir. Seçkin insanlardır. Seçkinlikleri taşıdıkları etikete, makama, soy kütüğüne, maddî imkânlarla ipotekli değildir. Çok kere kendileri adını koyamaz olsalar da sahip oldukları dünya görüşü, "yararlı olmak sureti ile hayatı anlamlı kılmak" esasına dayanır. Din, ölüm ötesi hayata yönelik olarak insana mükâfat vad ederek, insanın yapısında var olan bu malzemeyi harekete geçirir.

Şu da var ki, hizmet ve iyilik kavramları ile mükâfat yan yana gelince ince bir hesap da devreye giriyor: Ahiret mükâfatı bekleyerek verilen hizmet gerçekte ne kadar hizmettir? Hiçbir dünyalık beklemeden ve riya bataklığına düşmeden, sırf Allah'ın hoşnutluğu için yaşanmış bir hizmet hayatı düşünelim. Burada ahiret mutluluğu gibi bir amacın güdülmesi suları bulandırmıyor mu biraz? Mademki karşılık beklenmeyecek; bu ölüm ötesi için de geçerli olmalı değil midir?

Mesele şu: Yapılan hizmeti değerden düşüren beklenti, hizmet edilenden/insanlardan beklenen doğrudan ya da dolaylı karşılıktır. Çünkü her iki taraf da aynı düzlemin, beşeriyet düzleminin aktörleridir. Kişi hizmetinin karşılığını hemcinsinden beklemekle yatay bir düzlemde yol almış olur, erdem üretemez.

İnsana verilen hizmetin karşılığını yaratıcı kudretten beklemek ise insanı yüceltir. Çünkü bu sefer hareket yönü yatay değil dikeydir.

Seneca (MÖ. 4 - MS. 65), "İyi bir hareketin ödülü onu yapmış olmaktır" der. Yaptığı hizmetten dünyalık bir şey beklememek gerektiğini çok güzel anlatır bu söz. Maddî imkânlarla yapılan hizmetin sırrı, hizmeti yapanın madde ile özdeşleşmemiş olmasında yatar. Hizmet ehli insan, filozofun anlatımı ile olaya şöyle bakar: "Zenginliklerim bana aittir, ben onlara değil. Onların benden akıp gittikleri gün benden, kendilerinden başka bir şey götüremezler." (Cemil Sena, Filozoflar Ansiklopedisi, Remzi Kitapevi, İstanbul) Bir şey verirken "canı giden" insan, hizmete yatkın olamaz.

Kur'an'ın temel hedefini, "hizmet insanı yetiştirmek" şeklinde tanımlamak mümkündür. Bu yaklaşımın alt yapısını en belirgin şekilde sadaka-i cariyeye olgusunda görebiliriz. Sadaka-i cariyeye, İslâm'ın getirdiği infak ilkesinin hizmet anlayışına kazandırdığı önemli bir boyuttur. İslâm diyannın her tarafına serpilmiş "çil çil kubbeler", nerede ise tamamen bu ilkenin yansımasıdır. Köprüler, hanlar, hamamlar, şifahaneler, kervansaraylar hep birer hizmet anlayışı ürünüdür. Bunların bir kısmı günümüzde fiilî işlevini yitirmiş ise de, tarihî kimlikleri ile bize sosyal ruhumuzun geçmişimiz boyunca sahip olduğu insana hizmet anlayışının belgeleri olarak hâlâ işlevleri sürüyor. Bu hizmet alanlarından bize miras kalan modern zamanlardaki hizmet anlayışımızı besleyen temel kaynaklardan biridir şüphesiz. Övünçle söyleyebilirsiniz ki, insanımız bu mirasa sahip çıkmış, yerel ve uluslararası plânda, günümüzün şartları içinde gerekeni yapma irade ve gayretini sergilemektedir. Bu gayretin daha ileri noktalara ulaştırılması samimi dileğimiz olmalıdır.

Günümüzde hizmet insanlığı noktasında küçük himmetlerin oluşturduğu güç birlikleri diye niteleyebileceğimiz sivil toplum kuruluşlarına vurgu yapmamız gerekiyor. Kadını ile erkeği ile birçok isimsiz kahramanın omuzlarında hizmet veren yardım kuruluşlarını şükranla anmak gerekiyor. Sokak çocukları ile ilgilenen hizmet kuruluşlarını zikretmemek olmaz. Okullaşma alanındaki sivil girişimler anılmaya değer. Hele sağlık alanındaki hizmet etkinlikleri örnek olacak niteliktedir. Kalp, kanser ve böbrek hastalıkları gibi ihtisas alanlarındaki sivil toplum oluşumlarını, siğara karşıtı hizmet oluşumlarını kast ediyorum. Şüphesiz onların her biri toplumsal geçmişimizin ürettiği himmet yönelişimizin izlerini taşımaktadır. Günümüzün

müzün aş evleri, şu tamir görmüş tarihî imarethane-den enerji alıyor, iftar etkinlikleri de öyle. Bu hizmetleri sunanları benim gözümde değerli kılan en önemli etken, onların gösterişten uzak "hizmet ehli" kimseler oluşudur. Kendilerine ait hizmet dünyasında hareketli bir hayatları vardır. Rahat alınan bir soluk, tebessüm eden bir çocuk yüzü, yoksulu bandıran bir yuva mutlu eder onları. Kendileri ortalıkta pek görünmez, çok söz etmezler.

Hizmetin gönüllülük esasına dayandığını söylemiştik. Ancak gönüllülük, mutlaka amatörü ifade etmiyor. İşini yaptığı halde aynı zamanda hizmet ediyor olmak, hizmete yüklenmesi gereken asıl anlam olmalıdır. Zira asıl hizmet, yaptığı işi en güzel ve toplum için en yararlı ve verimli şekilde yapmaktır. Çünkü sosyal devlet mantığı ile bakacak olursak, amatör anlamda hizmet alanlarının her biri, sosyal, ekonomik ve yönetim mekanizmalarındaki eksikliklerin ve aksamaların birer yansıması olduğunu söylememiz gerekiyor. Bu eksiklik ve aksamaların giderilmesi, herkesin işini gereken kalite ve zamanlama ile yapmasına yani gerçek hizmet insanı olmasına bağlıdır. İslâm ahlâkının "ihسان" diye tanımladığı bu yaklaşımın hayata geçirilmesi, amatör hizmete ihtiyaç duyulacak alanların en az düzeye inmesini sağlayacaktır. Burada İslâm'ın helâl kazanç ilkesinin "ihسان" ilkesine, dolayısı ile hizmetin kalitesine sağlayacağı katkıya işaret etmek gerekiyor.

Hizmet insanının genel karakteri toplum için iyi şeyler üretmeye "programlanmış" olmasıdır. Mehmet Akif'in, "Kocakan ile Ömer" manzumesinde çizdiği Hz. Ömer tablosu, İslâm ahlâkının kamu görevlisinde görmek istediği hizmet ve sorumluluk anlayışının elle tutulur örneğidir. "Dicle kenarında bir kurt, bir koyunu kapıp götürse, ilâhî adalet onu Ömer'den sorar" anlayışı, onun bütün hizmet hayatına damgasını vurmuştu. "Halka hizmet, hakka hizmettir" sözü, onun hizmet anlayışında gerçek anlamını bulur. Yavuz Sultan Selim'in, "Hâkimü'l-Harameyni's-Şerifeyn" (Mekke ve Medine'nin hâkimi) hitabını kabul etmeyip, kendisine "Hâdimü'l-Harameyni's-Şerifeyn" (Mekke ve Medine'nin hizmetkârı) diye hitap edilmesini istemesi, onun hizmet anlayışını ortaya koyuyor.

Hizmet insanı, hayatı anlamlandırmanın yolunu keşfetmiş insandır. Bu yola koyulanlar için mutluluk Kafdağı'nın ardında değildir.

İslâm'da Hizmet ve Hizmet İnsanın Bazı Özellikleri

Dr. Faruk Görgülü
Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

Hizmet denildiği zaman, ilimden sanata, eğitimden ticarete, aileden topluma, hayatın her alanını içine alan bir kavram akla gelir. Dolayısıyla insanlık adına atılacak olumlu her adım, ortaya konulacak her çalışma ve iş gücünü bu bağlamda hizmet anlayışının içinde değerlendirilmek mümkündür.

İslâm dini, insana ve topluma hizmet etmeyi mukaddes bir görev olarak kabul etmiş, insanın mutluluğunun vazgeçilmez değerleri olarak gördüğü yardımlaşma, dayanışma, saygı, sevgi, hak ve hukuka riayet etme vb. nitelikleri insan hayatında hakim kılarak birbirini seven, birbirinin derdine koşan, çalışan/üreten ve bir arada barış, güven ve huzur içinde yaşayan fertlerden oluşan bir toplum hayatı inşa etmeyi hedeflemiştir. Bu nedenle dinimizde hizmet etmek, çalışıp

üretmek insan için vazgeçilmez bir hayat anlayışı olmuştur. İnsanın sahip olduğu maddî ve manevî potansiyel, ona, sadece kendi ihtiyaçlarını karşılayıp, arzularını yerine getirmek için verilmemiştir. Bunları başkalarıyla paylaşma, yardımlaşma, diğerkâmlık gibi ahlâkî değerler, toplumsal dayanışma ve birlikteliğin bir gereğidir. Çünkü İslâm dininde sadece kendini düşünmek, bir başkasını dikkate almadan ben-cilce bir hayat yaşamak, çekemelik, çevreye ve çevresindekilere karşı duyarsız kalmak asla hoş karşılanmamış, Hz. Peygamber'in diliyle Müşüman; "kendisi için istediğini başkaları için de arzu eden" (Buhari, İman, 7; Müslim, İman, 71-72), "eli ve dili ile başkalarına zarar vermeyen" (Buhari, İman, 5; Müslim, İman, 64), "kendisinden iyilik umulan ve kötülük gelmeyeceğinden emin olunan kişi" (Tirmizi, Fiten, 76; Ahmed b. Hanbel, II, 368)

Kutsal bir yürüyüş olan şu dünya hayatında çalışıp/üretip yorulanlar, kendisi, ailesi, toplumu ve tüm insanlık adına faydalı, hayırlı bir başlangıca imza atanlar, arkalarında anılmaya ve takdire değer izler bırakır.

olarak tanımlanmıştır.

Dinimizin en önemli gayelerinden birisi, insanı iyiye ve güzele ulaştırmaktır. Dolayısıyla bunu gerçekleştirebilecek olan güzel bir toplum, güzel bir çevre ve güzel bir hayat İslâm'ın hedefleri arasındadır. Bütün bireylerin içinde bulunduğu topluma/çevreye karşı görev ve sorumlulukları vardır. Bu sebeple her Müslüman, hem maddî hem de manevî yönden iyiye ve güzele talip olarak söz ve davranışlarıyla yararlı kişi olmaya çalışmalıdır.

İnsan, her şeyden önce sırf insan olduğu için hürmet, saygı ve hizmete lâyıktır. Toplumda hizmet veren tüm birimlerin çaba ve gayretlerinin temelinde de hep insan unsuru yer almaktadır. İnsanın onuruna yakışır bir hayat sürmesine yardımcı olmak, onun mutluluk ve huzuru için çalışmak, Allah'ın da hoşnutluğunu kazanmaktır. Diğer bir deyişle, Allah'ın sevgi ve rızasını kazanmak, O'nun kullanna hizmet etmek, hayır ve iyilik yolunda yarışmak ve insanlığın mutluluğu için çalışmakla doğrudan irtibatlıdır. Yüce dinimiz devamlı surette bizlere böyle bir sorumluluk bilinci aşılamaya, bizleri bütün insanlık için yararlı işler (amel-i sâlih) yapmaya çağırır.

"İnsanların en hayırlısı insanlara faydalı olandır" prensibinden hareketle, Müslüman için hayatı bütünüyle hizmet alanı olarak değerlendirmek mümkündür. Kur'an, imandan bahsettiği hemen her yerde, hizmetin pratik hayata yansımaları ifade eden amelî/çalışmayı da eklemekte ve gerçek imanının amelle bütünleşmesi gerektiğine, insanın dünya ve ahiret mutluluğuna ancak bu şekilde erişebileceğine dikkat çekmektedir. Üstelik amelî de sâlih niteliğiyle ortaya koymakta, böylece insanın her davranışının, yeryüzünde barış ve sulhu gerçekleştirmeye, dürüst ve erdemli hareket etmeye/çalışmaya yönelik olmasını istemektedir. Dolayısıyla Kur'an'ın öngördüğü ahlâk sadece formel ibadete değil, ibadet dışı hayata yansıyor, onu da kuşatacaktır ki, her çeşit çalışma/üretim bir nevi ibadet sayılabilir. "Herkes kazandığı karşılığında rehindir." (Tur, 21) ayeti, herkesin kişisel kurtuluşunun, kendi çalışmasının/çabasının neticesinde olacağını ifade etmektedir.

Hizmet İnsanın Bazı Özellikleri

İslâm'da hizmetin temel hedefi, Allah'ın rızasını ka-

“ Hizmet insanı olmak, öncelikle olumlu ve yararlı şeyler yapmayı/üretmeyi gerektirir. Bu nedenle kişi kendisini sürekli olarak geliştirmeli, zihnini çağın gerektirdiği bilgi ve becerilerle donatmalıdır. Ayrıca sahip olduğu bilgiyi bizzat yaşayarak bunu başkalarıyla paylaşılabilmelidir. İnsana yapılacak en güzel hizmetlerden birisi ve belki de en önemlisi, onu eğitmek, bilgi ile donatmak ve böylece topluma yararlı hâle getirmektir. ”

zanmaktır. Müslüman hayat anlayışını bu temel gaye ve hedefin üzerine bina etmelidir. Bu hedefe varma düşüncesi Müslüman'ı mutlu kılan en önemli etkidir. Bu nedenle hizmet insanı her şeyden önce Allah'a gönülden iman ederek, yaratılış gayesine uygun ve O'nun rızasını ve sevgisini kazandıracak bir hayat yaşamalı, kulluk vazifesini yerine getirmelidir. Kulluk vazifesi ise ancak, Allah'ın emir ve yasaklarına uygun bir hayat yaşamakla mümkündür. Buna göre, namaz, oruç, zekât ve hac gibi ibadetleri yerine getirmenin yanında, sosyal hayatta sevgi, dayanışma ve kardeşliği, ilmî alanda çalışma ve üretmeyi, ticarete doğruluk ve dürüstlüğü, yönetimde adalet ve eşitliği yerine getirmelidir. İnsan önce gönlü ve düşüncesiyle güzel olmalı, kötü duygu ve düşüncelerden kalbini ve kafasını temizlemelidir. Kişiyi Allah katında değersiz kılan her türlü kötü davranış ve sözlerden, kötü niyetten uzak durmalı, sağlam ve temiz bir imana, sevgi ve merhamet dolu bir kalbe sahip olmalı, daima iyiliği ve güzelliği düşünmelidir. Hizmet anlayışında güzele ulaşmayı hedefleyen insan, yaptığı bütün iş ve görevlerde doğruluk ve dürüstlüğü kendisi için rehber edinmelidir. Bu temel ölçülerin yanında hizmet insanının diğer bazı özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür.

1. Güzel Ahlâk Sahibi Olmak

Hizmet insanı olabilmenin en önemli temel kriteri güzel ahlâk sahibi olmaktır. Kur'an-ı Kerim'de adalet, iyilik, doğruluk, cömertlik, şefkat, merhamet, hoşgörü, bağışlama, alçak gönüllülük, ana-babaya saygı, sevgi, kardeşlik, barış, güvenirlilik, birlik, beraberlik, iffet, sözünde durma, tatlı dilli, güler yüzlü olmak ve

temiz kalplilik gibi güzel huylara sahip olmayı özen-diren ve haksızlık, niya, kıskançlık, kin, gıybet, çirkin söz söylemek, asık suratlılık, cimrilik, bencillik, kibir, kötü düşünce, israf, bozgunculuk vb. kötü huylan yeren ve bunlardan sakınılması gerektiğini ifade eden pek çok ayetin yer alması, İslâm'da ahlâka ne kadar önem verildiğinin açık bir göstergesidir.

Hiz. Peygamber; "Müminlerin İmanca en olgun ola-nı, ahlâkı en güzel olanıdır." (Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI, 47), "Kıyamet günü mizanda, güzel ahlâktan da-ha ağır gelecek hiçbir (nafile) ibadet yoktur." (Tirmizî, Birr, 62; Ebû Dâvûd, Edeğ, 8) diyerek, güzel ahlâka dik-katlerimizi çekmiştir. Yine o, güzel ahlâkı bizzat ya-şayarak insanlara örnek olmuş ve "Ben, güzel ahlâ-kı tamamlamak üzere gönderildim." (İmam Malik, Mu-vatta, Husnû'l-Hulk, 8) buyurmuştur. Onun ahlâkı Kur'an'da; "Şüphesiz sen yüce bir ahlâk üzeresin," (Kalem, 4) şeklinde açıklanmıştır. Bu yüce ahlâkî me-ziyetleri sebebiyle Hiz. Peygamber, bütün insanlık için bir model şahsiyettir. Nitekim Kur'an'da; "An-dolsun ki, Rasûlullah sizin için, Allah'a ve ahiret gü-nüne kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok zikreden-ler için güzel bir ömektir." (Ahzâb, 21) buyrulmak su-retiyle, onun örnek oluşuna dikkat çekilmiştir. Bu nedenle hizmet insanı Hiz. Peygamber'e tabi olup, onun örnek ahlâkını kendine rehber edinmelidir.

2. Eğitici Olmak

Hizmet insanı olmak, öncelikle olumlu ve yararlı şeyler yapmayı/üretmeyi gerektirir. Bu nedenle ki-şi kendisini sürekli olarak geliştirmeli, zihnini çağın gerektirdiği bilgi ve becerilerle donatmalıdır. Ayn-ca sahip olduğu bilgiyi bizzat yaşayarak bunu baş-kalanyla paylaşabilmelidir. İnsana yapılacak en gü-

zel hizmetlerden birisi ve belki de en önemlisi, onu eğitmek, bilgi ile donatmak ve böylece topluma yararlı hâle getirmektir. Çünkü insanı doğuştan öğren-e-bilme yetisi ile yaratılmıştır. Onun böyle bir kabili-yetle yaratılmış olması, bilgili olmasını mümkün kı-lmış ve bu özelliği kendisinin diğer varlıklara üstün-lüğünü sağlamıştır. Bilen insanın üstünlüğü ve de-ğeri Kur'an'ın birçok ayetinde belirtilmiştir; "De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" (Zümer, 9) ifadesiyle bir taraftan eğitim ve öğretime verilen değer açıkça ortaya konulurken, diğer taraftan in-sanın devamlı araştırmacı/üretici olması, kendini geli-ş-tirmesinin önemine dikkat çekilmiştir. Hiz. Peygam-ber de erkek-kadın toplumun bütün fertlerinin eğitim ve öğretimle sorumlu olduğunu; "İlim öğ-renmek, kadın-erkek her Müslüman'a farzdır." (İbn Mâce, Mukaddime, 17) diyerek belirtmişlerdir. Dolayısı-y-la insanı cehaletten kurtarmak için atılacak her adım, insanlığa büyük bir hizmettir. Diğer taraftan eğitim ve öğretim konusunda yapılabilecek en gü-zel hizmetlerden biri, kitap, makale vb. bilimsel eserler ortaya koyarak, fert ve toplumsal geliş-me-ye katkı sağlamak, insanlığın ufkunu açacak çalışma-lar yapabilmektir.

3. Çabada İsrar Etmek

Kâinatı sonsuz kudretiyle meydana getiren Yüce Yaratıcı; "...O, her an yeni bir ilâhî tasamuftadır." (Rahman, 29) ayetinin ifadesiyle, ilâhî iradenin her an bir çalışma içinde olduğuna dikkatleri çekmekte ve yeryüzünde, Allah'ın "halife"liğini gerçekleştirmek gibi çok kutsal ve seçkin bir görevle yükümlü kı-lınan insana yürüyeceği yolu göstermektedir. Bu so-rumluluğun bilincinde olarak insan da daima bir ça-lışma ve çabanın içinde olacaktır ki, hem kendisi hem de başkaları için hayatı daha güzel, daha yaşa-nır bir hâle getirebilsin. Kur'an-ı Kerim'de: "O, han-ginizin daha iyi iş yapacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratmıştır." (Mulk, 2) buyrulurken, insan hayatı-nın bir imtihan olduğu ve bunu kazanmak için, ki-şinin gücü yettiğince bulunduğu konumda en iyisi-ni yapmaya, en güzel hizmeti vermeye çabalamas-ının gerektiği vurgulanmıştır.

Sadece insan değil, diğer varlıklar da madde, me-kân, zaman, yer, gök, güneş, ay vs. daima çalışmak-tadır. Protonlar, nötronlar, atom çekirdeğinin etra-fında hiç durmadan ve yorulmadan dönmektedir.

“Çalışmak sadece para kazanmak veya karnımızı doyurmak için çaba sarf etmek değil, insanlığın, hatta bütün canlıların yararına hizmet üretmek demektir. Bu sebeple çalışmak, dinimizde ibadet hayatımızın bir parçası kabul edilmiştir. Sadece dünyevî kalkınmanın değil, ahiret yurdunun da bu dünyadaki çalışma ve gayretle kazanıldığı göz önüne alınacak olursa, bu konunun önemi bir kat daha artacaktır.”

Tıpkı ayın dünya, dünyanın güneş ve her birinin kendi ekseninde durmaksızın dönüp durdukları gibi. Gündüz geceyi, gece gündüzü asırlardır bıkmadan, usanmadan takip etmektedir. Mikro evrenden makro evrene her varlığın hiç durmadan çalıştığı bir âlemde çalışıp üretmeyen insanın başan şansı olabilir mi? O halde insanın, hayatını sürdürmesi, şahsiyetini oluşturup, koruyabilmesi, kültür ve medeniyet kurabilmesi, geçmiş ve bugünü geleceğe sağlam köprülerle bağlayabilmesi için üretip hizmet etmesi gerekmektedir.

Hız İbrahim, Hız Hacer ve yavrusu Hız İsmail'i çölün ortasında, geleceğin Mekke'si ve mukaddes mescit Kâbe'nin mekânında bırakmıştı. Hız Hacer susuzluktan ağlayan yavrusuna su bulabilmek ümidiyle Safa ile Merve tepeleri arasındaki mesafeyi tam yedi kez koşmuş, yorulmuş, terlemiş, sonunda bu çabasının semeresi olarak Allah tarafından zemzem suyuyla ödüllendirilmiştir. Bugün yudumladığımız ve tadına doyamadığımız bu su, bizlere o kutsal çalışmayı, çölün ortasında bir kadının/ananın asırlar boyunca milyonlarca insanın yararlanacağı bir hizmeti başlatmış olmasını hatırlatmaktadır her seferinde.

Hız Peygamber de, küçük denilebilecek yaşta, hayatın getirdiği zorlukların bir sonucu olarak çalışmaya çobanlık yaparak başladı. Onun bu çalışması gençlik yıllarında ticaretle devam etti. Kutlu elçilik göreviyle artan sorumluluğu ise ona neredeyse dinlenmeyi, hatta uykuyu unutturdu demek mümkündür. Bütün hayatı örnek olarak takdim edilebilecek olan bu yüce insanın, kendisine inananları daima çalışmaya/hizmete teşvik ettiğini görüyoruz.

4. Üreten Olmak

Çalışmak, üreten ve yarar sağlayan bir insan olarak hayata katılmak demektir. Çalışarak önce kendimi-

zin ve ailemizin ihtiyaçlarını gideririz, ortaya koymuş olduğumuz üretimle de toplumumuza ve insanlığa hizmet etmiş oluruz. Dolayısıyla çalışmak sadece para kazanmak veya karnımızı doyurmak için çaba sarf etmek değil, insanlığın, hatta bütün canlıların yararına hizmet üretmek demektir. Bu sebeple çalışmak, dinimizde ibadet hayatımızın bir parçası kabul edilmiştir. Sadece dünyevî kalkınmanın değil, ahiret yurdunun da bu dünyadaki çalışma ve gayretle kazanıldığı göz önüne alınacak olursa, bu konunun önemi bir kat daha artacaktır. Allah Teâlâ da: "Rabbimizin bağışına, genişliği göklerle yer arası kadar olan ve Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için hazırlanmış bulunan cennette koşun." (Âl-i İmran, 133) ayetiyle, cennete ulaşmanın ve Allah'ın bağışlamasına mazhar olmanın, ancak durup dinlenmeksizin sürececek bir çalışmanın ürünü olabileceğini vurgulamaktadır.

5. Hayırdan Yanışmak

Bireylerin huzur ve güven ortamında bir arada yaşayabilmeleri için aynı toplumu paylaşan insanlar arasında yardımlaşma ve dayanışma bilincinin oluşması şarttır. Bu nedenle hizmet insanı genç olsun ihtiyar olsun yardıma muhtaç birini görünce elinden geldiğince ona yardım etmeye çalışan, düşeni kaldıran, fakiri doyuran, hısımları, akraba ve komşularını ziyaret eden, zavıfların ve dertli kimselerin derdine ortak olabilen, acıları dindirmeye gayret eden, kısaca hayır işlerinde yanışan kimsedir. Bu bağlamda zekât, fitre, sadaka ve her türlü aynî ve nakdî olarak yapılacak yardımlar, bir taraftan toplumda insanlar arasında ekonomik farklılıkları azaltmayı hedeflerken, diğer taraftan da hem verenleri hem de alanları mutlu etmeyi ve karşılıklı güven, sevgi ve dayanışmayı sağlayacaktır. Hizmet insanı kimseyi incitmez, kimseyi çekilmez. Başkalarının hakkını kendi hakkı kadar, başkalarının malını kendi malı kadar, başkalarının ırz ve namusunu kendi ırz ve namusu kadar dokunulmaz, hatta kutsal kabul eder. Bununla da yetinmez, huzuru ancak o iyi davranışlarda bulur.

6. Olumlu Bir İz Bırakmak

Kutsal bir yürüyüş olan şu dünya hayatında çalışıp/üretip yorulanlar, kendisi, ailesi, toplumu ve tüm insanlık adına faydalı, hayırlı bir başlangıca imza atanlar, arkalarında anılmaya ve takdire değer izler bira-

kır. Bu izlerin ilâhî kudret tarafından daima gözetlendiğinin bilinci içinde hareket ederek, Yasin suresinde ki şu ayeti her zaman hatırlar: "Şüphesiz Biz, ölüleri mutlaka diriltiriz... Onların yaptıklarını ve bıraktıkları eserlerini yazan. Biz, her şeyi apaçık bir kitapta (Levh-i Mahfuz'da) bir bir kaydetmişizdir." (Yasin, 12)

7. Aileyi Korumak

Hizmet insanının yerine getireceği en önemli faaliyetlerden biri, toplumun en köklü ve temel kurumu olan ailenin korunmasına yönelik yapacağı çalışmalarıdır. Çünkü toplumun temeli olan aileyi sağlamlaştırmak ve ailenin dağılmasını önlemek, Kur'an'ın ana amaçlarından biridir. Bu nedenle eşlerin yapacağı en güzel hizmet, öncelikle yuvalarına sahip çıkıp, huzur ve mutluluğu temin yolunda gayret göstermektir. Diğer taraftan eşlerin, aile bireyleri için yapacakları maddî ve manevî hizmetler, birbirlerine zaman ayırmaları, Allah katında asla boşa gitmeyecektir. "Ey insanlar, kendinizi ve çocuklarınızı cehennem ateşinden koruyun." (Tahrim, 6) ayeti, anne ve babanın, ailenin manevî yönden güçlü olması için gayret etmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Çocukların da iyi birer insan olma bilinciyle yetişmeleri, aileye ve içinde yaşadıkları topluma faydalı kişiler olmaları için gerek ebeveyn ve eğitimcilere, gerek topluma ve devlete büyük görevler düşmektedir.

8. Çevreyi Korumak

İnsanlığın hizmetine sunulmuş olan yeryüzünün korunması ve temiz tutulması da insanlık için vazgeçilmez bir hizmettir. Çünkü hizmet insanı olmanın önemli göstergelerinden biri, Yüce Allah'ın emaneti olarak yaratılan ve istifademize sunulan çevreyi korumak ve ona saygılı olmaktır. Hz. Peygamber, "Yeryüzü benim için temiz bir mekân ve mescit kılındı." (Müslim, Mesâcid, 3, 4; Nesâi, Mesâcid, 42) demek suretiyle bunun önemini ifade etmişlerdir. Çevre ve insan birbirini tamamlayan iki unsurdur. İnsansız bir çevre tek başına nasıl bir anlam ifade etmiyorsa, çevresi yok olmuş bir insanın da yaşama şansı kalmamış demektir. Tabiat, bütün güzelliği ve canlılığıyla Allah'ın eseri olup, O'nun varlığının, birliğinin açık bir işareti/belgesi ve bize ihsan ettiği en değerli armağanlarından biridir. İçinde yaşadığımız güzel dünyamız, insanlığın ortak mirasıdır. Bu gezegende yaşayan hiç kimse sınırsız ve sorumsuz bir tüketim anlayışıyla başkalarını hesaba katmadan, eşyada dilediği gibi tasarrufta bulu-

namaz, doğayı ve doğada bulunanları tahrip edemez. Bilakis, sorumluluk bilinciyle, bütün hareketlerini ve tüketimini iktisat ilkesine dayandırarak, kaynakları israf etmeden kullanması gerekmektedir. Çünkü onda, geçmişlerin, şimdiki ve bizden sonra geleceklerin ayrıca diğer bütün canlıların da hakkı vardır. Bu nedenle hizmet insanı, Allah'ın kâinata koyduğu mükemmel denge ve düzeni bozmadığı gibi, bunun bozulmasına da asla seyirci kalmaz.

9. İnsanlara Eşit ve Hoşgörümlü Davranmak

İslâm dini, insanlar arasında insan olarak eşitlik prensibini kabul etmektedir. Bu hâliyle dinimiz hoşgörü, müsamaha ve tolerans dinidir. Bu nedenle hizmet insanı, insanlar arasında eşitlik prensibinden hareketle herkesin düşüncesine saygı göstermeye, ayırım yapmadan toplumun her kesimini kucaklamaya, kendisi ve toplumu ile barışık ve tutarlı yaşamaya azamî ölçüde hassasiyet göstermelidir. Hz. Peygamber, Kur'an'ın övdüğü o yüce ahlâkıyla, insanlara hep merhametli, şefkatli davranmış, diyalog, hoşgörü ve müsamaha onun hayatının vazgeçilmez unsurları olmuştur. O, Bedir'de kendini öldürmeye gelen Kureyşli elçiyi, Hayber'de kendisini zehirlemek isteyen Yahudi kadını, büyük kızı Zeyneb'i hicret esnasında şiddetli bir şekilde iterek çocuğunu düşürmesine, sonra da ölümüne sebep olan kişiyi, Uhud'ta sevgili amcası Hamza'yı şehit eden, hatta vücuduna akıl almaz işkenceler yapan kişileri affedecek kadar âlicenap, şefkatli bir insandır. Onun hayatında buna benzer daha birçok hadiseyi görmek mümkündür. Dolayısıyla İslâm'ın hizmet anlayışında hoşgörü, merhamet, şefkat ve affetme vb. son derece önemlidir.

10. Fırsatları Değerlendirmek

İçinde yaşadığımız çağda hedefi ve idealleri olmayan kimselerin hizmet adına yapacakları bir şey yoktur. Bu nedenle hizmet insanı, kendisine verilen fırsatları en güzel şekilde değerlendirip, bunları hizmete dönüştürebilmeli, gelişme ve değişim yolunda olumlu mesafe kat edebilmelidir. Dolayısıyla hizmet insanı toplumsal gelişimi ve sosyal değişimi göz önünde bulundurarak, bu toplumda üstlenebileceği en iyi görevi ve üretebileceği pozitif değerleri yeniden gözden geçirmek durumundadır. Maddî ve manevî bakımdan kendilerini yenileyemeyen kişiler, hizmet etmek yerine yardım almak zorunda kalırlar.

Hizmet Sunumunda Ahlâkîlik: İHSAN

Muhammet Ali Asar
Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı

Günlük işlerden ibadetlere kadar uzanan ve çeşitlenen faaliyet, hizmet ve davranışlarımızın tümünde aranan kalite ve seviyeyi, dinimiz "ihşan" terimi ile ifade etmiştir. Bu hususu Rasûlullah'ın şu sözlerinde müşahade etmekteyiz: "Muhakkak ki Allah her konuda ihşanı emretmiştir." (Müslim, Sayd, 57; Ebu Davud, Edahi, 11; Tirmizî, Diyat, 14; Nesai, Dahaya, 22)

Aslında "ihşan" iyilik etmek, başkalarına haklarından daha fazlasını vermek anla mına gelen bir ahlâk terimidir. İhsan kelimesi Kur'an-ı Kerim'de 12 yerde geçmekte, ha-

dislerde de sıkça kullanılmakta ve genel olarak iyilik etmek anlamlarına gelmektedir. Hz. Peygamber, kendisiyle Cebrail arasındaki bir konuşmayı içeren ve bu yüzden "Cibril hadisi" diye adlandırılan bir hadisinde bu kavramı; "İhsan, Allah'ı görüyormuşsun gibi ibadet etmendir; çünkü her ne kadar sen O'nu görmüyorsan da, O seni görmektedir" şeklinde açıklamıştır. (Buhari, İman, 37) Bu açıklamada ihşan kavramı; "ibadeti en iyi şekilde yapma" anlamında özel bir terim olarak kullanılmıştır. Bu, kul-rab ilişkisinde kulluk standardı demek-

tir. Yani kullukta ihsan kalitesidir. Ancak terim daha genel manada bütün işlerin en güzel ve en hayırlısını yapma anlamına gelir. Kur'an-ı Kerim'de işlerini ihsanla yapanlar "muhsinler" diye övülmüştür. Bu ayetlerde genellikle en doğru inanca sahip olanlardan, ibadetlerini en iyi şekilde yapan ve tüm faaliyetlerinde ahlâklı ve erdemli davrananlardan söz edilerek, Allah'ın bunlardan hoşnut olduğu, onların iyiliklerinin dünyada ve ahirette mutlak ödüllendirileceği anlatılır.

Hizmet ahlâkının temeli ve en önde gelen edebi hiç şüphesiz, o hizmetin ihsanla ifasına bağlıdır. Çünkü hizmet alanında ihsan: Hizmeti iyi yapmak, iyiliği iyi yapmak, güzel yapmak, kaliteli ve seviyeli yapmak, kısacası standartlara uygun olarak yapmak anlamına gelir. Nitekim şu ayet ihsanı bu çerçevede dikkatlerimize sunmaktadır: "Allah yolunda infak ediniz. Kendinizi kendi elinizle tehlikeye atmayınız. İyilik yapınız. (İyiliği iyi yapınız) Zira Allah iyilik yapanları sever." (Bakara, 195) "Mutlak kemaline

masruftur" kaidesince, bu ayetlerdeki ihsan her konuda aranacak ve yakalanmaya çalışılacak kaliteyi anlatmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de ifade edilen; "nzk-ı hasen" (Hud, 88); "ecr-i hasen" (Kehf, 2); "karz-ı hasen" (Bakara, 245) vb. ayetler hep aynı gerçeği ifade eder. Aynı şekilde hüsnü'l-İslâm, hüsnü'l-belâ, hüsnü'l-huluk, hüsnü'l-kelâm, hüsnü's-savt gibi, hadislerde geçen ifadeler de hep ihsan kalitesinin anlatımıdır. Diğer taraftan yüce yaratıcı bizzat kendisi, "her şeyi çok güzel yarattığını" (Secde, 7), "insanı da en güzel yaratılışa sahip kıldığını" (Tin, 4), "iyi iş yapanları, yaptığını iyi yapanları sevdiğini" (Bakara, 195) bildirmiştir. Sevgili Peygamberimiz de bir sözlerinde; "Allah, yaptığı işi sağlam, mükemmel yaparını sever" buyurmuştur. (Münâvî, Feyzül-Kadir, II, 286) Buna ilâve olarak, "kurban kesiminin güzel yapılması" (Ebu Davud, Edahi, 11), "kefeni güzel yapmak gerektiği" (Nesai, Cenaiz, 37), "hatta ölüye hiçbir faydasının olmadığı bilinmesine rağmen, dinlerin göz zevkini bozmaması için mezar toprağının bile iyice düzeltilme-

**“ Hizmette hasbîlik,
sunulan hizmetin sevgiyle
yoğrulmasını gerektirir.
Zira sevmek ve sevdirmekten
yoksun olan bir hizmet hem
insanların teveccühünü hem de
Allah'ın rızasını
celbetmekten uzaktır. ”**

sini tavsiye etmesi" (Münâvî, Feyzül-Kadir, II, 287) onun her şeyde ihsan kalitesini aradığının en güzel örnekleridir. Bu ilâhî mesajları rehber edinen bir Müslüman'ın, hizmette kaliteden ödün vermesi elbette düşünülemez.

Müslüman'ın sunduğu hizmetin ihsan seviyesine ulaşması, temelde inanç ve davranış olarak en güzelini ortaya koyma niyet ve gayretine bağlıdır. Bu da hiçbir işi baştan savma, oluruna, rastgele, kolayına kaçarak yapmak gibi, tembel ve kolay bir tercih ile değil, her şeye hakkını verme, güzel yapma, en mükemmelini ortaya koyma disiplin ve sorumluluğuyla mümkündür. Müslüman sürekli mükemmeli arayacak, mükemmeli ortaya koymaya çalışacak ve bunun Allah katındaki sevimliliği ile doğru orantılı olduğunu bilerek hareket edecektir. Zira, "ihsanın karşılığı ihsandan başka bir şey değildir." (Rahman, 60)

Hizmette ihsanın, yani kaliteli hizmet sunabilmenin ana unsurları şunlardır:

Hasbîlik

Her türlü iyiliğin, güzelliğin, hayrın temelindeki ana unsurdur. Bütün işlerin rûknüdür. Hizmetin Allah katında yankı bulabilmesinin, hizmeti sunanın, O'nun rızasına ulaşabilmesinin tek yoludur. Hizmet sunarken dünyevî çıkar duygularından benliği arındırmak, dünyevî hiçbir menfaat beklememek, kısaca hizmeti "Allah rızası için yapmak" demektir. Hiç kimseden bir şey beklemeden faydayı topluma yöneltmektir. Tıpkı: "Biz sizi ancak Allah rızası için doyuruyoruz, bir teşekkür ve karşılık beklemiyoruz." (İnsan, 9) ayeti kerimesinde ifade edildiği gibi.

Diğer taraftan hizmette hasbîlik, sunulan hizmetin sevgiyle yoğunlaşmasını gerektirir. Zira sevmek ve sevdirmekten yoksun olan bir hizmet hem insanların teveccühünü hem de Allah'ın rızasını celbetmekten uzaktır. Peygamberimizin hayatı; sevgi, merhamet, af ve müsamaha manzaralarının eşsiz örnekleri ile doludur. İslâm'ın dünya tarihindeki eşi görülmemiş terakkisinde hep bu insanî duygular rol oynamıştır. Şu hâdise bunun canlı bir misalidir: Bir keresinde sahabeden birisi: "Ya Rasûlallah! fi-lânca bize namaz kıldırırken o kadar uzatıyor ki, âdeti namazı terk edecek oluyorum." diye şikâyetinde bulunur. Ravi: "Rasûlullahı hiç bu kadar gazaplı görmedim." kaydını düşüktükten sonra, Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu bildirir: "Ey insanlar! Sizde tenfir hasleti var! İçinizden halka namaz kıldırın olursa hafif tutsun. Çünkü cemaatte hastası vardır, zayıfı vardır, iş güç sahibi olanı vardır." (Buhârî, İlim, 28) Diyanet İşleri Başkanımız da bir söyleşide din hizmetinin birinci ayağının insan sevgisi olduğunu zikretmiştir. (Diyanet Aylık Dergi, Mart-2008, 24) Şüphesiz bu durum yalnızca din hizmeti için değil, tüm hizmet sahalarının temel gereğidir.

Süreklilik

Her işte ve sahada olduğu gibi, hizmette başarılı olunmasının şartlarından birisi de hizmette devamlılıktır. Peygamberimizin şu hadisi bunun en güzel göstergesidir: "İnsan ölünce üçü dışında bütün amelleri sona erer; sadaka-i cariye, yararlanan ilim, kendisine hayır dua eden çocuk." Hadiste sözü edilen "sadaka-i cariye" insanlığın, hatta mahlukatın yaranna olan bütün sürekli hizmetleri kapsamaktadır.

“ Müslüman'ın sunduğu hizmetin ihsan seviyesine ulaşması, temelde inanç ve davranış olarak en güzelini ortaya koyma niyet ve gayretine bağlıdır. Bu da hiçbir işi baştan savma, oluruna, rastgele, kolayına kaçarak yapmak gibi, tembel ve kolay bir tercih ile değil, her şeye hakkını verme, güzel yapma, en mükemmeliyi ortaya koyma disiplin ve sorumluluğuyla mümkündür. ”

Zamanlama

Sunulacak hizmette hizmet yapma niyeti kadar, o hizmetin en acil ihtiyacı karşılama vasfı da hizmetin "hayır" olmasında önemlidir. Hz. Peygamber hizmet sunarken bu hususa çok dikkat etmiş hatta Müslümanların su sıkıntısı çektikleri bir dönemde Hz. Osman'dan kendisine ait olan Rûme kuyusunu Müslümanlara vakfetmesini istemiştir. (Köksal, İslâm Tarihî, I, 193) İbn Mesud'tan nakledilen şu hadiste Peygamberimiz'in hizmette zamanlamaya ne kadar dikkat ettiğinin en açık göstergesidir: "Rasûlullah vaaz ve nasihat konusunda bize bıkkınlık gelmesin diye hâlimize bakıp, ona göre gün ve saat kollardı." (Buhârî, İlim, 12) Ecdadımızda mahlukata hizmet için vakıflar kurarken şu kuralı vaz' etmişlerdir: "Vakfın efdali, nâsın kendüye eşeddi ihtiyaç ile muhtaç olduğu bir şeyi vakfetmektir."

Mekân Tayini

Hizmette doğru mekânı seçmek, doğru işi doğru yerde yapmak, ihsan kalitesinde hizmetin sunulmasının temel taşlarındadır.

Yeterlik

Sunulan hizmetin ihtiyacı karşılayacak nitelikte olması ihsanın gereğidir. Atalanımız, "Verdin mi doyur" derken, hizmette yeterliliği kastetmişlerdir. (Çakan, İ. Lütfi, Hakkı Tavsiye Metod ve Vasıtaları, 40-71; Hadislerle Gerçekler, 225)

Yukarıda zikrettiğimiz unsurları taşıyan bir hizmet ihsan kalitesini yakalamış, ahlâklılık vasfını kazanmış, sunanı muhsin olarak adlandırmış, karşılığı da ihsan olarak alınacak bir hizmettir.

Alın teri ve Helâl Kazanç

Doç. Dr. Fikret Karaman
Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı

Sorumluluğumuza verilen bir görevi yapmamak, dolaylı olarak milyonlarca insana haksızlık yapmak demektir. Bu yüzden her memur mesai dahilinde ve haricinde vakânı korumalı, ülkenin millî ve manevî değerlerine asla zarar vermemelidir. Hizmet etmeyi, iş görmeyi ve problem çözmeyi bir ibadet aşkıyla başarmalıdır.

Hizmet, alın teri, helâl kazanç, kültürümüz ve sosyal hayatımızla iç içe olan önemli kavramlardır. Bunların birbirleriyle tamamlayıcı özellikleri ve yakın ilişkileri vardır. Nitekim bir değerlendirme yapmak gerekirse, hizmetin olduğu her yerde alın teri, buna bağlı olarak bol ve bereketli kazancın yer aldığı görülmektedir. Dolayısıyla dünyanın neresinde olursa olsun, bu üç unsuru bir arada tutan fert veya toplumlar her zaman kârlı ve başarılı olmuşlardır. Bu nedenle bir atasözünde; "Halka hizmet, Hak'ka hizmettir." denilerek olayın derinliğine ve önemine işaret edilmiştir. Şayet bu değerleri çağımızdaki gelişmelerle tahlil etmek gerekirse karşımıza, çalışma, üretim, sanayi, yeni iş alanları, ihracat, ithalat ve kalkınma projeleri çıkacaktır. Esasen insanlar çalışma ve sorumluluğu paylaşma noktasında bir geminin içindeki yolcular gibidir. Geminin su almadan yol alması ve sahile ulaşması önem

arz etmektedir. Bu nedenle Diyanet Aylık dergimizin Haziran 2008 gün-demini, "Hizmet Ahlakı" olarak tespit eden arkadaşlarımıza teşekkür ediyoruz. Çünkü hangi yaşta, görevde ve meslekte olursa olsun, her insanın bir hizmet plânı, heyecanı ve ideali olmalıdır. Böylece her vicdan sahibi; "Bugün Allah için ne yaptım?" sorusunu kendisine sormalı ve huzurlu bir cevap almalıdır. Diğer taraftan yapılan bu hizmetlerin temelinde olması gereken saygı, samimiyet, dürüstlük ve hakkaniyet ölçüsüne ne kadar bağlı kalmaktadır? İşte biz, bir nebze de olsa üzerinde yaşadığımız, havasını teneffüs ettiğimiz ve nimetlerini paylaştığımız bu cennet vatanımızın güzelliğine ve kalkınmasına katkıda bulunmak amacıyla verilen hizmetin özelliği, alın teri, dürüstlüğü ve verimliliğiyle ilgili birkaç hususu ifade etmek istiyoruz.

Aslında çalışmak ve hizmet etmek ilâhî bir kanundur. Kâinatta olan her

şey bu kurala boyun eğmiş ve her zamanın varlığı çalışmasına bağlı kılınmıştır. Varlıklar, hayatlarını sürdürebilmek için sürekli bir çalışma ve gayret içindedir. Dikkat edilirse, maddenin en küçük parçası kabul edilen atomda bile elektronlar, çekirdek etrafında son hızıyla dönmezse, dengesi bozulan atom parçalanır. Diğer taraftan gezegenler güneş sistemindeki hareketlerine devam etmezse, âlem yıkılır. Bedenin yaşamasını garanti eden kalbimizin çalışmaması durumunda da, hayat durur ve sona erer. Tıpkı bunun gibi, yeryüzünde yaşayan topluluklar arasındaki yerimizi, varlığımızı daha da önemlisi gücümüzü korumanın yolu, çalışmaktan ve hizmet etmekten geçer. Esasen Kur'an-ı Kerim'de bu sosyal hareketliliği ve temel kuralı bize hatırlatmakta, herkesin ancak hizmeti, gayreti ve alın teri ölçüsünde karşılığını görebileceğini haber vermektedir: "İnsan için ancak çalıştığı vardır. Şüphesiz onun çalışması ileride görülecektir. Sonra çalışmasının karşılığı kendisine tastamam verilecektir." (Necm, 39-41) Gerçekten bu ayetlerle verilen mesajlar ufkumuzu açıyor, ruhumuzu ferahlatıyor ve gelecekle ilgili umudumuzu güçlendiriyor. Çünkü bu mesaj; hiçbir teşebbüsün haksızlığa uğramayacağını, büyük-küçük yapılan her türlü çalışmanın mutlaka hizmet olarak sosyal hayatımıza yansıtılacağını garantisini vermektedir. Bugün sahip olduğumuz zenginlikler, bizden öncekilerin emek ve gayretleridir. Bir ağaç bile dikildikten ancak birkaç sene sonra meyve vermektedir. Bir insan yıllarca okur, çalışır, fakat hayatı tanıyıp tecrübe sahibi olduktan sonra kendisinden hizmet alınır. Diğer bir ayette ise; yapılan iş ve hizmetlerin kalitesine ve derecesine göre değerlendirileceği ifade edilmektedir: "Herkesin yaptıklarına göre dereceleri vardır. (Bu da) Allah'ın onlara yaptıklarının karşılığını tastamam vermesi içindir. Asla kendilerine haksızlık yapılmaz." (Ahkâf, 19)

Evet bu ayette insana, çalışmasının kendisine tam olarak verileceği; hiç haksızlık edilmeyeceği ve gayreti oranında hak ettiği ücreti tastamam göreceği vurgulanmaktadır. Böylece kadın-erkek, herkesin kazandığının kendisine ait olduğu ve çalışmaları oranında pay alacakları belirtilmektedir. Ayetlerin diğer bir hedefi de, insanları doğru çalışmaya, erdemli olmaya ve gelecekte hesabını vermeye hazırlamasıdır. Çünkü sadece dünya merkezli seküler bir çalışma insanı hırsla, kaprisle, gurura, cimrilik, haksızlığa ve egoizme götürebilir. Oysaki insan çok çalışmalı, eliyle kazandığından yemeli, çocuklarına, akrabalarına yedirmeli ve gerektiğinde ihtiyaç sahipleriyle de paylaşma fedakarlığını göstermelidir. İslâm; ruhbanlığı

yani tamamıyla kendini ibadete verip dünyadan el etek çekmeyi doğru bulmadığı gibi, tamamıyla dünyaya dalıp ebedî olan hayatı unutmayı da büsbütün felâket olarak değerlendirmektedir. Yaşadığımız âlemde ne varsa hepsi amacı doğrultusunda bir iş görmektedir. Güneş, ay, yıldızlar âdeta yiyeceğimiz ekmeğin buğdayını, meyvemizi, sebzemizi, diğer canlıların besinini, özetle yaşayabilmemiz için gerekli her şeyi hazırlamak üzere her biri, ayrı bir iş görmektedir ve yeterince aydınlık vermektedir. Bu varlıklar, sanki uzayda birer gemi gibi ilâhî hazineye nizamla taşımaktadır. Bakınız merhum Akif evrendeki bu çalışmayı, didinmeyi ne güzel ifade etmiştir:

"Kamer çalışmadadır, gökler yer çalışmadadır, Güneş çalışmada, seyyareler çalışmadadır.

....
Bekayı hak tanıyan sa'yı bir vazife bilir;

Çalış, çalış ki beka, sa'y olursa baka hakk edilir."

İnsanın yaptığı faaliyetlerin temel ilkelerinden biri de devamlılık ve dürüstlüktür. Yüce Allah insan vücudunu çalışmaya karşı belli bir ölçüde duyarlı ve dirençli yaratmıştır. Onu, fizikî yapısına ilâve olarak akıl, tefekkür, araştırma, ibret alma ve muhakeme gibi kabiliyetlerle donatmıştır. Diğer taraftan gündüzleri aydınlıkta çalışıp kazanmayı, geceleri de uyku ve dinlenme anı yapmıştır. Günümüzde bilim ve teknolojinin katkısıyla çalışma süreleri daha da geliştirilmiş ve insanların lehine bazı kolaylıklar getirilmiştir. Fakat buna rağmen insanın en hayırlı, temiz ve helâl kazancı, elinin emeğiyle temin ettiği kazançtır. Bu nedenle insan yaptığı her işi olabildiğince doğru ve dürüstçe yapması gerekir. Memur, işçi, esnaf, serbest meslek mensubu olarak helâl ve temiz kazanmaya özen göstermelidir. Aldığımız maaşta tüyü bitmemiş yetimin hakkı olduğu unutulmamalıdır. Sorumluluğumuzdaki görev ve iş bir emanettir. Bu emanetin gereği zamanında ve tam yapılmalıdır. Görevine geç gelmeyi veya hiç gelmemeyi bir fırsat ve başan olarak algılamamalıdır. Özellikle hasta olmadığı halde rapor alarak, hem kendini hem de iş yerini mağdur etmemelidir. Çünkü rapor bir hak değildir. Sadece hastalanması durumunda iş yerine ibraz etmesi gereken bir mazeret belgesidir. Dolayısıyla alışkanlık ve teamül hâline getirilmemelidir. İş başında iken ihmal ve tembelliğe prim vermemelidir. Unutmayalım ki, sorumluluğumuza verilen bir görevi yapmamak, dolaylı olarak milyonlarca insana haksızlık yapmak demektir. Bu yüzden her memur mesai dahilinde ve haricinde vakânı korumalı, ülkenin millî ve manevî değerlerine asla zarar vermemelidir. Hizmet

etmeyi, iş görmeyi ve problem çözmeyi bir ibadet aşkıyla başamalıdır. Yüzü ve çehresi asık olmamalıdır. Çünkü insan göreviyle ilgili bir iş yaparken kendini değil, çalıştığı kurumu temsil etmektedir. Dolayısıyla kişisel ve duygusal davranışlardan kaçınmalıdır. Olması gereken basit bir işi, sırf rahatı bozulmasın diye keyfi olarak "bugün git yann gel" gibi, muhababını hiçe sayan duyarsız bir memur tipi canlandırmamalıdır. Yahut doğal olarak kendi kuralları içinde yapılması gereken iş ve hizmeti zorlaştırarak rüşvet türü menfaatlerle kapı aralamamalıdır.

Diğer taraftan ülkenin kalkınmasında ve büyümesinde önemli katkılar olan esnaf ve serbest meslek mensupları da doğru ve dürüst hareket etmelidir. Kendi meslek ve alanlarında çalışmalı, kazanmalı ve vergisini ödemelidir. Çünkü vergi ödemek, ülkenin kalkınmasına doğrudan yardımcı olmaktır. Özellikle bu hizmetler yürütülürken başkasına yalan söylenmemeli ve kandırılmamalıdır. Unutmayalım ki, temiz ve helâl kazanç, sahibi için daha bereketlidir. Ayrıca onu itibarlı ve mutlu kılar. Bakınız ayet ve hadislerin ortak bir anlamını canlandıran şu atasözümüz ne kadar güzel ve yerinde söylenmiştir: "Müstakim ol; Hz. Allah utandırmaz seni!" Bütün tarihî olaylar ve kamu vicdanı da göstermiştir ki, insanın sağladığı kazancın en hayırlısı, kendi elinin emeği ve alın teriyle temin ettiği kazançtır. Bu aynı zamanda bütün peygamberlerin ve Allah dostlarının da tercih ettikleri bir yoldur. Nitekim Yüce Allah da bu yolu tercih edenleri şöyle övmüştür: "...Çalışanların ücreti ne güzeldir." (Zümer, 74)

İnsanın üzerinde yaşadığı vatana bir hizmet borcu vardır. Bu doğuştan gelen bir akit ve sorumluluktur. Her vatandaş bu akdin gereğini yerine getirmesi için bir şeyler yapmalıdır. Bir süre Viyana'da Din Hizmetleri Müşaviri olarak görev yaptığım dönemde şöyle bir olay anlatıldı: Avusturya, yüzölçümüne göre dünyada önemli bir orman zenginliğine sahiptir. Gerçekten kilometrelerce giderseniz, yol boyunca kırsal bir alan ve toprak göremezsiniz. Her taraf orman ve yeşillikle kaplıdır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avusturya hükümeti gönüllü bir seferberlik hizmeti başlatmıştır. Vatandaşlar sekiz saat kendileri için, geriye kalan sekiz saatte ise, ülkeyi ağaçlandırmak maksadıyla çalışmışlardır. Geriye kalan sekiz saat ise, dinlenme ve özel ihtiyaçları için değerlendirmişlerdir. Konunun aslına ne kadar uygun olduğu hususunda kesin bilgiye sahip değiliz. Ancak bugün adı geçen ülkenin zengin ormanları ve doğal güzellikleri sanki olayı doğrular gibidir. Bugün aynı örneği kendi-

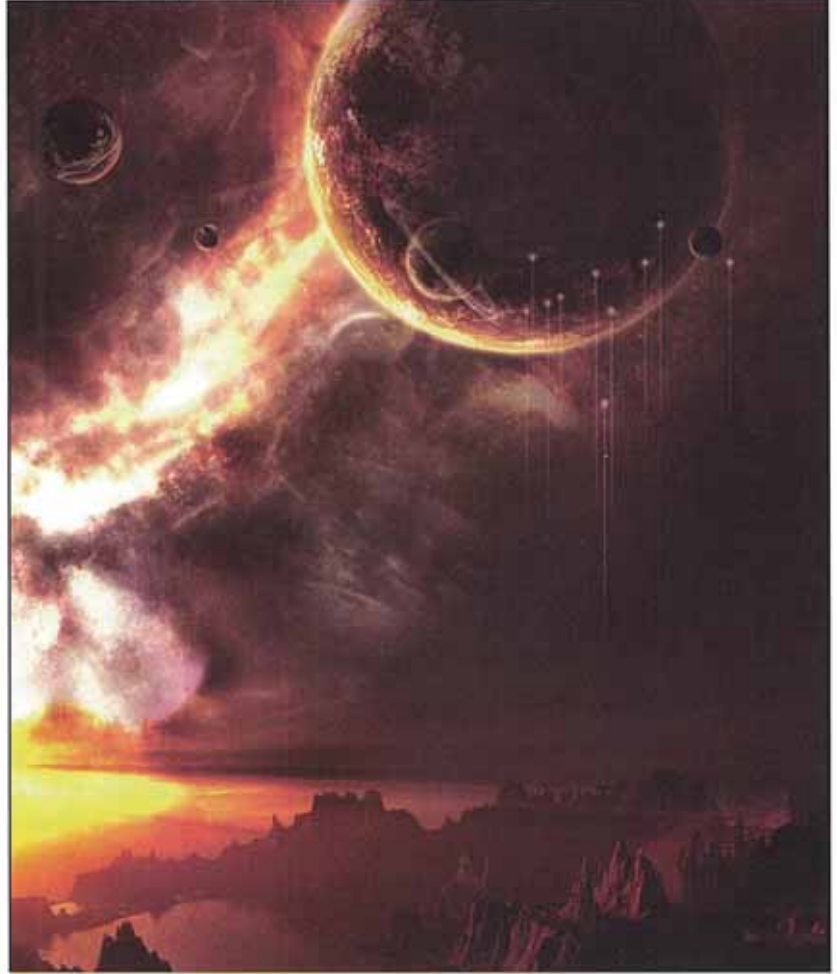
miz için düşündüğümüzde, o kadar şanslı olmadığımız açıktır. Zira ülkemizin büyük bir kısmı, maalesef kuru ve kırsal bir alan görünümündedir. Buralarda orman ve yeşillik olmaması ilâhî kaderin bir sonucu değildir. Tam tersine insanların ihmal ve kusurlarının sonucu olduğunu kabul etmemiz gerekir.

İnsanın hizmeti ve başansı; zorluklara tahammül, azim, gayret ve sabırla orantılıdır. Kaldı ki, insan azmettiği bir işte, birkaç kez başansızlığa uğrarsa bile yılmamalı, usanmamalı ve başının peşini bırakmamalıdır. Çünkü hayat mücadele ve direnmekten ibarettir. Nitekim Kur'an-ı Kerim de insana, bu cesaret ve motivasyonu vermektedir: "...İş konusunda onlarla müşavere et. Bir kere de karar verip azmettin mi, artık Allah'a tevekkül et. (O'na dayanıp güven)..." (Âl-i İmran, 159) Tarih boyunca görünen odur ki, iş ve hizmetlerine samimi bir aşk ve heyecanla sanlar hep başanlı olmuşlardır. Bilginler, araştırmacılar ve buluşlara imza atanlar dikkatlerini belli alanlara yoğunlaştırmışlardır. Gündüz hayallerinde, gece ise rüyalarında aynı amaca kilitlenmişlerdir. Sonuçta Allah'ın verdiği izin ve ilhamla zihinler ve ruhlar; derinliklere ulaşarak önemli sonuçları, insanların hizmetine sunmuşlardır. Diğer bir ifade ile bunların her biri insanlığa hizmette yeni bir çığır açmış ve kıyamete kadar kalıcı olan bir hayır işlemişlerdir. Çünkü sahih kaynaklarımızdan çıkan anlama göre dinin emrettiği tevekkül, çalışmayı bırakmak veya yavaşlatmak değil, işin ve rizkın sebeplerini yerine getirdikten sonra, sonucu Allah'tan beklemektir. Zira tevekkül kalbe ait bir iştir. Sebeplere yapışmak ise eylem ve hareketliliği gerektiren bedensel bir teşebbüstür. Bu nedenle Yüce Allah; yeryüzünü insanın emrine boyun eğdirdiğini ve omuzlarında gezerek, O'nun rizkından yararlanmayı (Mülk, 15) tavsiye etmiştir.

Yazımızı; Hz. Peygamber'den nakledilen şu iki örnekle bitirelim: Onu, ziyarete gelen bir adam; devemi bağlayayım mı, yoksa Allah'a tevekkül edip serbest mi bırakayım? Diye sormuştu. Hz. Peygamber; "Önce bağla, sonra tevekkül et" buyurmuştur. (Tirmizi, Kıyamet, 60) Diğer bir olayda ise; tevekkül şöyle bir hikmet ve nükte ile açıklamıştır: "Siz eğer layıkıyla Allah'a tevekkül ederseniz, Allah kuşları beslediği gibi sizi de besler. Kuşlar kursağı boş, (yuvalarından) çıkarlar, tok dönerler." (Tirmizi, Zühd, 33) Dikkat edilirse, ince ve derin bir anlayışla yuvalarında bekleyen kuşlara değil, rizklarını aramak üzere dışarı çıkıp sebeplerini yerine getirenlere vurgu yapılmıştır.

Allah'la Korkutarak Eğitmek

Prof. Dr. M. Şevki Aydın
Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı

Allah'ı korkulması gereken biri hâline getirerek tanıtmaya çalışmak ve Allah'ı disiplin aracı olarak saymak, çocuklarda Allah hakkında olumsuz kanaatlerin oluşmasına yol açmaktadır.

İnsanların dindarlaşmasını sağlamak, dindarlık düzeylerini yükseltmek amacıyla yapılan din eğitimi faaliyetlerinde her hâlûkârda Allah öne çıkmaktadır. Çünkü dinin sahibi O'dur. O, din öğretisinin odağında yer almaktadır. Bu nedenle ki, din eğitiminde işe Allah'ı tanıtmakla başlanmaktadır. Bireyin din algısı, onun Allah anlayışıyla

doğrudan alâkalıdır. Allah anlayışı, onun din anlayışını belirleyici role sahiptir. Dinin her bir değerini/kuralını tanı(tı)rken, mutlaka devreye Allah anlayışı girer ve yönlendirir. Dolayısıyla dinin her bir değeri/konusu, Allah anlayışına göre şekillenir, anlam kazanır. Meselâ, bireyin namaz anlayışı, onun Allah anlayışına göre oluşur. Bir kader

anlayışı, Allah anlayışından bağımsız düşünülemez. Bireyin oruç algısı, onun Allah anlayışına göre şekillenir. Aynı konuda görüşlerini açıklayan iki Müslüman; Allah anlayışlarına göre farklılaşan, hatta yer yer birbiriyle çelişen bilgiler ortaya koyabilirler. (Örnek için bk. Aydın, Mayıs, 2008) Bu nedenle, Allah hakkında doğru bilgi sahibi olmak, sahih bir Allah anlayışı kazanmak, sağlıklı bir din algısı için ön şarttır.

Ne var ki, son asırlardaki geleneksel din eğitiminde Allah'ı, insanlara tanıtma konusunda önemli sorunlar olduğu inkâr edilemez. Meselâ, Allah sevgi, rahmet, acıma, bağışlama, koruma, kollama niteliklerinden daha çok; korkutan, azap eden, yakan, belâ veren, cezalandıran yönüyle tanıtılmakta, öne çıkarılmaktadır. İnsanları dindarlaştırmak, dindarlık düzeylerini yükseltme konusunda, Allah sevgisinden ziyade Allah korkusunun daha etkili olacağı düşünülmüştür.

Bu tutum, büyükler için takınıldığı gibi, çocukların eğitiminde de tercih edilmiştir. Bu anlayışa sahip olan vaiz, cemaatini dindarlaştırmak adına Allah'la korkutmaya ağırlık verdiği gibi, çocukların eğitiminde de aynı yol izlenmiştir. Esasen bu korkuyu önceleme anlayışı, kültürümüze hakim bir durum olduğundan dolayı, din eğitimi anlayış ve uygulamalarına da rahatlıkla nüfuz etmiştir. Çocukları ve yetişkinleri eğiten hocalar, Allah'ı korku eksenli anlattıkları gibi, o kültürle büyümüş olan anne babalar da çocuklarına Allah'ı tanıtırken, onlara dindarlık aşılarken, O'nu korku odaklı anlatmayı öncelikleridir.

Allah korkusu, sadece din eğitimi bağlamında kullanılmamakta; aynı zamanda bir disiplin aracı, başkaları üzerinde bir nüfuz sağlama vasıtası olarak da görülmektedir. Gönüllere Allah korkusu salarak, onların yanlışlardan uzak durmalarını sağlamak amaçlandığı gibi, söz dinlemeyenlere nüfuz

“Allah korkusuna kilitlenmiş bir birey, her şeyden önce, Allah hakkında içtenlikli kanaatlere sahip olamaz. Korku odağı hâline getirilmiş bir Allah, kendisine gönülden yakınlık hissedilen, sıcak duygularla yaklaşılacak bir zat olmaktan çıkar.”

ne babaların sayısı az değildir.

Oysa her ne amaçla yapılsa yapılsın, Allah korkusunu odağa yerleştirerek, bireylerin zihninde/kalbinde Allah düşüncesini oluşturmaya, onların dindarlaştırmaya çalışmak, sağlıklı sonuçlar doğurmaz. Allah korkusuna kilitlenmiş bir birey, her şeyden önce, Allah hakkında içtenlikli kanaatlere sahip olamaz. Korku odağı hâline getirilmiş bir Allah, kendisine gönülden yakınlık hissedilen, sıcak duygularla yaklaşılacak bir zat olmaktan çıkar. Böyle bir yaklaşıma maruz kalan birey, genelde ya Allah ile zoraki ilişki içinde olma düşüncesine şartlanmış biri olarak formel düzlemde bağlantısını sürdürüyor görünür, ya da O'ndan uzaklaşır, tamamen bağını koparır. Çünkü sevgisinin eksilmesinden korkulan değil de, kendisinden çok kaba hatlarla korkulan bir tanrı, insan tarafından pek de öyle içtenlikle benimsenemez, gönülden bağlanmaya değer görülemez. Aksine, birey ondan tiksindir, kaçır, uzak durur veya kötülüğünden emin olma korkusuyla, zoraki iman etme pozisyonunu kabullenmesi söz konusu olabilir.

Özellikle çocuk, korku odaklı bir tanrı düşüncesini taşımaya müsait görünmemekte ve böyle bir tanrıya inanmaktan uzak durmaya daha yatkın durmaktadır. Dolayısıyla Allah'ı korkulması gereken biri hâline getirerek tanıtıma çalışmak ve Allah'ı disiplin aracı olarak saymak, çocuklarda Allah hakkında olumsuz kanaatlerin oluşmasına yol açmaktadır. Böylece, Allah'a inanması arzu edilirken, tam aksine inkâr etmesine neden olunmaktadır. Nitekim ünlü filozof ve pedagog Salzman,

kitabında bu olguyu açıklamaya yönelik ilginç bilgiler vermekte, önerilerde bulunmaktadır. "Çocukları dinden soğutma ve hissiz yapma çareleri" bağlamında birinci önerisi şudur: "Onları ewela Büyük Tanrı'dan çok korkutarak soğutunuz, göreceksiniz ki dinsiz olacaklardır?" Ünlü eğitimci, bu görüşünü örnek bir anekdotla desteklemektedir:

"Her gök gürleyişte bir anne çocuklarına:

-Görüyor musunuz? Allahbaba (Anne, Hristiyan olduğu için bu ifadeyi kullanmaktadır. M.Ş.A.) hidetinden nasıl bağırıp çağırıyor, derdi.

Çocuklar en küçük bir yaramazlık yapsalar:

-Dikkat edin ha... Sonra Allahbaba sizi cezalandırır, derdi. Ve bunu uzun bir konferans takip eder, onları cehennemle korkutur; Allahbabanın yaramaz çocukları daima cehennemde yaktığını anlatırdı. Her gün sabahdan akşama kadar cehennemde yaktığını anlatırdı. Her gün sabahdan akşama kadar cehennem lâfi ağzından düşmezdi.

Fiek de annesinden duyduğu bu düşüncelerden başka bir şey bilmiyordu. Küçük muhayyilesinde

bu büyük ve müşfik Tanrıyı, korkunç bir adam şeklinde tecessüm ettiriyordu. Öyle bir adam ki, en küçücük kabahatlerinde çocukları cehenneme atan; pantolonlarını bir parça yırtarsa, cehennemde bağırta bağırta, cayıp cayıp yakan; bir kahve fincanı veya bir bardak kırsalar, onu şeytana verip işkence ettiren bir adam. Ve neticede Ulu Tanrı'dan nefret eder oldu.

-Yağmur yağdığı zaman tir tir titreyerek odanın bir köşesine çekilirdi. Her sabah, her gece Tanrı'ya dua ederdi. Fakat bu içten gelen, sevgi ve saygı dolu bir dua değildi. Bir korku duası idi. Dua etmeyecek olursa, Cenab-ı Hakk'ın gazabına uğrayacağından korkardı. Büyüdüğü zaman bile bu düşüncesinden kurtulamadı." (Salzman, 1959: 65)

Bizzat tecrübe etmiş biri olarak Ahmet Altan, bu olguyu çarpıcı biçimde şöyle dile getirmektedir: "Evimizin hemen karşısındaki küçük cami. Ramazan geceleri mahallenin çocuklarıyla birlikte gittiğimiz teravih namazları, camideki büyüklerin bize başka zamanlarda pek de göstermedikleri bir şefkati göstermeleri, hâlâ çocuk aklımla ezberlediğim biçimde söylediğim, 'allahumme salli ala'nın muhteşem melodisiyle dalgalar gibi kaban o tuhaf coşku, namaz çıkışında hissettiğimiz o ağırbaşlı memnuniyet...

Sahur vakti sıcak yataktan gözlerim yarı kapalı kalkıp sobası yakılmış salonda hazırlanmış sofraya oturuşum, galiba sadece ramazanlarda yapılan o yumurtaya bulanmış ekmek kızartmaları, demli çay, beni sevgiyle ve gururla bağrıma bastığını düşündüğüm büyük bir kalabalığın parçası olmanın güveni ve sonsuz bir huzur.

Allah'ı çok sevmiştim. Ondan benim anlamadığım kelimelerle söz ediyorlardı, ama o benim için, beni sevmesini istediğim temiz yüzlü yaşlı bir dedeydi, oruç tuttuğum zamanlarda bana gülümseğini düşünürdüm. Doğrusu ya ondan pek korkmazdım. Ama beni sevmesini isterdim.

İlk kez okulda din hocası cehennemi uzun uzadıya bütün korkunçluğuyla anlattığında dehşete düşmüştüm, benim teravih namazlarımda, iftarlar-

da, sahurda hissettiklerimle, hocanın anlattıklarını hiç birbirine benzemiyordu. O, beni çok korkutan, bana çok uzak, çok mesafeli, çok gazaplı, benim çocuk aklımın kavrayamayacağı, çok ürkütücü bir güçten bahsediyordu.

Biz dede-torun değildik. Beni sevmiyordu. Kötü bir şey yaparsam beni ateşlerin içine atacak, beni yakacak, bana acılar çektirecekti. Ben ona hiç böyle şeyler yapmazdım ki, ben onun için hiç böyle cezalar düşünmezdim ki, ben onu seviyordum, o niye beni ateşlerin içine atmak istiyordu.

Çok korktuğumu, çok üzüldüğümü hatırlıyorum. Bir daha uzun yıllar camiye gitmedim.

Din hocası benim çocukluk dünyamın en huzurlu hayalini, o soğuk yatakhanelerde uyumadan önce dua edip kendisine gülümsediğim, herkes bana yaramazlık yaptım diye kızdığına kendisine sığındığım 'yakınımı' benden koparmıştı.

Sonra büyüdüm. İnanmanın huzurundan aklın huzursuzluğuna geçtim. O çocukluk dönemimden sonra bir daha hiç dindar olmadım, oruç tutmadım, dua etmedim, namaz kılmadım. Lise yıllarında karşımdakinin inançlarına hiç aldırılmaz, herkesin korktuğu bir güçten korkmamanın tuhaf lezzetiyle diğer çocuklarla kıyasıya tartışırdım, onlar Tanrı'nın varlığını kanıtlamaya çalışırlardı ben yokluğunu. Küçük bir çocukken inanmayı ne kadar sevdiysem, ilk gençliğimde de inanmamayı o kadar sevdim. Başkaldırmanın müthiş cazibesine kapılmışım. Hayatın zıpkınlı acılarından beni koruyacak bir güç yoktu artık, her acı doğrudan tenime yapıyor, o acıları taşımakta ilâhî bir güç bana yardımcı olmuyordu."... (Altan, 23 Ekim 2005)

Görüldüğü gibi, Allah'ı kendisinden korkulması, çekinilmesi, karşısında tır tır titrenilmesi gereken, cezalandırıcı bir zat olarak tanıtmak, insanların ve özellikle de çocukların gönlünde, O'na karşı sıcak duyguların, sevginin doğmasını önleyici rol oynamaktadır. Dolayısıyla, bu yaklaşımla yapılan din eğitimi, bireyin Allah'la ilişkisi bağlamında olumlu sonuçlar beklerken, tam tersi olumsuz sonuçların doğmasına sebep olmaktadır.

Allah'ı değil de Peygamber'i (s.a.s.) sevdiğini söyleyen çocuğa sebebi sorulunca, "Çünkü Allah'ın cehennemi var, ama Peygamber'in yok." cevabı alınmıştır. Yukardan kendisini Allah'ın sürekli gözeterek yaptığı yaramazlıkları kaydettiği ve bu sebeple onu yakacağı/cezalandıracağı telkin edilen çocuğun, oyuncak tabancasıyla evin tavanına ateş ettiği görülür. Sebebi sorulunca da yapacağı yaramazlıkları kaydetmemesi için Allah'ı öldürmeye çalıştığını söyler. Depremi acı manzaralarını babasıyla izleyen 4 veya 5 yaşındaki çocuk, bunları kimin yaptığını sorar ve babasından, bunları yapmanın Allah olduğu cevabını alınca da, şöyle tepki gösterir: "Öyleyse ben de gidip onun evini yıka-acağım." Bu tepkileri gösteren çocukların, bu duygu ve düşünceleri taşıdıkları sürece Allah'ı sevip O'na gönülden bağlanması, O'na inanması nasıl mümkün olabilir? Çocuklara Allah'ı tanıtmayı, onların dindarlık duygu ve düşüncelerini geliştirmeyi amaç edinmiş bir çocuk kitabının yazarı, "Allah, yaramazlık yapan çocukları sevmez." cümlesine yer vermekle, çocukları Allah'tan nefret ettirmek, yani yöneldiği amaçların tam aksini gerçekleştirmek için çalıştığının farkında değildir.

Böyle bir Tanrı anlayışıyla büyüyen çocuğun hayatını büyük ihtimalle sevgi değil nefret, şefkat değil korku ve baskı, yardım etme değil ezme, ödüllendirme değil cezalandırma... ruhu yönlendirecektir.

Bu tutum, din eğitimi yapmaya çalışanların, dinin nasıl öğretime konu edileceği gerçeği konusunda, bilimsel bilgiden ve anlayıştan uzak olduklarını gösterdiği gibi, genelde din, özelde de Allah hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını da ortaya koymaktadır.

Kaynaklar

Altan Ahmet, "Cami Işıklarına Bakan Çocuk", Hürriyet, 23 Ekim 2005.

Aydın M. Şevki, "Her Şeyi Allah'a Bağlamak", Diyanet Aylık Dergi, Mayıs-2008, Ankara.

Salzman G., Yengeç Kitabı, Çocuğunuzu Fena Terbiye Ediyorsunuz!, 4.baskı, 1959.

“Emrolunduğun Gibi Dosdoğru Ol” DOĞRULUK-DÜRÜSTLÜK

Medet Coşkun
Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

Toplumdan güven duygusunun kalkması, huzursuzluk ve mutsuzluğun yaygınlaşması, insanların ilâhî ölçülerden ayrılmalarından, iç dünyalarında yalan ve haksızlığa yönelerek doğruluk ve dürüstlükten uzaklaşmalarından kaynaklanmaktadır.

İslâm ahlâkının temel değerlerinden biri olan doğruluk; insanın içi ile dışının, özü ile sözünün bir olması, söyledikleriyle yaptıklarının (söz-fiil) birbirine uyması demektir. İnsanın söyledikleriyle yaptıklarının birbirine uymaması, niyeti başka olduğu hâlde dıştan başka şekilde söylemesi ve davranması, doğruluğun zıddı olan yalancılıktır. Yalancılık ise, İslâm dininde yasaklanmış ve büyük günahlardan biri sayılmıştır. (Hac, 30; Buhârî, Şehadet, 10; Müslim, İman, 143)

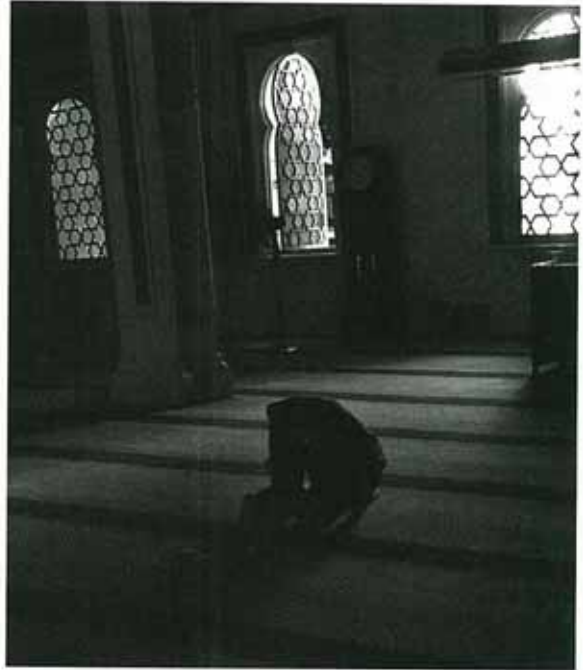
Doğrulukta karşıdaki insana güven vermek, onun haklarına riayet etmek söz konusu iken yalancılıkta karşıdaki insanı aldatmak, kandırmak ve o insanın güven duygusunu boşa çıkarmak vardır. Bu ise, İslâmî ilkelerle bağdaşmayan, ahlâk dışı ve karşıdaki insanı yanıltmaya yönelik çok çirkin bir davranıştır. Oysaki Allah, insanı en güzel bir şekil-

de yaratmış ve ondan hayatını doğruluktan ayrılmadan sürdürmesini istemiştir. Toplumdan güven duygusunun kalkması, huzursuzluk ve mutsuzluğun yaygınlaşması, insanların ilâhî ölçülerden ayrılmalarından, iç dünyalarında yalan ve haksızlığa yönelerek doğruluk ve dürüstlükten uzaklaşmalarından kaynaklanmaktadır. Sözünde durmamak ve yalan söylemek, insanların doğruluk ve dürüstlükten ayrılmış, tutunmaları gereken dinî hakikatlerden de koparak sadece menfaatini düşünen, ilkesiz ve kural tanımaz bir hâle getirmiştir. Halbuki yalandan uzak durmak ve doğruluk üzere bulunmak, Müslümanın en başta gelen dinî ve ahlâkî yükümlülüklerinden biridir. Doğruluk şeref, izzet, yücelik; yalancılık ise zilletir. Zillet de Müslümanın düşeceği bir durum değildir. Müslümana doğruluktan ayrılmak, ver-

diği sözün gereklerini yerine getirmemek ve yalan konuşmak yakışmayacağı gibi bu tür ahlâk dışı davranışlar, imanin temelinde bulunan sadakat ve dürüstlük kavramlarıyla da gelişmektedir. Müslümanın yalan söylemesi şöyle dursun, yalan ihtimali bulunan tüm söz ve davranışlardan da uzak durması, inanmış olmasının tabî bir sonucudur. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s.), şüpheli olan şeylerden kaçınılması konusunda şöyle buyurmaktadır: "Sana kuşku, şüphe vereni bırak, kuşku vermeyene sanlı, zira doğruluk kalp huzuru, yalan ise şüphedir." (Tirmizî, Kıyâmet 61, (2520); Nesâî, Eşrebe 50, (8, 327, 328))

İslâm dininin özünü teşkil eden doğruluktan ayrılp yalana yönelen kimseler ayet ve hadislerde ikaz edilmiş, hatta azapla uyanılmış, doğruluk üzere bulunanlar ise cennetle tebşir edilerek övülmüştür. Azaba muhatap olmaktan kurtulup bu müjdeye ve övgüye hak kazanabilmek ise ancak söz ve davranışlarımızın birbirine uymasıyla; doğru ve dürüst olmakla mümkündür. Yapmayacağımız şeyleri söylememizin doğru olmayıp büyük bir günah olduğunu (Saff, 1-2) belirten Allah (c.c.), sosyal ilişkilerin sağlıklı bir zeminde devam edebilmesi için doğruluk ilkesine vurgu yaparak şöyle buyurmaktadır; "Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin ki, Allah sizin işlerinizi düzeltsin ve günahlarınızı bağışlasın. Kim Allah'a ve Rasûlüne itaat ederse, muhakkak büyük bir başarıya ulaşmıştır." (Ahzab, 70-71), "Rabbimiz Allah'tır deyip, sonra da doğrulukta devam edenlere gelince, onların üzerine melekler iner ve derler ki; "Korkmayın, üzülmeyin, size vadedilen cennetle sevinin." (Fussilet, 30) Bu ayeti kerimelerde; söz söylerken ve iş yaparken doğru ve dürüst olunması emredilmiş, böyle olunduğu takdirde işlerin düzeleceği ve günahların bağışlanacağı sonuçta da müminler için vadedilen cennete ulaşılacağı belirtilmiştir. Aksi takdirde işlerin düzelmesi, vadedilen cennete kavuşulması şöyle dursun işler, daha da karmaşık hâle gelecek ve toplumda huzursuzluk baş gösterecek, topluma korku ve güvensizlik hakim olacaktır. Güvensizliğin hakim olduğu böyle bir toplumda ise huzur ve başarıdan bahsetmek mümkün değildir. Bu güvensizliğin ortadan kaldırılması ve toplumun huzur içerisinde olması için kişi, kendisi doğru ve dürüst olduğu gibi başkalarının da doğru ve dürüst olması için gayret gösterecek, şayet doğruluk ve dürüstlükten ayrılanlar var ise on-

“Doğruluk ve dürüstlüğün olmadığı bir evde veya toplumda huzurdan ve karşılıklı güvenden bahsetmek mümkün değildir. Kimsenin kimseye güvenmediği, herkesin birbirine şüpheyle baktığı böyle bir aile veya toplum, dağılmaya ve yıkılmaya mahkumdur.”

lara engel olmak için bütün gücüyle çalışacaktır. Böyle yapmayıp tam tersine davranarak yalan söyleyen kimseye yardımcı olmak ve onlarla beraber hareket etmek, işlenen günaha ortak olmak demektir. Halbuki Peygamberimiz (s.a.s.); "Sizden biriniz bir kötülük gördüğünde onu eliyle değiştirmeye gücü yeterse eliyle değiştirsin, eğer eliyle değiştirmeye gücü yetmezse diliyle değiştirsin, eğer buna da gücü yetmezse kalbi ile değiştirsin, bu ise imanin en zayıf durumudur." (Sünen-i Ebu Davud, H. No: 4340) buyurarak bir kötülük ve yanlışlık karşısında nasıl davranacağımızı ortaya koymuştur. Bunun tersine bir davranış göstererek doğruluktan ayrılanlara destek olmak ve bu haksızlık karşısında susmak dinî bakımdan doğru bir davranış değildir. Zira "haksızlık karşısında susan dilsiz şeytandır. (Risaletü'l-Kuşeyriyye, I, 298) Müslüman dilsiz şeytan durumuna düşmemek için haksızlığın ve haksızların kar-

şısında susmaz, Allah'ın (c.c.); "Doğrularla beraber olun." (Tevbe, 119) emrini dikkate alarak haktan, hakikatten ayrılmaz ve ayeti kerime gereğince doğrularla beraber olur. Asla yalana ve yalancılara iltifat etmez. Çünkü mümin, acı da olsa gerçeği söyleyen, kendisi, ana-babası ve akrabalarının aleyhine bile olsa doğruluktan ve adaletten ayrılmayan kimsedir. (Nisa, 135)

Doğruluk ve dürüstlük, bir insanda imandan sonra bulunması gereken en önemli haslettir. Çünkü imandaki sadakat duygusu bunu gerektirir. Bu konuya ışık tutan bir rivayet şöyledir; Abdullah oğlu Süfyan (r.a.) şöyle demiştir: Peygamberimize (s.a.s.): "Ey Allah'ın Rasûlü, İslâmiyet hakkında bana öyle bir öğüt ver ki, sizden sonra artık kimseden bir şey sormaya ihtiyacım kalmasın, dedim. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.s.): Allah'a inandım de, sonra da dosdoğru ol." buyurdu. (Müslim, İman, 13) Hadis-i şerifte dikkati çeken en önemli nokta; İslâmiyetin iki ana bölümüne işaret edilmesidir. Bu bölümlerden biri; Allah'a iman, diğeri de doğruluk, dürüstlüktür. Bu iki ana nokta gerçekleştirildiği takdirde diğer yanlışlıklardan da korunmak mümkün olabilecektir. Aksi takdirde yalan, bundan kurtulmak için ikinci bir yalanı doğuracak bu da kin ve düşmanlığın yaygınlaşmasına ve işlerin daha da kötüye giderek içinden çıkılmaz bir hâl almasına sebep olacaktır. Böylece toplumdan güven ve huzur kalkmış olacak, yalancı bir kimsenin söylediği tüm sözlere ve yaptığı tüm işlere kuşkuyla bakılacaktır. Doğruluk ve dürüstlüğü olmadığı bir evde veya toplumda huzurdan ve karşılıklı güvenden bahsetmek mümkün değildir. Kimsenin kimseye güvenmediği, herkesin birbirine şüpheyle baktığı böyle bir aile veya toplum, dağılmaya ve yıkılmaya mahkumdur. Konuyla ilgili olarak Peygamberimiz (s.a.s.) kurtuluşun reçetesini vererek şöyle buyurmaktadır; "Daima doğruluğu araştırın. Tehlikeyi doğrulukta görseniz de doğruluktan ayrılmayınız. Zira kurtuluş ancak ondadır." (Kenzü'l-Ummal, 3/344)

“Güvensizliğin hakim olduğu böyle bir toplumda ise huzur ve başandan bahsetmek mümkün değildir. Bu güvensizliğin ortadan kaldırılması ve toplumun huzur içerisinde olması için kişi, kendisi doğru ve dürüst olduğu gibi başkalarının da doğru ve dürüst olması için gayret gösterecek, şayet doğruluk ve dürüstlükten ayrılanlar var ise onlara engel olmak için bütün gücüyle çalışacaktır.”

“Öyle ise emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Beraberindeki tövbe edenler de dosdoğru olsunlar. Hak ve adalet ölçülerini aşmayın. Şüphesiz O, yaptıklarınızı hakkıyla görür.” (Hûd, 112; Şûra, 15) ilâhî emrini hatırlatan Peygamberimiz (s.a.s.); doğruluğun önemine işaret ederek Hûd sûresinin özellikle bu sûredeki "dosdoğru ol" emrinin kendisini ihtiyarlattığını, saçlarını ağarttığını belirt-

miştir. (Tirmizî, Tefsiru Sûre, 56/6) İstikâmet üzere olmak, dosdoğru olmak gerçekten güç, güç olduğu kadar da onurlu ve Müslümanda bulunması gereken ahlâkî bir davranıştır. Zaten bu önemine binaendir ki peygamberlerde bulunması gerekli sıfatlardan birisi hatta birincisi doğruluk, dürüstlüktür. Çünkü doğruluk ve dürüstlük büyük bir erdem ve kişinin çevresine güven vermesini sağlayan yüce bir nitelikler. Bunun içindir ki, Peygamberimizin İslâmiyete davet ettiğini duyanlar, ilk önce onun doğru, dürüst olup olmadığını sormuşlardır. Peygamberimizin dürüst olduğunu, şimdiye kadar hiç kimseyi aldatmadığını ve yalan konuşmadığını öğrenenler şu değerlendirmeyi yapmışlardır: "İnsanlara karşı dürüst olan bir kimse Allah'a karşı niçin dürüst olmasın." (Buharî, Bedü'l-Vahy, 6) Hz. Peygamber'in "el Emin" güvenilir olmasını temin eden özelliği de onun doğru sözlü, sözünde duran bir yapıya sahip olmasındandır. Hz. Peygamber'in terbiyesinden geçmiş olan ashâbı da asla doğruluktan ayrılmazlardı. Herkesin doğruluktan ayrılmadığı, dürüst olduğu böyle bir toplumda şayet onlardan biri doğruluktan ayrıлып yalan söyler ise hemen bilinirdi. Bu kimse kendini düzeltmedikçe, yalan söylemeyi terk etmedikçe ve sözünün eri olmadıkça ona sohbet ve toplantılarda yer vermezler ve iltifat etmezlerdi.

Sonuç olarak Hz. Peygamber'in sünneti ve ashâbının davranışları bizlere örnek olmalıdır. Çeşitli maddî kaygı veya beklentilerle doğruluk ve dürüstlükten taviz verildiği takdirde hem sosyal ilişkilerde güvensizlik hakim olacak hem de toplum huzuru yara alacaktır.

Zamanlar, Mekânlar, Dualar

Dr. Mehmet Bulut
DİB/Uzman

"Deryalarda mâhî ile, sahralarda ahu ile,
Dervîş olup "yâ Hû" ile çağırayım Mevlâm seni..."

(Yunus Emre)

Bu yazıyı yazmaya başlamadan önce kendimi sorgulama ihtiyacı duydum: Başlı başına bir ibadet olan dua için ne kadar zaman ayırıyorum? Başka bir ifadeyle; ibadetin özü olan duaya tahsis ettiğim özel zamanlarım bulunuyor mu? Rahman ve Rahim olan Rabbimin bağışlamasını talep etmek üzere söyleyip çağırdığım sözlerimin albenisi nedir? Yani tazarrumu ifadede kullandığım sözler Yüce Yaratıcı'nın inayetini celbedecek nitelikte mi? Daha da önemlisi; dua esnasındaki hâleti rûhiyem nasıl, yalvaşlarım ne kadar derûnî/içten ve samimi? "Kabûle yakın" olması açısından dua için özellikli zaman ve mekânlar ne kadar gözetip değerlendirim? Ya, dualarımın kabulü için vesile ittihaz edebileceğim; hani, "Rabbim, şu hizmetim, şu şu iyiliğim hürmetine..." diyebileceğim kendime özgü "salih" ameller?

Üzülerek ifade edeyim ki, bu soruların cevabında çok zayıf kaldığımı gördüm. Şöyle ki: Bir defa dua için kendime özel zaman ayırma bir yana, namaz sonrası tesbih ve dualarımın bile çok kifâyetsiz olduğunu fark ettim. Meselâ şöyle; namazları bitirmişim, tesbih sözlerini kâh söylemişim, kâh söylememişim. Sonra ellerimi semaya kaldırıp belli belirsiz sözlerle Rabbimden bir şeyler dilemişim. Ve -hani, görülecek çok önemli işlerimiz var ya- çarçabuk kalkıp meşgalelerime dönmüşüm. Böyle olunca dua için gerekli manevî havayı oluşturamadığım; Allah'ın rahmetini, af ve mağfiretini çekecek boyutta ısrarlı bir yakanışta bulunamadığım çok açık. Ne büyük gaflet!

İkincisi, namazda ve namaz dışında okuduğum Fatiha -ki en güzel dua sözlerini içermektedir- ve dua ni-

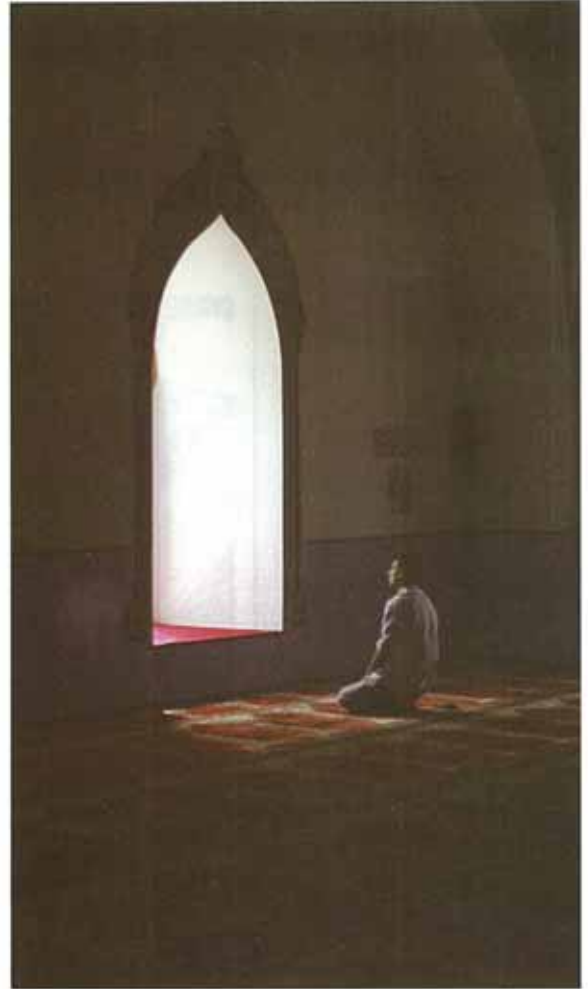
“ Evet, gerçek şu ki,
Rabbimizlebaş başa kalacağımız,
hâlimizi O'na arz edeceğimiz
özel zamanlarımız olmalı.
Bu zaman dilimleri bize aynı
zamanda nefis muhasebesi
fırsatını da verecektir. ”

teliğindeki diğer bir kısım sûre ve ayetleri bir kenara ayırırsam, yakanışta kendi lisanımla bir çırpıda sıralayıp söylediğim dua cümlelerinin sayısının da yetersiz olduğunu gördüm. Bunlar, biraz mübalâğa olarak görülebilir; ama, kaldırımın kenarında oturup dilenen insanların sarf ettikleri dua sözleri kadar bile değil. Sonra dikkat ettim, dua cümlelerimi kurarken hiç olmazsa şu yazı için gösterdiğim itina kadar olsun bir gayret sarf etmemişim. Esas önemli olanın kişinin duada ne istediği, istediği şeyin mahiyeti ve isteyenin samimiyet derecesi olduğunu elbette biliyorum. Ancak, Rabbimizden dilerken seçeceğimiz sözcüklerin de O'nun hoşnutluğunu sağlayacak nitelikte olması gerekmez mi? Aşağıda vereceğim örneklerde görüleceği gibi, Kur'an'da ifadesini bulan peygamberlerin dualarındaki üslup ne kadar çarpıcıdır!...

Duaların kabule daha yakın olduğu özellikli zaman ve mekânların değerlendirmesine gelince; eh, değerlendirmeye çalışmışım. Örneğin; mübarek gün ve gecelerde, hac ve umre esnasında, Beytullah, Arafat, Müzdelife, Mina gibi özellikli mekânlarda ve ayrıca Ravza ziyaretlerimde diğer ibadetlerim yanı sıra olabildiğince dua da etmişim. Yalvaşlanımda çok fazla cümle kuramamış olsam bile Rabbimden dileklerimi önem sırasına göre bir film şeridi gibi kalbimden geçirmişim; mahcup, boynu bükük bir halde... Ancak bunların da yeterli olduğunu söylemem mümkün değil.

Sonra düşündüm, günahlanın bağışlanmasına, affıma vesile kılacağım "kendime özel" salih amelimi/amellerimi de hatırlayamadım. Yani, darda kaldığımda -moda tabiri- çıkarabileceğim bir kartım yok maalesef. Herhalde en üzücü olanı da bu olsa gerek!

Kısacası, bu konudaki kusurum, ihmalkârlığım açık. Durum böyle olunca, bu vadiye söyleyeceğim sözlerin fazla bir kıymetinin olamayacağını farkın-

dayım. Ancak şu var ki, duanın bir ibadet olduğu bilincindeyim. Duanın önem ve gücüne inanıyorum. Önemli bir işe girşeceğimde ya da örneğin bir yolculuğa çıkacağımda anne babamın, hocalarımın ve diğer büyüklerimin dualarının benimle olduğunu hissetmem bana müthiş bir güç, güçlü bir sinerji ve gönül rahatlığı veriyor. Anadolu'nun çoğu insanı gibi benim de yüzlerce kez anne babamla vedalaşmam gerekti. Bu aynık anlarında seni etkileyen en önemli durum nedir diye sorsanız, kendisine her veda edişimde dua edip, nahiv ellerini vücudumda gezdiren annemin bu davranışdır derim. Artık varacağım yere kadar kendimi fevkalâde emniyette hissederim.

Teselli bulduğum bir şey daha var: Samimi/yürekten dua edenleri, tabiri uygunsa "ağzı dualı" insanları çok seviyorum. Bu yüzden nine ve dedelerimin bana en sevimli gelen yönleri, kıpır kıpır dudaklarından dua sözlerinin âdeta inci taneleri gibi peş peşe sıralanışları anındaki simalandır.

Ayrıca yürekten, coşkun dualar, birçok insan gibi beni de çok etkiliyor. İlginç; ama söylemeden geçemeyeceğim: Dua etmede ketum ve pür kusur bu satırların yazarı, az biraz iyilikte bulunduğu insanlardan dua beklemede fevkalâde ısrarlı. Hak ettiğimi düşündüğüm duamı muhatabım esirgerse, böyle durumlarda "adam dua etmesini bile bilmiyor" diye söylendiğimi hatırlıyorum.

Evet, gerçek şu ki, Rabbimizle baş başa kalacağımız, hâlimizi O'na arz edeceğimiz özel zamanlarımız olmalı. Bu zaman dilimleri bize aynı zamanda nefis muhasebesi fırsatını da verecektir. Hislerin, duyguların inceldiği zaman ve mekânları gözeterek dua açısından bunları bir fırsat bilip değerlendirmeyi bilmeliyiz. Tazim duyguları içinde gönlümüzü Yaraticıya açabilmeli, en güzel sözlerle O'na yakınlıkta bulunmalıyız. Tabir uygunsa şifreyi çözecek anahtar sözcükleri bulmak için var gücümüzle uğraşmalıyız. Yapılan duayı anlamlı kılacak unsurun tam bir kalb-i selimle Yaradan'a yönelmek, bir iç murakabesiyle kalbi Allah'a arz etmek olduğunu unutmamalıyız. Kalbimizde kabarıp taşan ulvî hislerin, gönül coşkusunun bizi semalara doğru âdeta kanatlandıracağı bilincinde olmalıyız.

Allah'ın kudret ve merhametine samimi bir inanç ve gönülden bir bağlılık olmadan söylenen dua sözleri, şekli bir dua olmaktan öte geçmeyecektir. Dua adına kelimelerimiz duygu yüklü ve safiyetle dökülebilmisse, sözlerin en güzeli ortaya çıkmış demektir.

Darlıkta ve genişlikte dua ve niyaz ile Rabbimize yönelmemiz, Kur'an-ı Kerim'in üzerinde durduğu bir husustur. Özellikle peygamberlerin diliyle yapılan dualara dikkat çekiyor Yüce Kitabımız.

Hız. Eyyub muztarip olduğu hastalığı karşısında takdire nza gösterip hâlimden şikâyetçi olmamakla birlikte, içinde bulunduğu durumu sadece birkaç kelime ile Cenab-ı Hakk'a arz etmişti: "Şüphesiz ki ben derde uğradım. Sen ise, merhametlilerin en merhametlisisin." (Enbiya, 83)

Hız. Yunus, düştüğü denizde kendisini bir balık yutunca, takdir edileceği gibi son derece ilginç bir kuşatılmışlığın içinde kalmıştı. Cenab-ı Hakk'a karşı kusurlu olduğunu düşündü. Karanlıklar içerisinde ve bütün maddî çarelerin bittiği yerde, "Çaresizlerin Çaresizi"ne yöneldi: "Senden başka hiçbir tan-

n yoktur. Seni tenzih ederim. Gerçekten ben zulmedenlerden oldum!..." (Enbiya, 87)

Kur'an, Hız. Zekeriyâ'nın Rabbine yönelişinden ve O'na yakınlığından söz ederken onun, "Rabbim! Beni yalnız bırakma! Sen, vârislerin en hayırlısı" şeklinde dua ettiğini haber vermektedir. (Enbiya, 89)

Yunus Emre ne güzel dillendirir peygamberlerin bu dualarını:

Deryalarda mâhî ile,

Sahralarda ahu ile,

Derviş olup "Ya Hû" ile,

Çağırayım Mevlâm seni.

Gökyüzünde İsâ ile,

Tur dağında Mûsâ ile,

Elindeki âsâ ile,

Çağırayım Mevlâm seni.

Derdi öküş Eyyûb ile,

Gözü yaşlı Yakûb ile,

O! Muhammed mahbûb ile,

Çağırayım Mevlâm seni.

Kur'an, insanların yapacağı dualar arasında şunun da olmasını öngörüyor: "...Rabbim! Bana ve ahabama verdiğin nimete şükretmemi ve Senin razı olacağın salih amel işlememi bana ilham et. Neslimi de salih kimseler yap. Şüphesiz ben Sana döndüm. Muhakkak ki, ben sana teslim olanlardanım." (Ahkâf, 15)

Bereket umarak sözlerimizi 20. asrın önde gelen müfessirlerimizden M. Hamdi Yazır'ın bir niyazıyla bitirelim:

"İlâhî!

(...)

"Sevdir bize hep sevdiğini. Yerdin bize hep verdiklerini. Yâr et bize erdirdiklerini. Sevdin habibini, kâinata sevdirdin: Sevdin de hil'at-i risâleti giydirdin. Makam-ı İbrahim'den Makam-ı Mahmûd'a erdirdin. Server-i asfiyâ kıldın. Hâtem-i enbiyâ kıldın. Muhammed Mustafâ kıldın. Salât ü selâm, tahiyât ü ikram, her türlü ihtiram ona, onun âline, ashâbına ve etbâna Ya Râb!"

Prof. Dr. İsmail Doğan

İyi Müslüman olmak, iyi Müslüman ol demekten önce gelir.

Gençler ne istiyor, ne anyor?

Teknolojinin artan hızına bağlı olarak değer üretme konusunda insanlar sıkıntı çekiyor. Mevcut değerlerle yeni değerler arasında bir boşluk ortaya çıkıyor. Bu boşluğu anlatabileceğimiz en belirleyici sözcük 'anlam'dır. Yani özellikle gençler kendilerini bir boşluk veya bir hiçlik içinde hissedebiliyorlar. Eğer siz kendi değerlerinizi gelişen teknolojiler içerisinde ortaya çıkan yeni anlayışlarla birlikte düşünmezseniz, empatik olarak baktığınızda gençleri doğrudan suçlayamazsınız. Medyadan takip ettiğimiz, maalesef bazılarımızın da yakinen şahit olduğu veya yaşadığı üzücü hadiselerin birçok nedeni vardır ki, bunların başında hayata anlam kazandırma çabası geliyor. Anlamı kaybedince veya onunla doğru tanışıklık kuramayınca insan... geri malum. Eğer bu boşluk doğru doldurulmuyorsa böyle bir gerçeklik

ortaya çıkıyor. Aynı şekilde geleneksel değerlerin modern ihtiyaçların göreceli olarak gerisinde kaldığı düşüncesi insanları yeni arayışlara yönlendiriyor.

İslâm'ın sunumunda ve değer eğitiminde çağdaş yöntemlere başvurulması zarureti mi işaret ediyor-sunuz?

Böyle bir zaruret var elbette. Önce şunu belirtmek gerekiyor. Bu kaybettikleri varsayılan hayatın anlamını bulma çabası her kesimden insanları kategorik olarak farklı düzeyde etkiliyor. Bu sadece gençlerde değil, çok zengin ve elit kabul edilen kişilerde de ortaya çıkabiliyor. Kültürel boşluğu doldurma adına bu kategorilerin yeni tatmin ve hayata anlam kazandırma arayışları, çabaları, onları yeni gruplaşmalara, yeni felsefelere yönlendiriyor. Kendi içlerinde alt kültürler oluşturuyorlar. Örneğin gençlik söz ko-

nusu olduğunda son dönemlerde Türkiye’de alt kültürler ortaya çıkıyor. Onlara; “sizi ailenizden, toplumdan uzaklaştıran, gruplaşmalara iten nedir?” diye sorduğunuzda; ailede aradıklarını bulamadıklarını söylüyorlar. O hâlde aile eğitimi konusunu ciddiye almalıyız. Enformasyon teknolojilerinin değişimine bağlı olarak ailenin ve geleneğin etkisinin azalmasıyla ortaya çıkan boşluk gençler için birtakım riskleri de beraberinde getiriyor.

Doğu dinlerinin eklentisi, yeni gruplar-gruplaşmalar şaşırtıcı boyutlarda. Bu arayışın sebepleri nedir?

Bir sosyal değişim yaşıyor. Sosyo-kültürel ve ekonomik anlamda insanların evleri, komşuları, yaşadıkları ortamlar değişiyor. Bu değişimler tabiatıyla birtakım değişiklikleri de beraberinde getiriyor. Göçle birlikte şehirde kendini yalnız hisseden yeni mekânlarda yeni hayatlara yabancı gençler için hayat kolay olmadığı gibi ekonomik anlamda varlıklı insanların da yaşadıkları tatminsizlikler, stres ve gerginlikler anlam arayışına, bu anlam arayışı birtakım yeni akımlara, post modern okumalara kapı aralıyor. Mutluluk adına kendilerine sunulanlara kolaylıkla ilgi duyuyorlar, öğretilen ve önerilen pempemsi tekniklerle, egzersiz, meditasyon, reiki, yoga vs. ile sorunlarını çözebileceklerini sanıyorlar; gurulann huzurunda topluca şifa ve iyilik anyorlar ama bu mümkün olmuyor ve sonu hem bunlara kapılanlar hem de toplumumuz için hüsrana oluyor.

Değişim, bireyselliği ön plâna çıkıyor. Yani bireysellik dediğimiz zaman, kendini toplumundan, sosyal çevreden çekme ve soyutlama olarak algılanıyor. Oysa batılı anlamda bireysellik kendi yeteneklerini maksimum düzeyde geliştirmek ve bu geliş-

“İnanma duygusunun temeli hayata anlam kazandırmadır. Böyle bir yeteneğe sahip olmak, insanı anlamsızlıktan kurtarır. Bu yetenek zayıfladığında insanın hayatında bir boşluk, bir anlamsızlık başlar. Bu boşluğu da başka şeylerle doldurma yoluna gidebilir. Bu kaçınılmaz bir şeydir.”

mişlikle topluma insanın kendisini katabilme performansı ve seviyesidir. Buna rağmen böyle anlaşılmıyor bireysellik, bir çilecilik, bir mistik kaçış gibi algılanabiliyor. Bu yanlış anlama ile beraber giden-örtüşen bir doğu mistisizmine açılma var. Biliyorsunuz orada çilecilik, kendini toplumdan soyutlama vs. var. Böyle bir soyutlanma, toplumdan kaçış İslâm felsefesi ile bağdaşır bir şey değildir. Yani bu kaçışları, bu açılımları İslâm felsefesine oturtduğunuz zaman kabul gören bir şey değildir. Ama bizim açımızdan, sosyolojik açıdan bu açılımların nedeni nedir diye sorduğunuz zaman; batılı bireyselliğin doğru anlaşılmaması olduğunu söyleyebilirim. Çağdaş anlamda insanların hayatlarına anlam kazandırma konusunda onları toplumla, çevre ile buluşturacak değerleri onlara sunamazsanız böyle bir çileci anlayışa kaçacaklardır.

Özellikle gençler arasında yeni hiyerarşiler yaratılıyor, yeni kültürler üretiliyor ve onlara kutsiyet atfediliyor. Yeni semboller, şartlanmışlıklar, öğretiler, kutsal eşyalar, tören ve ayinler hatta yeni mabetler yaratılıyor. Pagan inanç şekilleri ve seremonileri modernize ediliyor. Bu dünyevî bir düşünceye din gibi itikat etmek, hatta bir adanmışlığa yönelmek değil mi? Din olmayan şeyler din yerine ikame ediliyor denilebilir mi?

Gençliğin veya gençlik alt kültürlerinin sembollerle, imgelerle, yeni işaretlerle ve yeni kendilerine özgü mekânlarla yaptıkları farklı bir imaj var. Onlar esasen sırt çevirdikleri inancın yerine farklı bir inanç koymaya çalışıyorlar. Âdeta inançları, sembollerini alıyorlar. Esasında bu bize şunu gösteriyor: İnsanların genel anlamda dünyevî manevra zemininde inanç çok önemli bir yer tutuyor. Buradan yola çıkarak inançsızlığa değil farklı inançlara doğru kayan gençlere yönelik bir boşluk bırakmamak gerekiyor. Bu zeminde geleneksel kurumları, kendi tabiatları ile ilgili yetenekleri reddetmiyor.

İnanma duygusunun temeli hayata anlam kazandırma. Böyle bir yeteneğe sahip olmak, insanı anlamsızlıktan kurtarır. Bu yetenek zayıfladığında insanın hayatında bir boşluk, bir anlamsızlık başlar. Bu boşluğu da başka şeylerle doldurma yoluna gidebilir. Bu kaçınılmaz bir şeydir. O hâlde gençlerin farklı sembolere vs. yönelmeleri bir arayış içinde olduklarını gösteriyor. Hem kurumsal anlamda hem de bireysel anlamda bu arayışa tatminkâr cevaplar vermek gibi sorumluluklarımız var.

Gençler bazen beraberliklere bir anlam ve felsefe yükleme çabasına girerler. Ama her gruplaşma ve her oluşum bu kadar basit bir nedene bağlanamaz. Bunlar spontane olmuyor yani. Uluslararası inanç merkezleri, post modern inanç merkezleri bunları öngörür, plânlar. Dünyada böyle bir toplumsal kategorinin varlığını öngörüp, onların olası taleplerini karşılayacak plânlı ve organize çalışmalardan bahsediyorum. İnsanlar gerçekten ihtiyaç hissediyor olsalar, bu konuda biz hayata nasıl anlam kazandırabiliriz gibi bir çaba içine giriyorlar. Eninde sonunda bu sağduyulu hareket belki onlara doğruyu bulduracaktır ama işin zemini kaydıgında uluslararası

post modern tarikatlar, inanç merkezleri bu boşluğu dolduruyor. Belki sistemin Türkiye'de kuvvetle vurgulanması gereken noktası budur.

Bu törenlere katılanlardan kendilerinin dinî bir hareket olmadığını söyleyenler de var. Ne olup olmadıklarına dair belirlemeler ülkeden ülkeye değişiyor. Kendi kendini ilâhlaştıran ve ilâhî olanı ısrarla bozmaya çalışan bir süreç bu. Dine ihtiyaç hissettirmeyen bir inşadan (daha doğrusu bir yıkımdan) söz edilebilir.

Özellikle 20. yüzyılda ortaya çıkan ve kökü dışarıda olan birbirinden ilginç yeni dinî hareketler ve tarikatlar, çeşitli akımlar Türkiye'de de hem gençlerden hem de farklı kesimlerden taraftar buluyor. Bu taraftarların oluşturduğu yeni cemaatler zaman zaman medyaya yansıyan görkemli törenler ve faaliyetlerde bulunuyorlar. Şifa dağıtıyorlar, huzur veriyorlar vs... Bu hadiselerle nasıl bakıyorsunuz? Bir gruba, bir topluluğa ait olma, bu aidiyetle kendini değerli hissetme toplumda bir yer edinme çabaları mı bunlar?

Gençler bu aidiyetleri bir statü kazanma olarak görüyorlar. Elitist olma, seçkinlerden olma, ayrıcalıklı olma noktasında kendilerine sunulan cazibesine kapılan gençler kendilerine yapılan telkinlerin menşeiini değerlendirecek bilgi birikimine de sahip değillerse kapılıp gidiyorlar işte. Bu gençlere mesele: "reiki'nin kurucusu Incil'deki birtakım ifadelerle Budist öğretileri uzlaştırmaya çalıştığı için aforoz edilen bir rahiptir" denildiğinde şaşınıyorlar. Yani bir bilgi boşluğu, aşındırılmış değerlerin boşluğu var.

Vaatleri, yöntemleri, şube açtıkları, tören yaptıkları mekânlar, şehirlere kadar başlı başına bir araştırma konusu. "Hevestir geçer" denilebilecek bir yol değil tabi ki. Geçici bir heves olmaktan öte çeşitli vaatlerle kendine çeken bir tuzak. Bu faaliyetlerin rant boyutu da var. Hammaddesi doğudan ama bize batı üzerinden gelen bu faaliyetler ülkemizde malesef uygun zemin bulmakta zorlanmamıştır.

Henüz okul çağına gelmemiş çocukları uslu çocuk yapmak için yoga eğitimi verildiği, velilerin de çocuklarıyla birlikte yoga yapacağına dair haberler de

okuyoruz. Yogayla ruh sağlığı da gelişmiş çocuklar yetiştirmek isteniyormuş. Bir başka anaokulunda çocuklar Bismillah deseler bu öyle bir haber yapıyor ki nutkunuz tutuluyor. Bismillah ve elhamdülillah derlerse, sanki çocukların akıl ve ruh sağlığının bozulacak. Sinemamızdan Edebiyatımıza; Şinasi'den Tanık Buğra'ya kadar din adamı imajına bir bakalım. Bu ne anlama geliyor?

İnsanlar model alarak öğrenirler. İyi Müslüman olmak, iyi Müslüman ol demekten önce gelir. Değer üretemediğimiz gibi mevcut hayatı öneme haiz değerleri aşındırıyoruz. Bir kısmı kendiliğinden ortadan kalkıyor ama bizim için önemli olan bazı değerlerin de kimi zaman maksatlı olarak aşındırıldığını söyleyebilirsiniz Bazı değerlerin günümüze hitap etmesi, günümüze cevap vermesi anlamında eleştiriye açık olduğunu da biliyoruz. Bütün değerlerin yüzyıllar öncesinden bugüne gelmesi elbette çok zor. Meselâ; bir satanist gencin söyledikleri son derece ilginçtir: "Değerler adına inanabileceğim hiçbir şey yok" diyor. Oysa var, var da değerlerin yaşanmasında, aktarılmasında, değer öğretiminde eksikliklerimiz, hatalarımız, ihmallerimiz, kusurlarımız var. Kendi değerlerimize karşı ifade ettiğiniz bu tutum yeni değil ve elbette gençleri etkiliyor. Bu çok genel bir sorun. Hem pedagojik, hem kültürel anlamda onlarla sağlıklı yaklaşma gereği hissediliyorsa, bu sorumluluk dahilinde bütün toplumsal kurumlar (siyaset kurumu, aile kurumu, din kurumu, eğitim kurumu vd... olmak üzere) bir özeleştiriyapmalı.

Birtakım aydınların ve birtakım medyanın dine bakışının ve dine yaklaşımlarının da dine etkili olduğu söylenebilir. İslâm ısrarla şiddetle, terörle birlikte dillendiriliyorsa, aynı şekilde Müslüman din adamları tahkir ediliyor, horlanıyor, küçümseyiyorsa, dine ve din adamlarına yönelik haksız eleştiriler ve yanlış yaklaşımlar yapılıyorsa, bütün bunlar gençleri etkilemez denilebilir mi? İnsaflı davranmamanın faturasını gençler de bir şekilde ödüyorlar.

Vermeden almayı beklemek olmaz. O hâlde ne yapmalı, nasıl yapmalı?

-Manevî destekleme çok önemli. Mesele; gencin ihtiyaç duyduğunu, en uygun yöntemle, onun ih-

“ Gençlerin farklı sembollere vs. yönelmeleri bir arayış içinde olduklarını gösteriyor. Hem kurumsal anlamda hem de bireysel anlamda bu arayışa tatminkâr cevaplar vermek gibi sorumluluklarımız var. ”

tiyaç duyduğu şekilde sunmalıyız.

-Tavır da önemli. Reddedici, dışlayıcı, azarlayıcı, onur kınıcı, suçlayıcı, küçümseyici tavırlarla gençlerle sağlıklı bir iletişim kurulamaz. Şefkatle yaklaşmalı, sevgimizi doğru ifade etmeliyiz.

-Öncelikle dinleme becerisi geliştirerek neden ve niçinlere cevap aramalıyız.

-Genci yeni durumlardan nasıl haberdar edebileceğimizi iyi belirlemeliyiz.

-Gençler bu arayışlara bu yeni oluşumlara iten sebep neydi diye düşünmeliyiz. Bunun için mutlaka ciddi alan araştırmaları yapılmalı.

-Dinin sahih bilgisiyle gençleri buluştururken, söylemlerimizi gözden geçirip gençleştirmeliyiz.

-Faaliyet ve hizmetlerimizi güncelleştirmeliyiz.

-Onların kalbine ve ruhuna hitap edebiliyor muyuz, sorusunu ewelâ kendimize sormalıyız.

-Dinin yüce değerlerinin iç hayatımızı düzenleyen değerler bütünü olduğunu fark ettirmeliyiz.

-İnternet kullanımı konusunda gençler ve aileleri bilinçlendirici çalışmaların da faydası olacağını düşünüyorum.

Başkanlık bu hizmetlere kendi alanından destek sağlayabilir. Ancak bir noktanın iyi vurgulanması lâzım. Bu toplam bir sorumluluktur. Bütün kurum ve kuruluşlara, gönüllülere ait bir sorumluluktan bahsediyorum.

Hayat Oyununda AİLE TAKIMI

Dr. Ali Çiftçi
Aile ve Sosyal Araştırmalar
Genel Müdürlüğü Uzmanı

Aile üyelerinin aile olma bilincini ve biz duygusunu en yoğun olarak yaşadıkları zaman diliminin, nitelikli zaman olarak değerlendirilen zamanlar olduğu söylenebilir.

Modernleşmenin göstergeleri olarak sunulan, nüfusun büyük kentlerde ve sanayi ile hizmetler sektöründe yoğunlaşmasının devam ettiği toplumumuzda, aile ve akrabalık ilişkilerinin Batı toplumlarındaki modelden farklı bir seyir izlediği bilimsel araştırmalarla ortaya konan bir husustur. Batı toplumlarında kentleşme ve sanayileşme ile birlikte aile bağları ve akrabalık ilişkileri zayıflarken, Türk modernleşmesinde, nüfusun kentlerde toplanması ve sanayileşme ile birlikte aile bağları önemini yitirmemiş, aile ve akrabalık ilişkileri önemli düzeyde varlığını korumuştur. Bunun yardımlaşma ve dayanışma düzeyinde de kendisini gösteriyor olması, Türk aile yapısının gücünü koruması adına olumlu bir gelişme ve sevinilecek bir durumdur. Ancak yine de aile yapısında bir çatır-

damanın, yavaş da olsa bir çözülmenin yaşandığı söylenebilir. Ailedeki çözülmenin önlenmesinde birçok yola başvurulabilir. Bunların başında da sağlıklı işleyen, sorun çözme kabiliyeti güçlü bir aile modelinin inşa edilmesi gelmektedir.

Sağlıklı işleyen bir aile modelinden bahsederken, akla ister istemez aileye ilişkin resmî politikalarından önce, aileyi oluşturan iki temel direk olan eşlerin birbirlerine karşı sorumluluğu hususu gelmektedir. Aslında sorunlarını en aza indirmiş olan ailenin, sorumluluklarını karşılıklı olarak yerine getirmede başanlı eşlerden oluşan aile olduğu rahatlıkla söylenebilir.

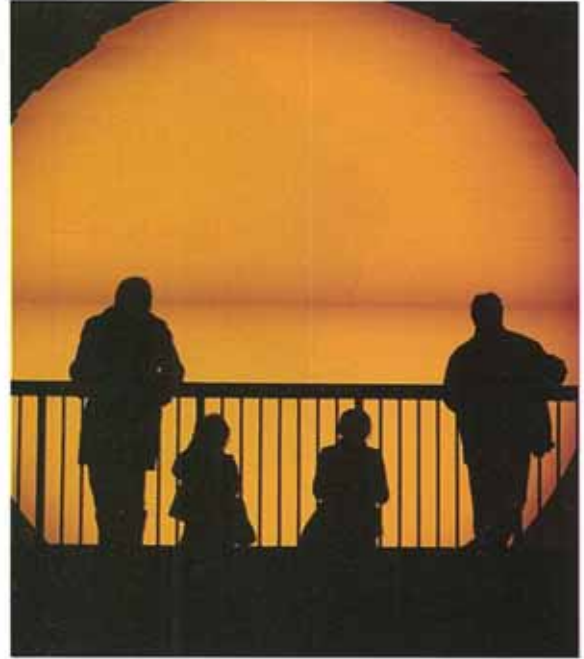
Ailede tabii ki diğer üyelerin (çocuklar ve eğer varsa dede, nine, amca, hala gibi yakınlar) de karşılıklı sorumlulukları vardır. Ancak

ailenin temel direkleri olan eşlerin sorumlulukları bunlarla karşılanamayacak kadar büyüktür. Çünkü aileyi ayakta tutan eşlerin birbirleri ile ilişkileridir. Eşlerin sorumluluğu da eş olma sorumluluğu, anne sorumluluğu, baba sorumluluğu, gelin-damat sorumluluğu veya evlât sorumluluğu olarak ayrıştırılabilir. Ancak burada üzerinde durulacak husus eş olma sorumluluğudur.

Eş olma sorumluluğu, iki yetişkin insanın birbirlerine karşı eş-hayat arkadaşı olmaktan kaynaklanan sorumluluklarını ifade eden bir kavramdır. Erkek ve kadın evlenerek aile yuvası kurmaya karar verdikleri andan itibaren, bireysel sorumluluk alanlarının dışında farklı sorumlulukları da üstlenmiş olurlar. Eşlerin birbirlerine karşı eş olmaktan kaynaklanan sorumlulukları bunların içinde en önemlisidir.

Evlilikle birlikte kişiler iyi ve kötü günlerinde birbirlerinin yanında olmak zorundadırlar. Çünkü evliliğe adım atmakla bir elmanın iki yansı olmayı kabul etmiş olurlar. Hastalıkta, sağlıkta, sevinçte ve hüznünde birbirlerinin yanındadırlar. Bu yanyana yürüyüşte iki insanın yapması gereken ilk iş, birbirini doğru tanımalardır. Aile ortamı da dahil olmak üzere toplumumuzda insan ilişkilerinde gözlemlenen en önemli eksikliğin tanışma ve tanıma çabasıdaki eksiklik olduğunu rahatlıkla söyleyebilirsiniz. İnsanların birbirini tanımadan, bir tanışma süreci yaşamadan girdikleri nice ilişkilerin (evlilik, arkadaşlık, komşuluk, iş ortaklığı... vb.) sonunun hüsrarla bağlandığına çokça tanık olmaktadır. Tanışmanın hakkıyla yapılmadığı bir sosyal ortamda, insan ilişkilerinin de sağlıklı çıktılar vermesini beklemek doğru olmasa gerek.

Bunun gibi aile özelinde de eşlerin, birbirlerinin kişilik özelliklerini, yeteneklerini, güçlü ve zayıf yanlarını öğrenmeleri ve başta birbirlerini olduğu gibi kabul etmeleri kritik önemdedir. Bu sayede eşler arasında ortaya çıkan sorunlara karşı ailenin sorun çözme kabiliyeti artmış olacaktır. Çünkü, karşılıklı özveri, anlayış, kendinden verme ve hattâ katlanma ile ayakta durabilen aile hayatında eşler birbirlerinin hassas noktalarını, kişilik özelliklerini, güçlü ve zayıf taraflarını bilerek davranış geliştirecek, sorunlar ortaya çıktığında buna göre çözümler üretecektir.

Toplumumuzda boşanmaların artışındaki sebepler üzerine birçok araştırma yapılmakta ve ekonomik, sosyal, kültürel birçok sebep ortaya çıkarılmaktadır. Ancak burada dikkat çekmek istediğimiz ve psikolojik olarak niteleyebileceğimiz bir boşanma sebebi çok önemlidir. Bu da eşlerin birbirine katlanma-tahammül etme alışkanlıklarının zayıflamasıdır. Modern toplumun hayat şartlarının ürettiği bireyci, faydacı, gönül zenginliğini kazanamamış insan yapısı, aile ortamında kolayca gergin, tahammülsüz, geçimsiz bir eşe dönüşebilmektedir. İçinden geçilen eğitim sistemindeki eksikliklerin de eklenmesiyle iç derinliğine ulaşamamış, özveri anlayışını geliştirememiş, erdemli değerleri kazanamamış insanlardan kurulan yeni aileler, hemen yakınlarında örnek alabilecekleri ebeveyn ailelerden de uzak bulundukları için, kısa sürede geçimsizlik girdabı içine düşebilmekte ve şiddetli geçimsizlik nedeniyle kolayca boşanma yoluna gidebilmektedirler. Oysa, yukarıda da değinildiği gibi, aile yuvası, paylaşma, özveri, sevgi, hattâ yeri gelince katlanma ile ayakta kalabilen bir yapıdır. Ailenin sorun çözme kabiliyeti bu değerlerin yaşatılmasıyla güçlendirilebilir.

İnsan psikolojisi üzerine yapılan araştırmalar, kadınların erkeklere göre daha duygusal ve ince ruhlu olduğunu ortaya koymaktadır. Kadınlar, olayları her şeyden önce duygularıyla değerlendirirler ve daha ağırlıklı olarak olayların duygusal boyutuna

dikkat ederler. Aile hayatını ilgilendiren bir konuda (eve eşya alınması, evin döşenmesi, misafir ağırlanması... vb.) erkek bu iş, eşya veya konunun yerindeliği, maliyeti, zamanlaması gibi aklî ve maddî boyutlarını önemserken, kadın bu iş, eşya veya konunun güzelliği, hoşla gidip gitmemesi, yakışıp yakışmaması, moda olup olmaması, insanlarca

beğenilip beğenilmeyeceği gibi duygusal boyutları üzerinde durmaktadır. Yine erkek bir işin genel boyutları üzerinde odaklanırken, kadın daha çok ayrıntılar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Erkek, aile içi ilişkilerde, aileyi ilgilendiren kararlarda işin bu boyutunu bilmeli, buna dikkat etmelidir. Erkek, bu dikkati gösterdiği ve kadının duygularını gözetdiği zaman ailede daha az sorunla karşılaşılacaktır.

Aile hayatını ilgilendiren konularda karar alınırken de eşlerin tek başına karar vermeyip eşinin görüşüne başvurması, onu dinlemesi ve bu görüşü değerlendirmesi gerekir. Bu, eşe kendisinin önemsendiğini hissettirmenin bir yoludur. Bu yolla eşler birbirine karşı önemli bir sorumluluğu yerine getirmiş olurlar.

Kadınlara ait davranış özelliklerinden birisi de zaman zaman duygu ve düşüncelerini sözle değil

“ Erkeklerin eş olma sorumlulukları arasında eşine zaman ayırma hususu da yer almaktadır. Toplumumuzda işini-gücünü, yorgunluğunu, meşguliyetini gerekçe göstererek, eşine ve çocuklarına zaman ayırmayan erkeklere çok sık rastlanmaktadır. Burada söz konusu olan mekânsal-fiziksel biraradalık durumu değil, nitelikli zaman ayırma durumudur. ”

davranışla yansıtmalarıdır. Bu konuya erkeklerin dikkatini çekmek yararlı olabilir. Bu noktada, kadın davranışlarının bir dili olduğu söylenebilir. Duygusal ve ince ruhlu oluşlarının bir yansıması olarak kabul edilebilecek olan söz konusu davranış dilinde, kadınların dışı vurdukları ile gerçekte anlatmak iste-

dikleri, vermek istedikleri mesaj birbirinden ayrı şeyler olabilmektedir. Kadınlar, erkeklerden bu davranış kodlarını çözerek kendilerini doğru anlamalarını beklemektedirler. Yine de eşlerin birbirleriyle iletişimlerinde duygu ve düşüncelerini açık bir dille ifade etmeleri en doğrusudur.

Kadınlar, erkeklerin kendisine değer ve önem verdiğini gördüklerinde çok mutlu olurlar. Bu cümleden olarak zaman zaman hediyelerle sevindirilmek, bir kadının çok hoşuna giden bir davranıştır. Kadın bu davranışı kendisine değer verildiği, unutulmayıp hatırlandığı biçiminde algıladığı için sevinç duyar, sevincini aile içi ilişkilere, ev ortamına pozitif olarak yansıtır.

Erkek eş için önemli bir sorumluluk da eşini dinleme konusunda göstereceği beceridir. Yine kadın ve erkek psikolojisi üzerine yapılan çalışmaların

ortaya koyduğu bir sonuca göre, erkekler duygu ve düşüncelerini açığa vurma, bunları insanlarla ve bu arada eşyle paylaşma konusunda çok istekli değildirler. Yapı olarak buna pek ihtiyaç duymazlar. Ancak kadınlar bu alanda daha paylaşımcıdır. Kadınlar, içlerini dökmeyi severler. Duygu ve düşüncelerini eşyle paylaşmaktan hoşlanırlar ve bunu yapınca rahatlarlar. Yine bilimsel araştırma sonuçlarına göre bir kadın, bir günlük zaman dilimi içinde belli sayıda kelimeyi tüketme, yani konuşma ihtiyacı duyar. Onların bu ihtiyacı yaratılışlarından (fıtrat) gelmektedir. Erkeklerin bunun bilincinde olması, eşini dinlemeyi bir sorumluluk olarak görmesi, gereksiz yere eşyle genilim yaşamasını daha baştan önleyeceği için önemlidir.

Erkeklerin eş olma sorumlulukları arasında eşine zaman ayırma hususu da yer almaktadır. Toplumumuzda işini-gücünü, yorgunluğunu, meşguliyetini gerekçe göstererek, eşine ve çocuklarına zaman ayırmayan erkeklere çok sık rastlanmaktadır. Burada söz konusu olan mekânsal-fiziksel bir aradalık durumu değil, nitelikli zaman ayırma durumudur. Bir başka deyişle belirli bir zamanı tamamen eşine ve aile üyelerine ayırarak, o zamanı onlarla birlikte geçirmektir. Aile üyelerinin aile olma bilincini ve biz duygusunu en yoğun olarak yaşadıkları zaman diliminin, nitelikli zaman olarak değerlendirilen zamanlar olduğu söylenebilir. Nitelikli zaman dilimlerinde eşler evde oturup kendi aralarında sohbet edebilecekleri gibi dışarıda birlikte yürüyüş yapabilirler; ev dışında yemeğe çıkabilirler; birlikte sinema, tiyatro, alışveriş, gezi, piknik gibi etkinliklere katılabilirler.

Kadının da eş olmaktan dolayı erkeğe karşı bir dizi sorumlulukları bulunmaktadır. Kadın, her şeyden önce erkek dünyasını, erkeklerin psikolojisini anlamaya çalışmalıdır. Bu konuda yapılmış araştırmalar, yazılmış kitapların yol göstericiliği yanında, gözlem yoluyla da tanıma-anlama çabasında bulunulabilir. Kadında olduğu gibi, erkeğin de bazı ayırt edici özellikleri vardır. Erkeğin hassas olduğu noktaları,

“Eşlerin, birbirlerinin kişilik özelliklerini, yeteneklerini, güçlü ve zayıf yanlarını öğrenmeleri ve başta birbirlerini olduğu gibi kabul etmeleri kritik önemdedir. Bu sayede eşler arasında ortaya çıkan sorunlara karşı ailenin sorun çözme kabiliyeti artmış olacaktır.”

onun önceliklerini bilmek eşler arasındaki ilişkilerde kadına kolaylık sağlayıcı olur.

Evlilikle birlikte sadece iki insan bir araya gelmiş olmaz, bu iki insan âdeti yepyeni ama, daha geniş bir sosyal çevreye dahil olurlar. İki eşin de aile çevresi genişler. Eşlerin sorumluluk ilişkisi içine girdiği ebeveyn sayısı ikiye katlanır. Her bir eş, diğerinin anne-babasına

karşı da bir ölçüde sorumluluk altına girmiş olur. Aslında bu hususu Türk kültüründeki, “dört atanın hakkı birdir” anlayışı ile açıklamak mümkündür. Bu sözle ifade edilmek istenen anlayış, evlenerek yuva kuran erkek ve kadının, bir diğerinin anne ve babasını kendi anne ve babası ile eş tutup, ilişkilerini ona göre geliştirmesi anlayışıdır.

Geleneksel kültürümüzde bu husus, kadın için daha vurgulu olarak ifade edilmektedir. Bir başka deyişle kadın evlendikten sonra eşinin ailesine dahil olmuş kabul edilir. İyi ve kötü gününde artık o, bu ailenin bir ferdidir. Erkeğin ailesi kendisini geline karşı sorumlu hissederken, gelinin de ailenin bir üyesi olması hasebiyle aileye karşı bağlılık duygusu, saygı ve sorumluluk içinde olmasını bekler. Erkek de eşinin anne-babasına davranışında çok özenli olmalıdır. Onları kendi anne-babasından ayrı tutmamalıdır.

İkisi de çalışma hayatının içinde olan eşlerin, ev işlerine ilişkin sorumlulukları ortak ve karşılıklıdır. İşten yorgun gelen eşler, evde kendilerini bekleyen işleri doğal olarak birlikte yapmak durumundadırlar. Bu noktada erkekler için genellikle kültürel kodlardaki davranış kalıplarının ağır bastığı ve akşam iş dönüşü evdeki işleri tamamen kadına bıraktığı gözlemlenmektedir. Bu durum, kadının iş yükünü arttırması bakımından kabul edilebilir değildir ve aile içi ilişkilere bir sorun alanı olarak yansımaları kaçınılmazdır.

Eşlerin birbirlerine karşı sorumluluklarının bilincinde olmaları, geleceğin yetişkin olacak çocuklarına da model olmaları bakımından çok önemlidir. Sağlıklı evlilikler, sorumluluğunu bilen eşler sayesinde geliştirilip sürdürülebilir.

Doç. Dr. İsmail Karagöz
Diyanet İşleri Başkanlığı İç Denetçisi

Temizlik Bilinci ve Alışkanlığı Kazanabilmek

Yüce dinimiz İslâm; bireysel ve toplumsal hayatın sağlığı, güven ve huzuru açısından eğitim-öğretim, çalışma, dürüstlük gibi temizliğe de çok büyük önem vermiştir. Kur'an'ın ilk inen ayetlerinde (Alak, 1-5; bk. Buhârî, Bed'ül-vahy, 1), "okuma, eğitim ve öğretim", ikinci sırada inen ayetlerinde (Müslim, İman, 255) ise Allah'ı yüceltme, uyarı, temizlik ve sabır emredilmektedir: "Ey örtünüp bürünen (Peygamber!) Kalk (insanları) uyar, Rabbini yücelt, elbiseni temizle/nefsini arındır, şirkten/pisliklerden ve günahlardan uzak dur, iyiliği, verdiğini çok bularak başa kakma, Rabbinin nzasına ermek için sabret." (Müddessir, 1-7)

Ayetlerde, peygamberin şahsında bütün müminlere insanların dinî görevleri konusunda uyanılması, Allah'ın yüceltilmesi, giysilerin temizlenmesi, nefsin kin, haset ve benzeri günahlardan, kötü duygu ve düşüncelerden arındırılması, Allah'ı ve buyruklarını inkâr ve O'na başka varlıkları ortak koşma gibi pislik ve günahlardan uzak durulması, yapılan iyiliğin minnetle yapılmaması, Allah'ın nzasının elde edilebilmesi ve bütün bu görevlerin yapılabilmesi için sabırlı olunması emredilmektedir. Yazımızda, "Elbiseni temizle/nefsini arındır" anlamındaki ayeti tahlil etmeye çalışacağız.

Ayette geçen "siyâb" ve eş anlamlısı "elbise" kelimeleri, Kur'an'da hakikî anlamda "giysi", mecazî an-

lamda "nefis" ve "kalp" anlamında kullanılmıştır. Dolayısıyla ayet; "elbiseni her türlü kirlerden ve necasetlerden temizle" anlamına geldiği gibi, "nefsini şüpheden arındır, günah, kötü duygu, düşünce ve huylardan sakın, güzel ahlâk ile ahlâklan" anlamına da gelir. Birinci anlam maddî temizliği, ikinci anlam manevî/ahlâkî temizliği ifade eder. Ayette geçen "taharet" kelimesi de "siyâb" kelimesi gibi hakikî ve mecazî anlamda kullanılmıştır.

Kur'an'da başka ayetlerde giysi hakikî ve mecazî anlamda kullanılmıştır. Meselâ, "Ey âdemoğulları! Size avret yerlerinizi örtecek giysi ve süslenecek elbise verdik. "Takva elbisesi" ise daha hayırlıdır" (A'raf, 26) anlamındaki ayette birinci ve ikinci giysi hakikî, üçüncü giysi ise mecazî anlamda kullanılmıştır. Mecazî anlamda "takva elbisesi"; tevhid (tek Allah inancı), sâlih amel, iffet, iyi huy ve güzel ahlâk demektir. "Hakikî anlamda elbise" bedeni örttüğü, insanı sıcaktan ve soğuktan koruduğu ve onu süslediği gibi, "takva elbisesi" de insanı kötü duygulardan korur ve onu güzel ahlâk ile süsler. Birbirlerini kötülüklerden ve haramlardan koruduğu için eşler (kan-koca) (Bakara, 187), varlıkları örtüp gizlediği için gece (Furkan, 47) Kur'an'da "elbise" olarak ifade edilmiştir.

"Kalk insanları uyar" emrinden sonra, "elbiseni/kalbini temizle-temiz tut" emrinin verilmesi, İslâm'ın

maddî ve manevî anlamda temizliğe verdiği önemi ifade eder. Çünkü ayette veciz bir üslûpla, Hz. Peygamber'e ve onun şahsında bütün Müslümanlara hem maddî hem de manevî temizlik emredilmektedir. Bu, "okuma-eğitim ve öğretim" gibi, maddî ve manevî temizliğin önemini ortaya koyar. "Elbise" kelimesi örnek olarak zikredilmiştir. Bu emir; beden, uzuv, ev, mâbed, çevre, cadde, sokak, park ve benzeri her türlü alanın temizliğini kapsadığı gibi iç anımayı, inanç, kalp ve ahlâk temizliğini de kapsar. Dolayısıyla konuyu manevî ve maddî temizlik ana başlıkları ile açabiliriz.

1- Manevî Temizlik

"Manevî temizlik" ile kastımız; inanç, düşünce, duygu ve ahlâk gibi elle tutulmayan, gözle görülmeyen şeylerin temizliğidir.

1- Kalp Temizliği

Buradaki "kalp", göğüs kafesi boşluğunda yer alan, kan dolaşımını sağlayan ve insana hayat veren organ değil, imanın (bk. Maide, 41), duygu, düşünce, niyet, (bk. Ahzab, 53), sevgi, şefkat, merhamet, öfke, kin, bilgi, marifet, idrak, anlama ve kavramanın; korkma, sevinme ve üzülmeyenin; ihlâs, takva, niyet, irade ve azmin kaynağı olan kalptir. (bk. A'râf, 179; Hac, 46; Kaf, 37; Hadid, 27)

"Kalp temizliği" ise, şirk (Allah'a ortak koşma), küfür (dinî değerleri inkâr etme) ve nifak (iki yüzlülük), kin, nefret, öfke, hile, sahtekârlık, kötü duygu ve düşünceleri terk etmek, hiç kimse hakkında kötü niyet taşımamaktır. Kalp temizliği, eylem, söylem, iş ve davranışlarda ortaya çıkar. Şu hadis kalp temizliğini çok güzel ifade etmektedir: "Haberiniz olsun ki, bedende bir et parçası vardır, eğer o düzgün, iyi ve sâlih olursa bedenin hepsi düzgün, iyi ve sâlih olur. Eğer o, bozuk ve kötü olursa bütün beden de bozuk ve kötü olur. Bilin ki o kalptir." (Müslim, Müsâkât, 107)

“Ahlâk temizliği; iyi ahlâk sahibi olmak, edep ve terbiye ile hareket etmek, Allah ve insan haklarına saygılı olmak, haram, günah ve kötülükleri terk etmektir.”

2- Ahlâk Temizliği

Ahlâk temizliği; iyi ahlâk sahibi olmak, edep ve terbiye ile hareket etmek, Allah ve insan haklarına saygılı olmak, haram, günah ve kötülükleri terk etmektir. "Güler yüzlü olmak, insanlara çok iyilikte bulunmak, onlara eza ve sıkıntı veren şeyleri yok etmek güzel ahlâktır." (Tirmizî, Birr, 62) Yalan, aldatma, hile, sahtekârlık, israf, iki yüzlülük, kin, düşmanlık ve benzeri davranışlar ise kötü ahlâktır, ahlâkî kirliliktir.

3- Hükmî Temizlik

Abdestsizlik, cünüplük, kadınların âdet ve loğusalık halleri hükmî kirlilik olduğu gibi, para ve servet-teki fakirin hakkını vermemek de hükmî kirliliktir. Abdest ve boy abdesti almak, malın zekâtını vermek hükmî temizliktir.

II- Maddî Temizlik

Maddî temizlik; gözle görülen, elle tutulan her tür eşyanın, mekânın, giysilerin, bedeninin, ev, iş yeri, mabet ve çevrenin temizliğidir.

1- Beden Temizliği

Vücudumuzu, saç, yüz, göz, kulak, ağız, diş, el, ayak, tırnak ve cildimizi her türlü kirlilerden ve pisliklerden temizlemek beden temizliğidir. Sağlıklı yaşaya-

Bir Konu Bir Ayet

bilmemiz ve toplumda saygın bir insan olarak yerimizi alabilmemiz için beden temizliğine özen göstermemiz şarttır. Müslümanın günlük ve haftalık beden temizliği yapması gerekir.

Peygamberimiz (s.a.s.), "Cuma günü, boy abdesti almak, dişleri fırçalayıp temizlemek ve güzel koku sürünmek, ergenlik çağına gelmiş her kişiye gereklidir." (Müslim, Cuma, 7), "Her Müslümana her hafta yıkanmak-boy abdesti almak, başı ve cesedi yıkamak, Allah'ın hakkıdır/toplumsal görevdir." (Müslim, Cuma, 9) buyurmuştur.

Bu itibarla her gün yapılan işler arasında kirlenen uzuvlarımızı temizlemek dinî görevimizdir.

a- Cilt, Ağız ve Diş Temizliği

Ağız ve diş temizliği sağlığımız açısından çok önemlidir. Ağız ve diş sağlığına özen gösterilmezse dişler çürüyebilir, diş etleri iltihaplanabilir. Çürük dişler ve iltihaplı diş etleri, diğer organlarımızı da olumsuz yönde etkiler, kalp, böbrek ve eklemlerde önemli sağlık sorunlarına yol açabilir. Bu sebeple olmalı ki, Peygamberimiz ağız ve diş sağlığına çok önem vermiş, "Dişlerinizi fırçalayın. Çünkü dişleri fırçalamak, ağız temizler, Rabbi razı eder." (İbni Mace, Taharet, 7) "Ümmetime zor gelmeyecek olsaydı her namaz öncesinde dişlerin fırçalanması ve temizlenmesini emrederdim." (Tirmizi, Taharet, 23) buyurmuştur.

b- El, Ayak ve Tımak Temizliği

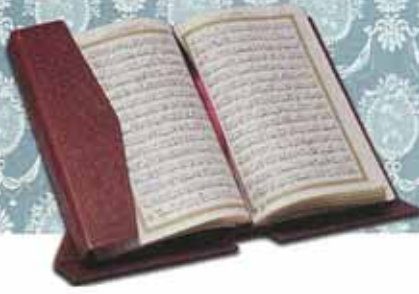
Günlük hayatta en fazla kirlenen organların başında ellerimiz gelmektedir. Kirli yüzeylere sürülen ve dokunan eller yıkanmazsa birer mikrop bannağı hâline gelir. Bu nedenle ellerin içi, dışı ve parmak araları düzenli olarak katı veya sıvı sabun ile yıkanmalı, durulanmalı, başkası tarafından kullanılmamış havlu, kâğıt havlu ya da kâğıt mendille kurulanmalıdır. Ellerimizi özellikle yemeklerden önce ve sonra, tuvalet gereksiniminin giderilmesinden önce ve

“Dinimiz, çevrenin temiz tutulmasını ve kirlenmemesini istemektedir. Peygamberimiz yoldan insanlara zarar veren bir şeyin kaldırılmasını imanının bir şubesi olarak zikretmiştir.”

sonra, kirli ve tozlu bir işi tamamladıktan sonra, dışarıdan eve ve işe geldikten sonra yıkamaya özen gösterilmelidir. El ve ayak tımakları periyodik olarak kesilmelidir. Aksi takdirde tımak içleri kir ve mikrop mekânı hâline gelir. Ayaklar her gün çorap ve ayakkabı içerisinde terlediğinden veya havasız kaldığından düzenli olarak yıkanması gerekir. Yıkama işlemi yapılmaz ise çevreyi rahatsız edecek kokular oluşur. Ayakların düzenli olarak yıkanmaması sağlığı bozacak sorunlar ortaya çıkarabilir. Ayak sağlığı ve temizliği için kullanılan çorap ve ayakkabılar da çok önemlidir. Özellikle çorapların pamuklu olması ayak sağlığı için tercih edilmelidir. Beden ve uzuvlarımızın temizliği ile ilgili olarak Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: "Mazmaza ve istinşak (ağız ve bumu bol su ile yıkamak), dişleri temizlemek, bıyıkları kısaltmak, tımakları kesmek, koltuk altlarını temizlemek (ve etek tıraşı olmak), saç tıraşı olmak, parmak aralarını yıkamak, kirlenen giysileri yıkamak ve çocukları sünnet ettirmek, fitratin/yaratılışın gereğidir." (İbni Mace, Taharet, 8)

2- Giysilerin Temizliği

Tahlil etmeye çalıştığımız ayette elbiselerin temizlenmesi emredilmektedir. Elbise kişiyi sıcak ve soğuktan korur. Güzel ve temiz elbise kişiye toplumda saygınlık kazandırır. Müslümanın elbisesi eski olabilir ama kirli olamaz, olmamalıdır. Müslüman

yakası, paçası, kolu vesair yerleri kirlenmiş elbise giyip toplum içine çıkamaz. Bu, yüce dinimizin bizden istediği bir görevdir. Bu görevin terk edilmesi bir kusurdur, kendimize, Rabbimize ve topluma karşı saygısızlıktır.

3- Çevre Temizliği

Çevre temizliği; cadde, sokak ve parkların, orman ve piknik alanlarının, deniz, göl, baraj ve ırmakların ve çevresinin temizliği, her türlü pislik, atık ve çöplerden korunması, hava kirliliğinin önlenmesidir. Çevre, Allah'ın bize bir lütfu ve emanetidir. Çevreyi kirliletmek, nimete nankörlük ve emanete hainlik etmektir. Çevreyi biz insanlar kirliliyoruz; piknik alanlarını atıklar, cadde, sokak ve parkları sigara izmariti, çekirdek kabuğu, atık kâğıt ve çöplerle, deniz, göl ve ırmakları atık ve kirli sularla, bacalardan ve motorlu taşıtların egzozlarından çıkan duman ve gazlarla havayı biz kirliliyoruz. Bu hususa şu ayet işaret etmektedir: "İnsanların kendi işledikleri hatalar sebebiyle karada ve denizde fesat ortaya çıkmıştır." (Rum, 41)

“Maalesef insanlarımızın çoğu çevre temizliği bilincine yeterince ulaşamamıştır. Bu bilincin kazandırılması anne-baba, öğretmen ve idareciler başta olmak üzere herkesin görevidir. Çevrenin temiz tutulması için otokontrol ile insanlar birbirlerini etkilemeli, “bana ne” dememelidir.”

Dinimiz, çevrenin temiz tutulmasını ve kirlenmesini istemektedir. Peygamberimiz yoldan insanlara zarar veren bir şeyin kaldırılmasını imanın bir şubesi olarak zikretmiştir: “İman altmış küsur bölümdür. Bunların en faziletlisi ‘lâ ilâhe illallah’ demektir. En alt mertebesi ise yollardan insanlara eziyet veren şeyleri kaldırmaktır.” (Müslim, İman, 58) anlamındaki hadisler de çevre temizliğinin gerekliliğine işaret etmektedir. Maalesef insanlarımızın çoğu çevre temizliği bilincine yeterince ulaşamamıştır. Bu bilincin kazandırılması anne-baba, öğretmen ve idareciler başta olmak üzere herkesin görevidir. Çevrenin temiz tutulması için otokontrol ile insanlar birbirlerini etkilemeli, “bana ne” dememelidir.

4- Ev, Mabet, Hastane ve Okul Gibi Ortak Kullanılan Mekânların Temizliği

Yüce Allah mabetlerin temizlenmesi ile ilgili olarak şöyle buyurmuştur: “İbrahim ve İsmail’e şöyle emretmiştik: “Tavaf edenler, kendini ibadete verenler, rükû ve secde edenler için evimi (Kâbe’yi) tertemiz tutun.” (Bakara, 125; bk Hac, 26) Özellikle camilere kirli çorapla gidilmemelidir. Çünkü kirli çoraplar halıları kirlenir veya mikrop ve mantar gibi hastalıklar bulaştırılabilir.

Sonuç olarak, dinimiz temizliğe büyük önem vermiştir. Dinin direği olan namazın geçerli olabilmesi için de temizliğin ve abdestin şart koşulması, cünüp olan kimsenin boy abdesti almasının farz olması, asgarî haftada bir defa yıkanmanın, giysilerin ve mabetlerin temizlenmesinin emredilmesi, temizliğe verilen önemin göstergesidir. “Şüphesiz Allah tövbe edenleri ve temizlenenleri sever.” (Bakara, 222) anlamındaki ayet, temizliğe önem verenlerin değerini ifade etmektedir. Çevreyi, mabetleri ve ortak kullanılan alanları temiz tutmak, kirliletmemek, görüntü ve ses kirliliğine meydan vermemek dinî bir görevdir.

Prof. Dr. İ. Hakkı Ünal

Rahman'ın Merhametli Kulları

Ebu Hüreyre (r.a.)'nin nakline göre Allah Rasûlü (s.a.s.) bir hadislerinde şöyle buyurdular: "Adamın biri yolda yürürken çok susamıştı. Bir kuyuya rastladı. İndi, suyunu içti. Çıktığında, dili dışarda, hızlı hızlı soluyan ve susuzluktan toprağı yalayan bir köpekle karşılaştı. Adam, "benim başıma gelen susuzluk, bunun başına da gelmiş" diyerek, tekrar kuyuya indi. Ayakkabısına su doldurup ağzıyla tutarak yukarı çıktı ve köpeğı suladı. Allah, onun bu davranışını şükranla karşıladı ve günahlarını bağışladı." (Yanındakiler) "ey Allah'ın Elçisi! Hayvanlar (a yaptığımız iyilikler) konusunda da bize sevap var mı?" dediler. Allah Rasûlü, "Her canlı için sevap vardır" buyurdu." (Muvatta, Sıfatü'n-Nebî, 10)

Bu hadis, bir Müslümanın, Cenab-ı Hakk'ın tüm yaratıklarına karşı nasıl bir tavır içinde olması gerektiğinin özlü bir ifadesidir. Rahman ve Rahim olan Allah, bu yüce sıfatlarından sadece insanları değil, diğer canlıları da nasiplendirmiştir. Hz. Peygamber'in ifadesiyle, "Rahmetini yüz parçaya ayıran Yüce Yaratıcı, doksan dokuzunu yanında tutarken, birini yeryüzüne göndermiş, bütün yaratıklar bu yüzde birlik kısımla birbirlerine merhamet etmişlerdir. (Yavrusunu emzirirken) ona dokunmasın diye ayağını kaldıran kısırak da bunun içindedir." (Buhârî, Edeb, 19) Can sahibi her varlığın yavrularına şefkat göstermesi, her türlü tehlikeye karşı onları canı pahasına koruması ancak merhamet duygusunun eseridir. Susuz kalan bir köpeğe, kendi susuzluğunu hatırlayarak su veren kişi de, onu yaratan Rahman'ın bahşettiğı merhamet sıfatıyla do-

nanımlı olduğı için fıtratına uygun hareket etmiştir. Her işimize "Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla" başlarken, farkında olmasak da adeta, insanlarla ve diğer varlıklarla bir merhamet ilişkisi kuracağımızın sözünü vermiş oluyoruz. Elif okuduk ötürü/ Pazar eyledik götürü/Yaratılanı hoş gördük/Yaradan' dan ötürü diyen Yunus da bu güzel mısralarıyla herhalde bunu anlatmak istemiştir.

"Merhamet etmeyene merhamet olunmaz" (Buhârî, Edeb, 27) buyuran sevgili Peygamberimiz, bir çok hadislerinde, sadece insanlara değil, hayvanlara karşı da merhametli olmamızı emretmiştir. Yukarıdaki hadiste, nasıl, susuz köpeğı sulayan bir kişinin günahlarının bağışlandığını bildirmişse, başka bir hadiste de bir kediye hapsedip aç bırakarak ölümüne sebep olan bir kadının cehennemlik olduğunu haber vermiştir. (Müslim, Tevbe, 25) Canlı hayvanların

hedef taliminde kullanılmasını yasaklayan Allah Rasûlü (Nesâî, Dahâyâ, 41), hayvanlara işaret konulurken aşın gidilmesini de hoş görmemiştir. (Müslim, Libas, 107) Bir sefer esnasında, iki serçe yavrusunu yuvalarından alan arkadaşlarına kızmış ve yavruların, onları arayan annelerinin yanına konulmasını istemiştir. Bir karnca yuvasını yakan kişileri de, "Ateşle cezalandırmak, ateşin Rabbinden başkasına yakışmaz" diyerek uyarmıştır. (Ebu Davud, Edeb, 163, 164)

İnsanların birbirlerine çok acımasız davrandığı bir dünyada, hayvanlara iyi muamele konusunun çok öncelikli olmadığı akla gelebilir. Ancak mümin, inancıyla, duygu ve düşüncesiyle, tutum ve davranışlarıyla ilkeli ve tutarlı olmak zorundadır. Dolayısıyla, hayvanlara merhameti olmayanın, insanlara da merhameti olmaz. Kendi çocuklarına şefkat göstermeyen, başka çocuklara şefkat göstermesi beklenmez. Ailesiyle iyi ilişkiler kuramayan kişinin, toplumsal ilişkileri de sağlıklı olmaz. Bileşik kaplar örneğinde olduğu gibi, kişinin bir alandaki tutum ve davranışı, diğer alanlarda nasıl davranacağını göstergesi gibidir. Müslüman hayatın her alanında, içiyle dışıyla bir olmak, olduğu gibi görünüp, görüldüğü gibi olmak zorundadır. Bu yüzden münafıklık ve ikiyüzlülük yasaklanmış ve yerilmiştir.

Hayvanlara karşı davranışlarına bakarak, insanların genel karakterleri ve ruh halleri konusunda yaklaşıp bir fikir sahibi olmak mümkündür. Buradan hareketle, Cenab-ı Hakk'ın, insanların istifadesine sunduğu varlıkların amacının dışında kullanan, onlara kötü ve acımasız davranan kişilerin sağlıklı bir ruh hâli içinde olmadıkları söylenebilir. Örneğin, spor olsun diye yılda binlerce boğayı öldüren ve bunu zevkle seyreden insanların günlük hayatlarında nasıl davrandıkları incelenmeye değer bir olgudur. Müşterilerinin keyfi için canlı canlı beyinleri çı-

“ Kendi çocuklarına şefkat göstermeyen, başka çocuklara şefkat göstermesi beklenmez. Ailesiyle iyi ilişkiler kuramayan kişinin, toplumsal ilişkileri de sağlıklı olmaz. ”

kartılan maymunların çığlıklar karşısında kılı kıpırdamayan çağdaş insanın, başka hangi vahşet ve zulüm için rahatsızlık duyacağı oldukça şüphelidir.

Mümin her davranışında, hatta en acımasız görünen eylemlerinde bile merhameti elden bırakmamak zorundadır. Onun için, düşmanına bile, onun tecavüzü kadar karşılık verecek (Bakara, 194), hiçbir zaman haddi aşmayacaktır. (Bakara, 190) Hangi durumda olursa olsun işkenceye başvurmaz. (Dârimî, Siyer, 5) İbadet amacıyla ve muhtaçlara yardım kastıyla kestiği kurbanını en kolay ve zahmetsiz biçimde kesecek, imkân ölçüsünde, şoklama ve uyuşturma gibi yeni tekniklere başvurma yolunu arayacaktır. Amaç, acıyı ve sıkıntıyı artırmak değil, en kısa ve zahmetsiz yoldan istenilen hedefe ulaşmaktır. Velhâsıl bu dünyada kendi hizmetine ve kullanımına sunulan her şeyin, hesabı sorulacak bir emanet olduğu bilincinde olan Müslüman, bilerek karncağı bile incitmeyecek bir hayat tarzını benimsemek durumundadır. Bilmeden verdiği zarardan dolayı duasında, "tuyûr (kuşlar), huşûr (haşerât), hayvânât hakkı için", Allah'tan af dileme duyarlılığına sahip bir mümin, şairin ifadesiyle ne kimseyi incitecek, ne de kimseden incinecektir.

Cihan bağında ey âşık budur maksûd-ı ins u cin
Ne kimse senden incinsin ne sen bir kimseden incin.

Mekke'de Zaman

Nevin Meriç

Bayrama kadar geçen sürede Mekke'deki ve tavaf hatıralarımızı zihnimden geçiriyorum. Burada hayat, gündelik hayat tavaf üzere şekilleniyor. Yani günün hangi vaktinde Kâbe'de olacaksınız, bir önceki günden bunun plânını yapıyorsunuz. Günün her saatinde Kâbe'de olamıyoruz tabi, öyle yapanlar da var ama biz bunu gerçekleştiremedik. İnsanın temel ihtiyaçları ve abdest var. Gerçi umumi yerler çok ve bakımlı imiş ama biz ihtiyaç hissetmiyoruz. Sabah 9 da toplantı oluyor o günkü irşat programları dağıtılıyor ve herkes gününü buna göre planlıyor. Mümkün olduğu kadar her vakitte Kâbe'de olalım istiyoruz. Bunun içinde bir önceki gün geldiğimiz saatin dışındaki bir zamanı tercih ediyoruz bir sonraki gün. Mevsimin kış olması burayı da etkiliyor. Üşümüyoruz ama terlemiyoruz da. Dolayısıyla öğle namazından sonra da tavaf etmek hiç de zor olmuyor. Halbuki bu zamanlar güneş ışınlarının en dik gel-

diği ve hacıların çok sakındığı dikkat edilmesi gereken saatler.

Bunun için Metafın en sakin olduğu zaman da oluyor. Biz de öğle vaktini tercih etmek de bir beis görmüyoruz. Yalnız bir keresinde bizim ekipten bir arkadaş güneşe fazla dayanamadı. Hacer'ül-Esved'in yerini kavrayamayınca hemen yanındaki arkadaş olaya el koydu ve tavafı yarım bırakıp çıktılar. Ben 2 şavt kalmıştı devam edip tavafı bitiriyorum. Tam akıntıya kendinizi kaptırmış yavaş yavaş giderken, birden dik hatla kesiliyor-sunuz; bir hacı annesini veya babasını tavafın dışına çıkartıyor. Onlara hemen yol veriyoruz tabi... bunun yanında iki-üç aylık çocukları kucağında/babalar da çok görülüyor hem de öğle sıcağında. Bu tavafı farklı bir saatte yapamazlar mıydı diye düşünmekten kendimi alamıyorum. Çocuk etkilenmez mi acaba... genelde çocuklu gelenler diğer ülkelerden oluyor. Onlar çocuklara karşı daha mı sabırlı bilmi-

Mekke, aşk ve muhabbetin doruklarında, yalçın dağlara inat dimdik ayakta dururken, aynılığın özlem ve hüzne dair iştiyakıyla gönülleri yakıp geçen şehir.

yorum. Ya da çocukların hac etmesini daha bir önemsiyorlar, onu da anlamıyorum. Ama çoluk çocuk buradalar işte. Peki Arafat nasıl geçecek hele Müzdelife... neyse Allah bir yoluna koymuştur...

Günün her saatinde tavaf ettik demiştim ya sabah namazından önce ve yatsıdan sonra yaptığımız tavaflarda ayakların üşüdü desem inanmazsınız ama öyle işte. Mermer soğuk güneş de yok, ayaklar çok rahat üşüyor. Allah'tan hareket hâlindeyiz de fazla hasar bırakmıyor.

Kâbe'ye gidişler de bir macera; servislerin iptal edilmediği zamanlarda Kâbe'ye ulaşım çok kolay oluyor. Gerçi servisten indikten sonra da epey yol var, ama onu pek nazarı dikkate almıyoruz. Hele tozlu topraklı ve kirlili havanın aktığı tünelden geçmek zorunda kalmak, bir çok hacıyı hasta ediyor. Buralarda maske kullanmak insanı bir nebze olsun koruyor, ama bunda da çok başarılı değiliz. Dilenciler de bu tünelin daimi misafirleri sanki. Çocukları birkaç adım aralıklarla oturtan anneler biraz geride bir arada sohbet ediyorlar. Bir ara bu çocukların resmini çekmek istedim. Biraz büyüğü hemen yüzünü kapattı. Polise vermemden mi korktu nedir?...

Bir gün saati iyi ayarlayamamışız veya öğleden sonrasını Kâbe'de geçirmeyi planladığımız için sabah biraz geç çıkmışız. Her taraf dolmuş, sokaklar, dış avlu nasıl yer bulup namazı kılacağız bilmiyorum. Hacılar rahatsız etmeden ilerlemek, izinler falan derken bir telaş Abdülaziz kapısına kadar geliyoruz. Kâbe'nin kapısına geldiğimizde polis içeri girmemize izin vermiyor. Naçar dışarıda bir yer bulacağız da burası da o kadar kalabalık ki. Etrafa umutsuz gözlerle nazar ederken ızgaralardan kaynaklanan bir sıra boşluk görüyoruz hem de dibimizde. Hemen seccadeleri serip oturuyoruz, daha sonra kapıdan dönen birkaç kişi daha yanımıza geliyor. Fakat güneş bugün ışınlarını daha dik sunmaya başlamış sanki. Ezan namaz derken en az yarım saat bu güneş altında oturmak bize iyi gelmeyecek. Hay Allah etrafta başka da yer gözükmüyor. Arkadaşlar hemen başlarına havlularını koyuyorlar. İlginçtir birbirlerinden habersiz pembe havlu getirmişler, ikisi de başına koyunca ilginç bir manzara oluştu, hemen fotoğrafı çekiyor kareyi kayda geçiriyoruz.

Ezana da çok az kaldı hemen bir yer bulmalıyız. Sol tarafta epey uzaktaki asansör kapısından giriş çıkışların olduğu görülüyor ve hemen oraya yöneliyoruz ama asansörleri de durduruyorlar. Yukarıda kılalim istiyoruz ama orası da güneş olacak. Bu güneşten korunaklı bir yer nasıl bulabiliriz diye kalpler ve diller duaya yattı. Hızla merdivenleri çıkıp üçüncü katta yer bulmalıyız derken ezan da bitti bitecek. Bizdeki telaş kaygı moraller gittikçe bozuluyor. Bu namazı ne yapacağız buraya kadar geldik cemaate dahil olamayacak mıyız. Tam merdivenleri bitirdik ki, oradaki aralığa hacılar saf olmuş. Bir farkla ki hepsi erkek. Üç saf ve bir tane boş yer yok. Ön tarafları boş. Burası da asansörden gelen gidenlerin geçmesi için boş bırakılmış. Birden önlerinde saf olalım diyorum. Nasıl olsa asansörler durduruldu. Güneş veya burada erkek hacıların önünde saf tutmak arasında tercih yapacağız ama zaten vakitte yok. Sünnete başlamamız gerekiyor. Çünkü burada farz beklenmiyor. Ezandan hemen sonra kamet getiriliyor. Bunu kavrayana kadar sünnetler hep iki rekatta kıldı. Artık düşünecek ne zamanımız var, ne de kımıldayacak bir yer. Hemen safımızı oluşturuyoruz. Birden yanımıza bir Suriyeli hanım geliyor. Safdaki uygulama dışılığı gördü ve bunun olup olamayacağını, kaygılarını anlatmaya çalışıyor. Güzel de başka bir seçenek varsa kendisi yapsın değil mi. Kimseye gelin siz de burada kılın demiyoruz... baktı yapacak pek bir şey yok, o da yanımıza sokuldu. Önümüz asansör arkamız da ufak bir erkekler topluluğu. İlginçtir bir şey demiyorlar. Onlar daha anlayışlı, durumun farkındalar demek ki. Namazı o şekilde kılıp Allah'a dua ediyoruz. Kâbe'de asansör aralığında namaz hatıramız böyle oluyor...

Gül hanımlar Medine'deymiş. Oysa bizden önce yola çıkmışlardı ama Medine görevlisi oldukları için Mekke'ye bizden sonra geleceklermiş. Aradım geldiklerini söyledi ama henüz karşılaşamadık. Bir gün tavaftan sonra revakların olduğu bölüme geçip namaz için kendimize yer ayarlıyoruz. Tabi polislerin kaldırmayacağı bir yer olmalı. Polisler erkek ve kadınları gruplandırıyor. Hacdayız diye çok da iç içe namaz kılmıyoruz. Ama ne zaman vakit sıkıştı yer yok, artık o zaman nerede bir boşluk varsa oraya kıyama duruluyor. Yine böyle bir dinlenme saatindeyiz. Biraz Kur'an okudum. Hatim yapmak istiyorum, daha doğrusu Arafat'ta duasını yapmak isti-

yorum, burada bitiremediğim hatmimin. Uzun süreli oturumlar dizleri mahvediyor. O zaman da ayağa kalkıp ayakta, Kâbe'ye bakarak bekliyorum namazı. Bir süre sonra o da insanı yoruyor ama yapacak pek de fazla bir şey yok.

Yine böyle ezan bekleme modunda ayakta Kâbe'yi seyreliyorum. Kâbe bütün sevimliliğiyle size kendini arz ediyor sanki. Bazen güler yüzünü bazen de kırılganlığını hissediyorum. Hemen Allah'ın rahmet ve merhametine sığınıyorum. Uzun Kâbe seyretme seanslarımla oluyor yani. Yine böyle ayakta ezanı beklerken o da okunmaya başladı. Artık her yer doldu ve hatta bayağı da sıkışıklık oldu. Ben hâlâ ayaktayım, daha doğrusu diğerleri de kalkıyor artık. Arkamı, önümü kontrol ediyordum ki, arkadaki sütunda tanıdık bir yüz. Gül hanım sütunun dibinde yanındakinden yer istiyor. İkimiz de hayretler içindeyiz. Telefonlarla haberleşmelerden sonra ilk defa karşı karşıya geliyoruz. Hemen sanlmalar, hasret gidermeler ama buna vakitte yok hani. Ezan bitmeden yanımda yer açıp namaza yöneliyoruz. Burada insan hiç beklemediği zamanlarda tanıdık-larıyla karşılaşıyor. En büyük sürprizlerden birisi de bu oluyor. Her ne kadar cep telefonları çıksa da en güzel ayarlama bu şekilde olanı çünkü. Hayretsiz karşılaşma olur mu. Sanki cep telefonları bunu yok etti. Zaten o karşılaşma değil, buluşmayı ancak sağlıyor. Neyse onlar da önemli, bazen çok işe yarıyor...

Bayrama birkaç gün kaldı. Artık servisler kalkıyor. Bu ne demek, Kâbe'ye yürüyerek gideceksiniz demek. Bu uygulama hacıları olumsuz etkiliyor. Kâ-

be'ye gidip gelmeler azalıyor. Mesfele Kâbe'ye bayağı uzak. Yürünmeyecek gibi değil, ama hem yürüme hem tavaf herkesin kaldırabileceği bir iş değil. Biz de bu durumu nasıl iyileştiririz diye kara kara düşünüyoruz. Tabi bu uygulamalar bizim Kâbe'ye gitmemizi engelleyemez ama bakalım ne yapacağız. Aşağıya indik Kâbe'ye doğru yola koyulmuştuk ki, Endenozyalı bir grup bir pikabı çevirmiş, hanımlar beyler arkaya biniyorlar. Hemen biz de atladık. Kişi başı iki riyal. Ve Kâbe'nin oldukça yakınında indirdi. Zaten ilerisini kapatmışlar, polis izin vermiyor. Hemen Kâbe'ye yollandık. Bu bize işaret oldu. Bundan sonra arkadaşlarla biz de bir pikap tutuyorduk arkaya biniyor ve rüzgân da yanıma alarak Kâbe yolunu kısaltıyorduk. Bunu duyan arkadaşlar da bize katıldı ve büyük gruplar olarak bu şekilde Kâbe'ye gittik. Yine bir gün bu şekilde Kâbe'ye doğru yol alıyorduk ki, trafikte arkamızdaki arabadan seslendiler; yanınızda erkek olmadan böyle arabalara binmeyin. Biz erkek olmadan Mekke'ye gelmişiz, arabaya binmeyip Kâbe'den de mi olalım. Besmele çekip işe revan olmak, Allah'ın hıfzına dahil olmak için yetiyor.

Yine bir gün öğleye yakın tek başıma tavaf ediyordum. Daha doğrusu bu ikinci tavafım. Arkadaşlar cesaret edemediler, bir tane yaptık oturalım dediler. Ama ezana çok var, otur otur bu saatler geçmez ki. Ben bir tavaf daha yapacağım diyordum. Tek başıma yapmamdan hoşlanmıyorlar ama dahil de olmuyorlar, ben de tavafa giriyordum. Ortalık sakin sayılır. Ben kendi âlemimde, herkes de kendiyle meşgulken bir Hintli çift beliriyor. Erkek bastonlu önde, kadın da arkada. Bildik görüntü bir

farkla ki, herkes kendi âleminde. Bir deri bir kemik ve oldukça yaşlı bir çift. Kadın da aynı kocası gibi, hem zayıf hem yaşlı. İlginçtir gözleri açık kapalı arası, daha çok kapalı sanki. Tamamen zamandan kopmuşlar gibi. Hangi âlemde nerede olduklarını merak ettim, ama bunu bilmek mümkün değil tabi. Bu Allah'ın onlara verdiği nimetlerden. Ne yaşları, ne bedenleri onları tavaf yapmaktan, hacdan alıkoymuş. Bütün engellere direnerek burada olmanın hâlini yaşıyorlar. Hem sevinçli hem hüznü. Vuslat gerçekleşti şükür, tabi sorumluluk arttı, yardım et Ya Rabbi misali...

Zaman hükmünü yitirdi geçmiş gelecek birbirine karıştı. İnsanlar olarak akışa devam ediyoruz. Öylece iki şavt yaptık. Onların tavafı bitmiş, çıkmalı ve namaz kılmalılar. Hacer'ül-Esvedî bayağı geçtik. Bizim çıkmamız lazım dediler. Onlara veda edip tavafa devam ettim. O gün o vakitte yanımda olan çift de önemli bir mesajdı. Burası Kâbe. Sadece Allah ve kulu var huzurda, diğer bütün farklılıklar silinmiş, herkes tek bir istekte duada. Burası Kâbe, her anı iyi anlamak ve değerlendirmek vakti yani...

Yine yalnız tavaf yaptığım bir zamandı. Aslında yalnız tavaf yapmayı ta İstanbul'dayken aklıma koymuştum. Çok olmamakla birlikte sanırım 2. kere yalnız tavaf yapma imkanım oldu. Genelde yalnız tavaftan ürkülüyor ama esas tavaf o şekilde oluyor. Gerçi birlikteyken de güzel, ama yalnız olanını da illa deneyin derim. yine böyle bir tavafta birden isimle hitap edildiğini duydum. Allah Allah bu bir şaka mı tavafin ortasında, yanımda tanıdık kimse yokken kim beni isimle çağırabilir, yanlış duydum

deyip sese itibar etmedim, ama bir hanım yanıma yaklaştı; siz Nevin Meriç değil misiniz dedi. Naçar bundan kaçış yok. Şaşkınlık ve merak kanşımı bir hâlet-i ruhiye ile evet buyrun dedim. Kadıncağız tanımıyorum çünkü. Siz İstanbul Müftülüğünde fetva veriyorsunuz. Ramazandan beri size ulaşmaya çalışıyorum bir türlü olmadı. Telefonlarınız hep meşgul. Gerçi burası da pek uygun değil siz de du-a ediyorsunuz rahatsız etmek istemem, ama sizi bulmuşken sorumu da sormak istiyorum. Ne kadar müthiş değil mi? Tavafta mesai yani. İnsan bir çok yaşananı anlayabilir ama bu mümkün değildi, gibi geldi bana, ama bakın işte bu da oldu. İstanbul Fatih'te oturan kadıncağız, dibindeki Süleymaniye'ye gelemiyor ve sorusunu sormıyor, ama hacca geliyor ve tavafta kendisine bu imkan sunuluyor. Benim açımdan ise işin tatili, ibadeti olmuyor, sizi her an bulabilir zamanlar ve mekanlar üstü durumlar da bile. Rabbe karşı hayret, kula karşı şaşkın bir gülümsemeyle buyrun tabi dedik. Mekke de bir de tavafta mesai yaptım, bu da bana tavaf hatırası oldu...

Mekke insan hayatında önemli izler bırakan bir şehir. Her yönüyle farklı. Fizikî yapısı itibarıyla ülkemiz yörelerine benzemiyor. Şehrin her tarafı kayalık neredeyse. En düzlük yerine Kâbe yapılmış. Yoldan giderken önünüze kayalık bir setin çıkması hiç de olmayacak bir şey değil. Hatta yön tayini için etrafa baktığınızda göz hizanızdaki apartmanların, otellerin arasında sivri bir kaya parçası kendini aşıkâr ediyor. O anlamda burası, insan yerleşimi bu kadar zor ve sıkıntılı şehrin zamanlar üstü anlam ve eylem öznelğine sahip.

Mekke, içinde Kâbe'yi barındırarak insanlığa hizmet eden şehir.

Mekke, Peygamber'in doğduğu şehir.

Mekke, Peygamber'le âlemin gözbebeği olan şehir.

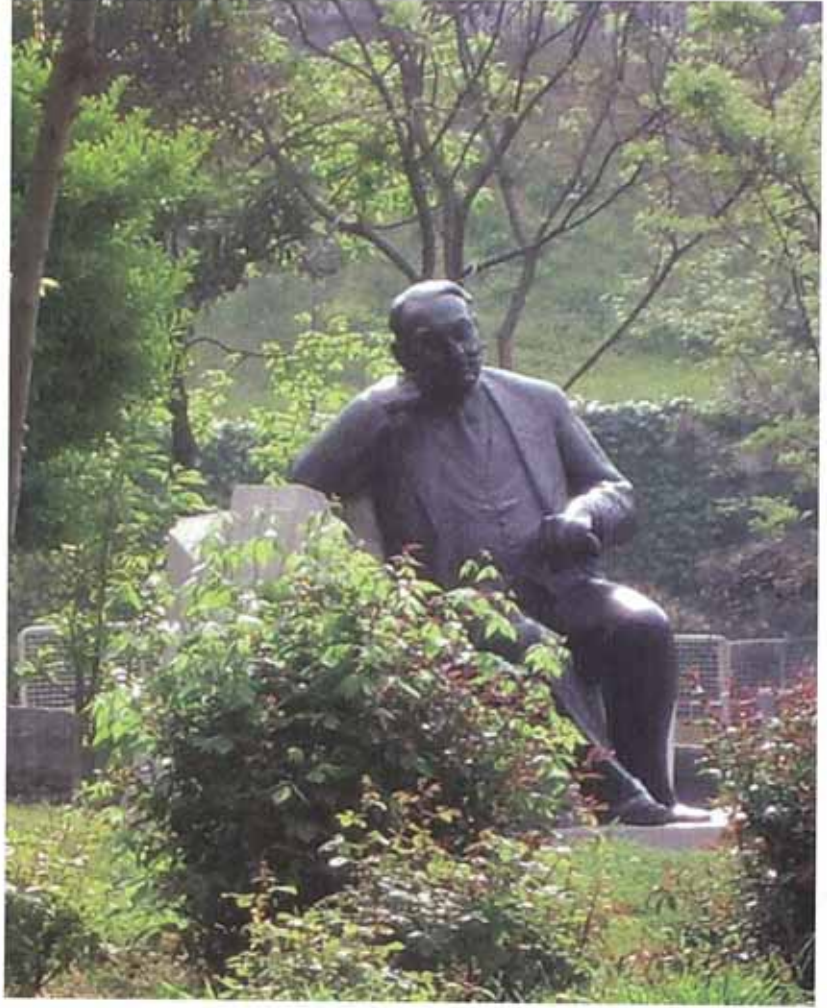
Mekke, Peygamber'in veda etmek zorunda kaldığı şehir.

Mekke, aşk ve muhabbetin doruklarında, yalçın dağlara inat dimdik ayakta dururken, ayınlığın özlem ve hüznü dair iştiağıyla gönülleri yakıp geçen şehir.

Mekke'de zaman ve mekan bir başka koordinatta. Ve tabi insan da... hep hareket hâlinde...

2008 “Yahya Kemal Beyatlı” Yılı

Musa Tektaş

Edebiyat dünyasının destek verdiği “2008 Yahya Kemal yılı olsun” çağrısına Kültür ve Turizm Bakanlığından destek geldi. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2008’i “Yahya Kemal Yılı” ilân etti. 2008’in, yetkililer tarafından Türk şiirinin en önemli ustalarından biri olan Yahya Kemal Beyatlı’nın ölümünün 50. yılı olduğu, bu vesile ile büyük şairin daha iyi tanınacağı ve anılacağına umulduğu ifade edildi.

Yahya Kemal

O zaman, Osmanlı toprakları olan Üsküp’te, 2 Aralık 1884 tarihinde doğdu. Asıl adı Ahmed Agâh’tır. İlk öğrenimini Üsküp ve Selânik’te, lise tahsilini İstanbul’da tamamladı. 1903 yılında Paris’e giderek bir yıl bir kolejde Fransızca’sını ilerlettikten sonra Siyasal Bilgiler Fakültesi’ne girdi. Dokuz yıl kaldığı Paris’ten döndükten

(1912) sonra, İstanbul'da üniversitede çeşitli dersler okuttu. (1915-1923)

Urfa milletvekili oldu (1923); Varşova (1926), Madrid (1929) Ortakçiliklerine atandı, Tekirdağ (1935-1942) ve İstanbul (1943-1946) milletvekilliklerinde bulundu.

Büyükelçi olarak Pakistan'a gitti (1948), bir yıl sonra emekliye ayrılarak yurda döndü. (1949) Ömrünün son aylarında yattığı Cerrahpaşa Hastanesinde 1 Kasım 1958'de vefat etti. Rumelihisarı mezarlığına defnedildi.

Eserlerinde millî duygular hep hakim oldu. Yazı ve şiirlerinde tarih, vatan, millet ve İstanbul sevgisini, hep bu açıdan işledi. Osmanlı medeniyeti yüzyıllar boyu en yüce eserlerini İstanbul'da yaptığı için, Yahya Kemal; İstanbul, Boğaziçi ve Türk musikisi hayranlığını, tabiat güzelliklerini ve tarihî değerleri eserlerine yansıttı. Duygu, düşünce ve hayali ustalıkla kaynaştıran şair, pek çoğuna hikâye karakteri verdiği lirik-epik şiirlerinde; aşk, tabiat, deniz, ölüm konularını da içtenlikle işledi. Eserlerinde iç ahengi her şeyden üstün tuttu. Şiirin ahengini sağlanmasına daha elverişli gördüğü aruzla yazmasına sebep oldu. Yahya Kemal, şiirlerini, makale ve hikâyelerini sağlığında kitaplarda toplamamış, eserleri dergilerde, dağınık kalmıştı.

Ölümünden sonra dostları ve hayranları tarafından bir Yahya Kemal'i Sevenler Cemiyeti kurulduğu gibi, İstanbul Fetih Cemiyeti'ne bağlı bir de Yahya Kemal Enstitüsü ve Müzesi açıldı. (1961) Bu Enstitü'nün yayımlamaya başladığı Yahya Kemal Külliyyatı'nda şairin ilk üçü şiirlerini; diğeri makale, deneme ve anılarını derleyen şu eserleri çıktı: Kendi Gök Kubbemiz (1961), Eski Şiirin Rüzgârıyla (1962), Rubailer ve Hayyam Rubailerini Türkçe Söyleyiş (1963), Aziz İstanbul (1964), Eğil Dağlar (1966), Siyasî Hikâyeler (1968), Siyasî ve Edebî Portreler (1968), Edebiyata Dair (1971), Çocukluğum, Gençliğim, Siyasî ve Edebî Hatıralarım (1973), Tarih Musahabeleri (1975), Bitmemiş Şiirler (1976), Mektuplar-Makaleler (1977) Hakkında yayımlanan kitapların sayısı yirmiye geçer.

Yahya Kemal hakkında ne dediler?

Nihad Sâmi Banarlı: "Yahya Kemal, inanan bir insandı. Müslüman olarak doğmuştu. Müslüman kalmak ve Müslüman olarak ölmek istiyordu. Pozitivist ve materyalist rüzgârlar karşısında, devrinin hemen bütün okumuşları gibi o da sarsılmıştı. Özellikle gençlik yıllarında İstanbul'da ve Paris'te bunalımlı ve buhranlı günler geçirmişti. Fakat o, her seferinde bu buhranları aşmasını bilmiş, okumuşları arasında dinsizliğin moda olduğu bir devirde imanını korumuştur. Bunun sebebi nedir? Bizce bunun en önemli sebeplerinden biri, Yahya Kemal'in çocukluk devresinde almış olduğu dinî terbiye, bilhassa annesinin tesiridir. Bu önemli noktayı, Yahya Kemal hâtıralarında şöyle anlatır:

"Lâkin benim hem dinî hem millî terbiyem üzerinde daha şiddetle müessir olan, annemdir. An-

nem çok Müslüman bir kadındı. Muhammediyye okur, bana Kur'an öğretirdi. Annem, Yazıcızâde'yi, sabah namazlarını kıldıktan sonra okurdu. Beyaz baş örtüsü ile, elindeki kitaba imanla eğilişini hâlâ görür gibiyim. Muhammediyye'nin o mısraları, bana bizim öz maceramız, evimizin, mahallemizin, Üsküp'ün ve müphem surette, bütün milletimizin dünya ve ahiret macerası gibi gelirdi. Daha o yaşta Yazıcızâde Mehmed Efendi'nin Türklükle İslâmlığı yoğuran, millî-İslâmî harsını benliğimde hissetmeğe başlamıştım.

Annem bana, "Oğlum, dünyada iki insanı sev; Peygamber Efendimizi, bir de Sultan Murad Efendimizi" derdi.

Beşir Ayvazoglu: "Vefatından bu yana kırk dokuz yıl geçmiş olmasına rağmen, gazete ve dergilerde hemen her gün Yahya Kemal'le ilgili değerlendirmelere, atıflara, hâtıra notlarına ve dedikodulara rastlamak mümkün. Kitap çapında çalışmaların sayısı da hızla artıyor. Bizde Mehmed Âkif dışında, hiçbir şair, yazar ve fikir adamı hakkında o kadar çok kitap yazılmış değildir. Bugün meselâ Abdülhak Hâmid'i, Cenab Şahabeddin'i, Ahmet Haşim'i vb. değil de Yahya Kemal'i tartışıyorsak, onun yaklaşık iki yüz yıldır yaşadığımız kimlik krizi hakkında doğru sorular sormuş, daha da önemlisi, bu sorulara doğru cevaplar vererek son derece kritik bir dönemde önemli bir misyonu üstlenmiş olmasındandır. Yahya Kemal'in belki de hiç istemeden yüklendiği bu misyon, yani Osmanlı tarihi ve kültürüyle Cumhuriyet

“Eserlerinde millî duygular hep hakim oldu. Yazı ve şiirlerinde tarih, vatan, millet ve İstanbul sevgisini, hep bu açıdan işledi. Osmanlı medeniyeti yüzyıllar boyu en yüce eserlerini İstanbul'da yaptığı için, Yahya Kemal; İstanbul, Boğaziçi ve Türk musikisi hayranlığını, tabiat güzelliklerini ve tarihî değerleri eserlerine yansıttı.”

arasında köprüler kurma misyonu, onu muhafazakârlar için çok önemli bir isim hâline getirmiştir. Yakın dostlarından rahmetli Nihad Sâmî Banarlı'nın gayretiyle bütün şiirleri ve nesirleri kitaplaştırıldıktan sonra, onun muhafazakâr kültür üzerindeki etkisi daha da arttı. Ansiklopedinin önsözünde de anlattım; Yahya Kemal ve onun düşüncesini zenginleştirip çeşitlendirerek devam ettiren Ahmet Hamdi Tan

pınar hayatî bir ilkenin altını çizdiler: Kültürün varlık şartı sürekliliktir. Biri bunu "imtidat", diğeri "devamlılık" kavramı ve "devam ederek değişmek, değişerek devam etmek" ilkesiyle ifade etmeye çalıştı. Geçmişimizi sırtımızda ağır bir yük olarak geleceğe taşımak için çabalayıp duruyoruz. Hâlbuki yapılması gereken, onu bir itici güç hâline getirmektir. Yahya Kemal hâlâ bunun için çok önemli."

Mehmed Niyazi: "Yahya Kemal, yetişmesinde dindar olan annesinin önemli rolü olduğunu sık sık vurgulamaktadır. Namaz kılınan ve Kur'an okunan bir evde büyümenin, insan hayatında ne kadar etkili bulunduğunu onun şahsiyetinde de gözlemleyebiliyoruz.

"Mağfîret âleminden gelmiş ledünni bir ses" olarak değerlendirdiği ezanımız devamlı kulaklarında bulunacak, dinden uzak olduğu dönemlerde, Paris'te yaşadığı yıllarda bile sık sık eski günlerini, çocukluğunu ona hatırlatacaktır. Yaşı ilerledikçe Yahya Kemal'in şahsi-

yetine kavuşmasında, bu ezanlar, annesinin nuranî yüzü, okuduğu Kur'an biricik faktör olacaktır."

Sadık Yalsızuçanlar: "Yahya Kemal yetmiş dört yıllık ömre bir anlamda halkası olduğu zincire, Divan geleneğine ve seslendiği yeni tahayyüle görkemli bir eser armağan etti: Kendi Gökkubemiz. Bu ilk anda, Heidegger'in, 'inşa etmek'teki belirlemesini çağırır: Evet, biz yerde yaşıyoruz ama gökle çevriliyiz.

Şiir, yerle göğün temasını anlatır. Biz modern zamanlarda bu teması yitirmeye başlamıştık. Yahya Kemal, yeri çevreleyen göklerden birinde, aşk gezegeni Venüs'te oturan Hz. Yusuf makamından inen o büyük şiirle ilgiliydi. 'İhtiyar Şark'ın son firarilerindendi. Şiir, doğrudan, bir iktidar ve baskı

ortamı olan 'dünya'dan, yani deni (aşağı) olan, ruhun iklimine kaçıştır. Bu firar, fizik âlemden metafizik âleme doğrudur ve her kaçış ya bir şiire tanıklık verir veya şiir yoluyla da gerçekleşebilir. Yahya Kemal'in, ikinci türdendir. Ondan sonra ve onunla birlikte, gelenekle aramızda beliren derin ve karanlık boşluğa işaret eden, örneğin Necip Fazıl gibi bir çılgın daha vardı, hatta sonradan bu bağın kılcal uçlarına değin sızabilen bir Sezai Karakoç, sadece Divan'ıyla söz düzeyinde bunu gerçekleştiren bir Turgut Uyar, bir Cahit Zarifoğlu geldi; ne ki, gelenekle ilişkilerimizin travmatik biçimde yaralandığı bir dönemde, Yahya Kemal, hep o 'eski şarkı'yı terennüm etti."

“ Lâkin benim hem dinî
hem millî terbiyem üzerinde
daha şiddetle müessir olan,
annemdir. Annem çok
Müslüman bir kadındı.

Muhammediye okur, bana Kur'an öğretirdi. Annem, Yazıcızâde'yi, sabah namazlarını kıldıktan sonra okurdu. Beyaz baş örtüsü ile, elindeki kitaba imanla eğilişini hâlâ görür gibiyim. Muhammediye'nin o mısraları, bana bizim öz maceramız, evimizin, mahallemizin, Üsküp'ün ve müphem surette, bütün milletimizin dünya ve ahiret macerası gibi gelirdi. Daha o yaşta Yazıcızâde Mehmed Efendi'nin Türklükle İslâmlığı yoğuran, millî-İslâmî harsını benliğimde hissetmeğe başlamıştım.

Annem bana, "Oğlum, dünyada iki insanı sev; Peygamber Efendimizi, bir de Sultan Murad Efendimizi"

derdi. ”

Son devrin büyük din bilgini, şair, gazeteci ve milletvekili

HASAN BASRİ ÇANTAY

(1887-Balıkesir / 1964-İstanbul)

Mustafa Özçelik

Geniş kitleler Hasan Basri Çantay ismini daha çok "Kur'an-ı Hakim ve Meali Kerim" isimli üç ciltlik meal çalışması ile hatırlayacaklardır. Bu bakış ve algılama tarzı elbette doğrudur. Çünkü bu eser, meal çalışmalarında özellikleri itibarıyla bir ilki ifade eder. Çünkü bu eser, o günlerin yaşayan Türkçesi ile gayet sade ve akıcı bir dille hazırlanmış, tek bir anlamla yetinilmeyerek diğer anlamlar da dipnotlarla verilerek esere büyük bir anlam zenginliği kazandırılmıştır. Yine bu açıklamalar yapılırken güvenilir kaynaklara başvurulmuş, bilhassa hurafe ve uydurma nakillerden ısrarla kaçınılmıştır. Bu ve benzeri özellikleriyle bu eser, o zamanda ve sonraki zamanlarda gerçekten büyük bir ihtiyaca cevap vermiştir. Bu çalışma, tek başına Çantay'ı "büyük bir din bilgini" olarak görmemizi gerektirir. Ama onun özelliği sadece bundan ibaret değildir. Şimdi bu çok yönlü şahsiyetin diğer özelliklerine geçelim:

Gazeteciliği ve Millî Mücadeledeki Hizmetleri

Hasan Basri Çantay hoca, her şeyden önce bir gazetecidir. Millî Mücadele yıllarında bizzat kendisinin çıkardığı (Balıkesir, Karesi, Yıldırım, Ses gazeteleri) ve yazı yazdığı diğer gazetelerde (Zafer-i Milli, Türk Dili gazeteleri...) yer alan makaleleriyle o karışık dönemde halkın doğru bilgilendirilmesinde çok önemli hizmetler yapmıştır. Bu bilgilendirme

hem haber-yorum şeklinde olmuş, hem de bilhassa dergilerde (Sebî-lürreşad, Sırat-ı Müstakim, İslâm dergileri...) yazdığı makalelerde ele alınan konular itibarıyla olmuştur. Zira bu tür yazılarında sürekli olarak halkın ihtiyaç duyduğu dinî ve siyasî konular yani memleketin içinde bulunduğu meseleler ele alınmıştır. Bir hukukçu olması itibarıyla bu tür yazılar da yazan Çantay'ın pek çok yazısını da çeşitli takma isimlerle yazdığı düşünülecek olursa, onun ne kadar üretken bir yazar olduğu ortaya çıkmaktadır.

Denilebilir ki Millî Mücadele, aynı zamanda zihinlerin ve gönüllerin aydınlatılmasıyla kazanılmıştır. İşte burada tıpkı Akif'in şiirleri gibi Çantay'ın yazıları da oldukça önemli bir hizmet yapmıştır. Fakat, onun Millî Mücadeleye desteği aslında sadece yazılardan da ibaret kalmamış, mücadelenin bilfiil içinde de bulunmuştur. O yıllarda meydana gelen işgale ve o kaos ortamında ortaya çıkan karaborsacılık, yağmacılık gibi hadiselerle karşı tavır almış ve bunlarla mücadele etmiştir. "Türk'ün çiğnenen haklarını" savunmak şeklinde özetlediği bir anlayışla yola çıkan Çantay, gazetesini bir mücadele vasıtası olarak kullanmıştır. Şu husus ise onun bu dönemdeki en önemli hizmeti olmuştur. Yunanlıların İzmir'i işgal etmeleri üzerine güvendiği birkaç arkadaşıyla bir araya gelerek Dursunbey taraflarında halkı Millî Mücadele konu-

sunda bilgilendirmiş ve pek çok insanı hatta dağdaki çeteleri bile Millî Mücadele fikri etrafında birleştirmeyi başarmıştır. Yine Millî Mücadele kapsamında Sivas Kongresi için delege seçilmiş, fakat şartlar dolayısıyla gidememiştir. Buna karşılık bu kongrede alınan kararlar doğrultusunda beline silâhını takmaktan çekinmeyerek Balıkesir ve civarında kurulan teşkilâtların içinde yer almıştır.

Milletvekilliği

Çantay, daha sonra Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisinde Balıkesir (Karesi) milletvekili olarak görev yapmış, millet adına yürüttüğü hizmeti bundan sonra da milletvekili olarak sürdürmüştür. Burada yaptığı konuşmalarda da gazeteciliğinden gelen tecrübeyle ve meseleleri bilen biri sıfatıyla mecliste hep millî meselelerin takipçisi şeklinde davranmış, milletvekillerinin bu konular etrafında aydınlanmasında konuşmalarıyla çok etkili olmuştur.

Şairliği

Hasan Basri Çantay, aynı zamanda bir şairdir. Devrinin genel sanat anlayışına uyarak hem aruz hem de hece vezniyle şiirler yazan Çantay, bu çalışmalarında da yine sade Türkçe ile yazma ve halka faydalı olma anlayışını esas almıştır. Yine bu şiirler arasında çocuklara millî şuur aşılamak için yazdığı çocuk ve okul manzumeleri dikkat çekicidir. Bu durum onun eğitime de nasıl bir önem verdiğinin bir göstergesidir.

İstiklâl Marşı'nın Yazılmasına Katkısı

Millî Mücadele yıllarında şiir, yazı ve vaazlarıyla büyük hizmet gören Mehmet Akif Ersoy'la da yakın bir dostluğu olan Çantay'ın bu anlamda en büyük hizmeti Akif'i İstiklâl Marşı'nı yazmaya ikna etmesidir. Bilindiği üzere Meclis, millî bir marş için bir yarışma açmış fakat Akif vaat edilen ödül sebebiyle bu yarışmaya katılmamıştı. Gelen eserler, aranan özellikleri taşımadığı için herkes bu marşı Akif'in yazmasını istemekteydi. Fakat Akif, ödül nedeniyle katılmamakta ısrar ediyordu. İşte böyle bir noktada devrin maarif bakanı Hamdullah Suphi, yakın arkadaşı olması münasebetiyle Çantay'dan yardım istemiş o da Akif'i, ödül konusunu kaldırtacağını ve marşı o yazmazsa kendisinin yazacağını, milleti böyle bir hizmetten mahrum bırakmanın doğru olmayacağını söyleyerek yazmaya ikna etmişti. Bugün gerçekten Akif tarafından yazılmış bir İstiklâl Marşı'na sahipsek, bunu büyük ölçüde Çantay'a

borçluyuz. Bu olayın ayrıntılı hikayesi için yine Çantay tarafından yazılan Akifname isimli esere bakılabilir.

Çantay'la Akif'in dostluğu sadece ikisinin de aynı dergilerde yazmaları yahut ikisinin de milletvekili olmasının ötesinde candan bir dostluktur. Nitekim az önce bahsettiğimiz Akifname, nasıl Çantay'ın Akife duyduğu yakın dostluğun bir eseri ise, Akif de ona Bülbül şiirini ithaf ederek aynı hissiyata sahip olduğunu göstermiştir.

Eserleri

Hasan Basri Çantay, pek çok sahada eser vermiştir. Bu eserlere geçmeden önce onun tahsil hayatından bahsedilmelidir. Kültürlü, seçkin, Türk-İslâm değerlerine bağlı bir aile ortamında yetişen Çantay, temel dini bilgilerini mahalle mektebinde aldıktan sonra ilkokul öğrenimine başlamış, ardından Balıkesir idadisine kaydolmuştur. Babasının vefatı üzerine burada öğrenimini yarım bırakan Çantay, ailesinin geçimini sağlamak için hemen bir işe girmiş ama bir yandan da öğrenimini tamamlamanın imkânlarını araştırmıştır. Bunun için okula gidemese bile çevresindeki ilim ve kültür adamlarından yararlanma yolunu seçerek onlardan Arapça, edebiyat, hukuk ve felsefe, iktisat, maliye konularında dersler alarak, bu konularda kitaplar okuyarak kendini yetiştirme yoluna gitmiş ve gerekli icazeti almıştır.

Çantay, bu sivil diyebileceğimiz öğrenme ile kendini belirttiğimiz alanlarda çok iyi yetiştirmiş, devri itibarıyla bu konularda bilgisine ve ehliyetine güvenilen bir insan hâline gelmiştir. Nitekim milletvekilliği sona erdikten sonra bu niteliklerinden dolayı Balıkesir lisesine edebiyat öğretmenini olarak tayin edilmiş, bu okulda hem öğretmenlik hem de idarecilik yapmıştır. Ömrünün son dönemlerinde yani emeklilikten sonra ise bir süre avukatlık yapmış fakat daha sonra bütün vaktini yazacağı eserlere ayırmıştır.

İşte bu yoğun mesainin sonunda ortaya Mektepli Yavrulanma, Müslümanlıkta Himaye-i Etfal, Ülkü Edebiyatı, Fıkıh-ı Ekber Tercümesi, Zekâ Demetleri, Kara Günler ve İbret Levhaları, Hadisler, Kur'an-ı Hakim ve Meal-i Kerim ve Akifname çıkmıştır. Bunlar, onun basılabilen eserleridir. Bunların dışında yirmiye yakın basılmamış eseri vardır.

“Âlim ile sohbet etmek inci mercân incidir, Câhil ile sohbet etmek âkıbet cân incidir.”

Lâedrî

(Bilgili kimselerle sohbet eden çok kıymetli şeyler kazanır.
Cahillerle sohbet eden kimsenin nihayetinde canı yanar.)

Vedat Ali Tok

Yukarıya aldığımız beytin kime ait olduğu bilinmiyor. Klâsik edebiyatımızda sahibi bilinmeyen şiirlerin, beyitlerin altına “Lâedrî” yazılır. Bazı şairler de şiirlerine adlarını yazmayı kibir saydıkları için “Lâedrî” imzasını atmışlardır. Her hâlükârda bir tevazu örneği sayılacak bu davranış söylenen şiiri, beyti anonim hâle getirmiştir. Bir bakıma halkın ortak malı, ortak zevki durumuna gelen bu tür beyitler, nakledenin kültürüne, eğitim düzeyine ve kelime hazinesine göre de kelime ve anlam değişikliğine uğratılmıştır. Nitekim bu beyit bazı kaynaklarda;

“Ârif ile sohbet etmek inci mercân incidir,

Ahmak ile sohbet etmek âkıbet cân incidir.”

Biçiminde de görülmektedir.

Sözün, konuşmanın, muhabbetin insan hayatında büyük bir önemi vardır. İnsan sözünden, hayvan yu-

lanndan tutulur denmiştir. İnsanı anlamının ölçülerinden biri de onu konuşturmadır. Çünkü söz, insanın aynasıdır. Fuzûlî, “Söz, gönül hazinesinin mücevheri, insan karakterini yansıtan aynasıdır.” diyor. Yine Fuzûlî:

“Artıran söz kadrini sıdk ile kadrin artırır,

Kim ne mikdâr olsa ehlin eyler ol mikdâr söz.”

“Doğru söylemekle sözün kadir ve kıymetini artırır kişi, kendi kadir ve kıymetini artırır. Söz ne kadar değerli ise, sahibini de aynı derecede değerli kılar.” demektedir.

Muhabbet, istişare, sohbet... Bunlar, sosyal bir varlık olan insanın vazgeçilmez ihtiyaçlarındandır. İnsan; her gün, her an başkaları ile iletişim hâlinindedir. İşte bu noktada ilişki içinde bulunduğumuz çevre büyük bir önem arz ediyor.

İnsan, dostunu, arkadaşını seçmekte hürdür. Bu, bir bakıma insanın

“İnsanı anlamanın ölçülerinden biri de onu konuşturmadır. Çünkü söz, insanın aynasıdır. Fuzûlî, “Söz, gönül hazinesinin mücevheri, insan karakterini yansıtan aynasıdır.” diyor. Yine Fuzûlî: “Artıran söz kadrini sıldık ile kadrin artırır, Kim ne mikdâr olsa ehlin eyler ol mikdâr söz.”

kendi hayatını da etkileyecek bir seçimdir. İnsan kiminle dost olur, ünsiyet kurarsa, onun boyasıyla boyanır. Zamanını bilgili, kültürlü kimselerle geçirenler ruh aydınlıklarına kavuşur; dimağlarını her an taze tutarlar. Cahillerle arkadaşlık kuranlar ise, malâyani ile uğraştıkları için ne kendilerine, ne de etraflarına fayda sağlarlar.

İnancımızda, geleneğimizde, kültürümüzde âlimlere, âriflere büyük değerler verilmiş, onlara üstün görev ve sorumluluklar yüklenmiştir. Âlimin ölümü, âlemin ölümü kabul edilmiştir. Âlimlerin kalemindeki mürekkeple şehitlerin kanları mukayese edilebilir olmuştur. Bütün bunların sebebi bilgin ve bilgelerin hayatımızda oynadıkları önemli rollerden kaynaklanmaktadır. Bir milletin hayatıyeti âlimlerin beyinleri ile doğrudan orantılıdır. Onlar bilgi ve fikirleri ile milletlerin hallerine ve istikballerine yön verirler.

Bana arkadaşını söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim, demiş atalarımız. Hayatta her şey maddî değerlerle kıymet kazanmaz. İnsan bazen okuduğu bir kitaptan aldığı lezzetle büyük gönül zenginliklerine ulaşabilir; dinlediği bir bilgenin sözüyle hayatı değişebilir insanın. Onlarla sohbet etmek cana can katar. Beyitte işaret edildiği gibi manevî anlamda incilere, mercanlara mücevherlere gark

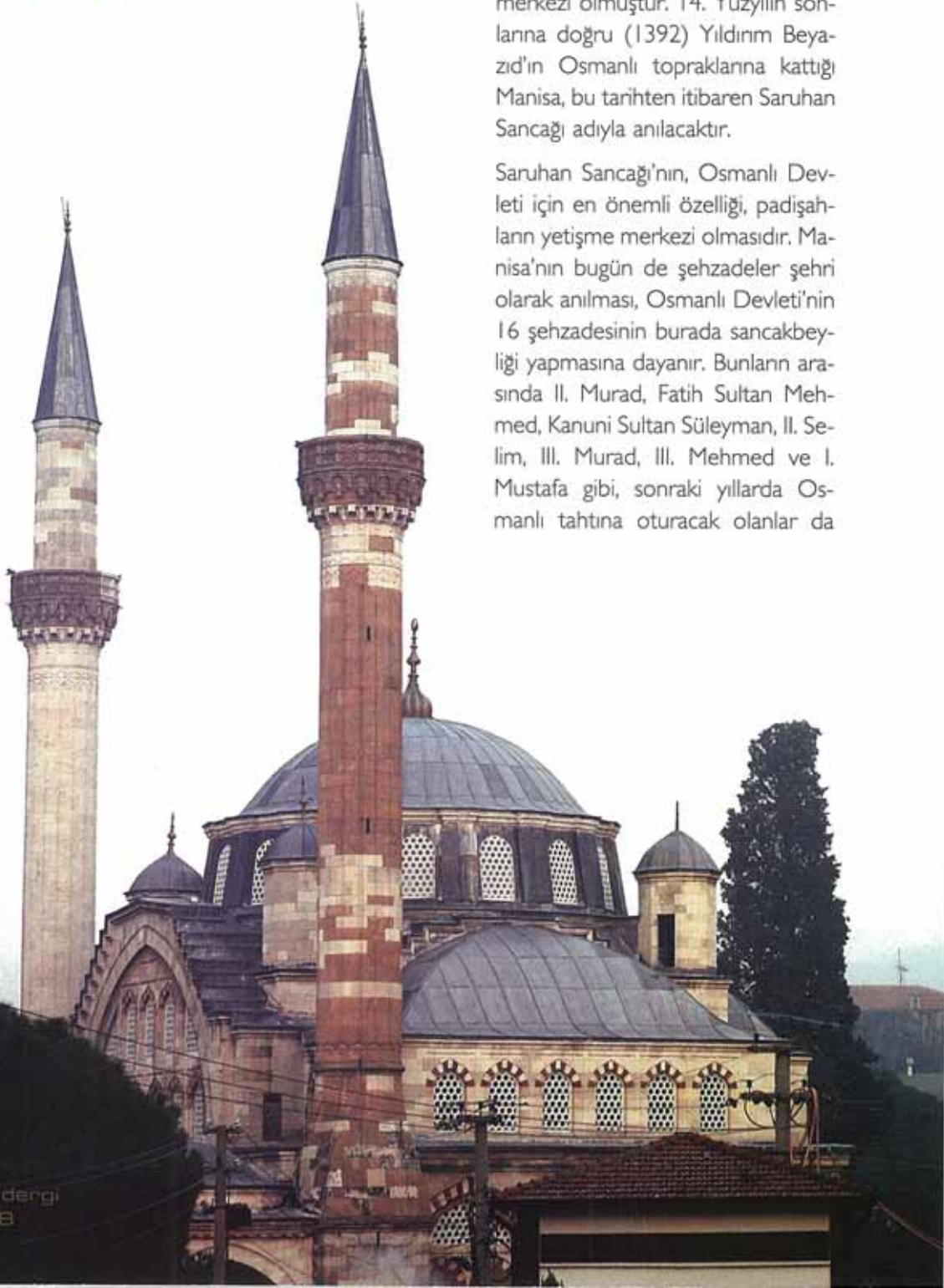
“İnancımızda, geleneğimizde, kültürümüzde âlimlere, âriflere büyük değerler verilmiş, onlara üstün görev ve sorumluluklar yüklenmiştir. Âlimin ölümü, âlemin ölümü kabul edilmiştir. Âlimlerin kalemindeki mürekkeple şehitlerin kanları mukayese edilebilir olmuştur.”

olur insan. Âlim ne söylediğini bilen insandır. Cahil ne konuştuğunu, sözünün nereye varacağını bilmez. Öyle bir söz söyler ki bizi üzer, onunla dost olduğumuza bin pişman eder bizi...

Şehzadeler Şehrinde Bir Selâtin Cami: MURADIYE

Manisa, medeniyet tarihimize altın sayfalar hediye eden şehirlerimizden birisidir. 1313'te Saruhan Bey tarafından Doğu Roma İmparatorluğu'ndan teslim alınan şehir, fethin akabinde Saruhanogulları Beyliği'nin merkezi olmuştur. 14. Yüzyılın sonlarına doğru (1392) Yıldırım Beyazid'in Osmanlı topraklarına kattığı Manisa, bu tarihten itibaren Saruhan Sancağı adıyla anılacaktır.

Saruhan Sancağı'nın, Osmanlı Devleti için en önemli özelliği, padişahların yetişme merkezi olmasıdır. Manisa'nın bugün de şehzadeler şehri olarak anılması, Osmanlı Devleti'nin 16 şehzadesinin burada sancakbeyliği yapmasına dayanır. Bunların arasında II. Murad, Fatih Sultan Mehmed, Kanuni Sultan Süleyman, II. Selim, III. Murad, III. Mehmed ve I. Mustafa gibi, sonraki yıllarda Osmanlı tahtına oturacak olanlar da

bulunmaktadır.

Şehzadelerin padişahlığa hazırlandığı bu belde, pek tabii olarak ülkenin güzide eyaletlerinden birisi konumuna yükseliyor ve doğal olarak devrin imkânlarından ziyadesiyle faydalanıyordu.

Gerçi şehir Saruhanoğulları Beyliği'nin eline geçtiği andan itibaren İslâm mimarisinin şaheserleriyle tanışmaya, önemli bir kültür merkezi olmaya başlamıştır. Meselâ, Ulu Camii ve Külliyesi, Mevlîhane, Çukur Hamam gibi farklı ihtiyaçlara cevap veren yapılar bu dönemin ürünüdür. Osmanlı devrinde de benzeri bir tercihe mazhar olan Manisa, artık hanlar, hamamlar, kervansaraylar, camiler, medreseler, bimarhaneler, imarhaneler, aşevleri, yetimhaneler, sıbyan mektepleri, arastalar, köşkler, konaklar, çeşmeler ile donatılıyordu. Bu eserlerle ilgili ayrıntılı bilgilerin, Prof. Dr. Hakkı Acun tarafından kaleme alınan, "Manisa'da Türk Devri Yapılan" (TTK Yay., Ank., 1999, 653 s.) adlı akademik çalışmada yer aldığını, söz konusu dönemin çeşitli mimarî eserleriyle ilgili toplu malûmata ihtiyaç duyanların bu esere yönelebileceğini belirterek, yazımızın konusuna geçebiliriz.

"Muradiye"lerin Üçüncüsü...

Ulu Cami (ve Külliyesi) 14. yy., İvaz Paşa Camii, Hatuniye Camii (ve Külliyesi) 15. yy., Muradiye Cami (ve Külliyesi), Sultan Camii (ve Külliyesi) 16. yy... Manisa'daki camiler arasında, diğerlerine göre daha cazip özellikler gösteren bu ibadethaneleri, yolu bu şehirden geçenlerin mutlaka görmesi gerekir.

Bununla birlikte, yol hâlidir, bu camiler arasında da bir tercih yapmak zorunda kalınabilir. Oldukça sıkıntı verici bir seçimle karşı karşıya kalacaktır yolcumuz. Bizim gibi.

Evet, söz konusu sıkıntıyı bir süre yaşadıkdan sonra, tercihimizi Muradiye Camii'nden yana kullandık. Zira, bu yapının birbirinden ilginç yönleri vardı: Meselâ Muradiye, III. Murad tarafından yaptırılan selâtin bir camiydi ve Mimar Sinan'ın Ege Bölgesi'ndeki tek eseri olarak kayda geçmişti. Ayrıca, Manisa'daki bu caminin, aynı ismi taşıyan selâtin camilerin üçüncüsü olduğu da belirtilmelidir. Bilindiği üzere, II. Murad tarafından 1425-26'da Bursa'da yaptırılan Muradiye Camii ile yine aynı padişah tarafından 1435'de Edirne'de inşa ettirilen Muradiye Camii'nden sonra, dinî mimarimizin üçüncü "Muradiye"si, III. Murad tarafından Manisa'da yaptırılmıştır. Bursa ve Manisa'daki "Muradiye"lerin aynı zamanda "Külliye" olduğunu da kaydedelim.

Şehzade Murad Camii'nden Muradiye Külliyesi'ne...

Muradiye Camii'nin tarihiyle ilgili olarak kaynaklar şu ayrıntıyı özellikle dile getirirler: Şehzade Murad, bugünkü caminin bulunduğu alana, tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte, tahta çıktığı 1574'ten hemen önceki yıllarda bir cami inşa ettirmiş, sonra da padişah olarak İstanbul'a gitmiştir. Fakat, Manisalılar bu caminin küçük olduğunu, cemaate yetmediğini görünce, genişletilmesini talep etmişlerdir. Talep karşılanır ve küçük caminin büyütülmesi çalışmalarına başlanır. Bu çalışmalar sırasında

camii tamamen yıkılınca, III. Murad yeni bir camii için harekete geçer ve plânlarını Mimar Sinan'a çizdirir.

Mimar Sinan'ın bu iyice yaşlandığı yıllardır. Onun, dünya gözüyle göremeyeceği bu eserin inşasını İstanbul'dan yönettiği, inşanın başında da kendi yetiştirdiği talebelerinin bulunduğu belirtilir. Bu bağlamda, ileride klâsik Osmanlı mimarisinin en süslü eserleri arasında yer alacak olan Muradiye Camii'nin inşasında, önce Mimar Mahmud Ağa'nın, onun ölümü üzerine de Mimar Mehmed Ağa'nın görevlendirildiğini görüyoruz. Böylece, inşasına 1583-85'te yeniden başlanan camii, 1592'de bugünkü şekliyle tamamlanmıştır. Bugün bütün bu bilgileri Hazine-i Evrak kayıtları, Naima Tarihi ve III. Murad'ın 1585 tarihli bir fermanı ile doğrulayabilmekteyiz.

Bu arada, 1592'de yapımı biten Muradiye Külliyesi'nin bünyesini cami, medrese, imaret ve dükkânlar oluşturmuştur. Külliye 1812'de Karaosmanoğlu Hüseyin Ağa tarafından bir de kütüphane ve 20. yüzyılın ortalarında bir şadırvan eklenmiştir.

Mimarî Özellikleri

Şehre hâkim Spil Dağı eteklerindeki Saruhan Mahallesi'nde bulunan Muradiye Külliyesi, kesme taştan yapılmış alçak dış avlu duvarları ile çevrili bir alana kurulmuştur. Külliye'nin kuzey, güney ve batı yönlerine açılan dış kapıları vardır. Ana giriş kapısı kuzeyde, cami ile medrese arasında yer alan ve üzerinde kelime-i şahadet yazılı olan kemerli kapıdır.

Külliye'nin ana unsuru olan Muradiye Camii, dış görünüş itibarıyla bir merkezî kubbe, sağ ve sol cephelelerdeki yarım tonozlu kubbeler, köşelerdeki sekizgen plânlı dekoratif ağırlık kuleleri, çifte minareleri ve son cemaat mahallindeki beş kubbe ile kendine has bir estetiğe sahiptir.

İç görünüşü ters T biçiminde olan Muradiye Camii

i'nin ibadet mekânı 28.50 m. yüksekliğinde ve 10.80 m. çapında merkezî bir kubbe ile örtülüdür. Kubbe kasnağında 18 pencere bulunmaktadır. Merkezî kubbenin örttüğü orta mekânı, doğu, güney ve batı yönlerinde buna eklenmiş dikdörtgen plânlı, yarım çapraz tonozla örtülü üç yan mekân tamamlar. Bu yan örtülerin merkezî kubbeyi taşıyan büyük kemerlerle birleştiği noktaların yerden yüksekliği 18.50 m.dir. Merkezî kubbe duvar payelerine dayanan dört büyük sivri kemer üzeri-

ne oturmuştur. Dışta bunların üzerinde köşe kuleleri yer almaktadır.

Caminin ibadet alanında en dikkate değer bölüm, mihrap ve çevresindeki kabartmalı çini kompozisyonlarıdır. Beyaz bir mermer profille çevrelenmiş mihrap nişi (girintisi), poligonal (çok kenarlı) şekildedir. Mihrabın iki yanında, camide zamanla oluşabilecek oturma alanı ölçmeye yarayan terazi taşları bulunmaktadır. Mihrabın üzerinde mermerden oyulmuş palmetli bir taç ve bunun üzerinde de çini bir ayet panosu bulunmaktadır. Mihrap nişini bir kuşak gibi saran çinide Fatiha suresine yer verilmiştir.

Caminin minberi, güneybatı duvar payesinin önündedir. Bu minber, birinci sınıf mermer işlemeciliğine örnek gösterilir. Mermerden oyma minberin basık kemerli bir kapısı vardır. Kapının alınlığında kelime-i şahadet yazılıdır. Minberin korkulukları yekpare mermerden oyulmuş geometrik şebekelerle bezenmiştir.

Üç Başşehir Dışındaki Tek Hünkâr Mahfili

Osmanlı Devleti'ne başşehirlik yapmış olan; Bursa, Edirne ve İstanbul'daki selâtin camileri dışında, sadece Manisa Muradiye Camii'nde hünkâr mahfili bulunmaktadır.

Caminin güneydoğu köşesine yerleştirilen hünkâr mahfiline doğudaki duvarlar içerisine yerleştirilmiş merdivenlerle çıkılır. Hünkâr mahfili sol ön köşede

beden duvarlarındaki üzen-
gilerle iki sütun tarafından taşın-
maktadır. Mahfilin korkuluk
levhaları oyma şebekelerden
yapılmıştır. Mahfil içerisindeki
mihrap kemerli bir niş hâlin-
dedir. Tavanı ise döneminin
en iyi kalem işleriyle bezen-
miştir. Hünkâr mahfili gibi,
müezzin mahfili de devrin in-
ce sanat işçiliklerini sergile-
mektedir.

Bu arada, III. Murad Camii'nin iç süslemesiyle biz-
zat ilgilenmiştir. 1585 tarihli bir fermanından anla-
şıldığına göre, hassa nakkaşlarından Mehmet Hali-
fe ile birlikte on iki nakkaşı İstanbul'dan Manisa'ya
göndermiştir.

Muradiye Camii'nin ibadet mekânını XVI. yüzyıl İz-
nik çinileri süslemektedir. Bu çinilerde, stilize edil-
miş motifler ve çiçek dekorasyonları yer almakta,
başta mercan kırmızısı olmak üzere çeşitli renkte
panolara yerleştirilmiş güller, lâleler ve kıvrık dallar
birbiriyle uyumlu şekilde sıralanmaktadır. Çinilerin
yanı sıra kubbe ve kemerler de kalem işleri ile be-
zenmiştir.

Son Cemaat Yerinin Özellikleri

Caminin son cemaat yerini asıl bölümle birbirine
bağlayan cephe duvarında büyük bir kemer vardır.
Yapıya görkemli bir görünüm veren bu kemerin iç
dolgu, kırmızı ve beyaz taşlarla örülmüştür. Sivri
kemerli, yuvarlak alçı şebekeli iki sıra pencere ve
üçgen köşelikleriyle bu kemer, camiin kütleli görü-
nümünü hafifletmiştir. Burada üst sırada beş, alt sı-
rada da altı pencere bulunmaktadır. Kemerin üstü
ise iki taraftan aşağıya doğru inen kademelerle on-
ları tamamlamıştır.

Muradiye Camii'nin son cemaat yeri ise, oldukça
narin altı mermer sütunun sivri kemerlerle birbi-
ne bağlanmasıyla meydana gelmiş beş gözlü bir
bölümdür. Sütunların başlıkları mukarnalıdır. Göz-
lerin üzeri sekiz kasnaklı küçük birer kubbe ile ör-
tölmüştür. Ancak girişi diğerlerinden ayırmak için
ortadaki gözde ayna tonoz kullanılmıştır. Son ce-
maat yerinin döşemesi yassı sekizgen blok taşlar-

dan olup bunların arasında, üzerinde
Grekçe yazı olan ve antik bir yapıdan
getirildiği zannedilen bir parça bulun-
maktadır.

Caminin doğu ve batı cephelerinde
son cemaat yeri revaklarından daha
alçak birer revak vardır. Bu revakların
az eğimli ve kurşunla kaplı ahşap çatı-
larını, birbirine ve yapıya Bursa kemer-
leriyle bağlı dörder ince sütun taşı-
maktadır.

Caminin, mukarnalı mermer taş kapısı, kitabesi ve
fildişi, bağa ve ceviz ağacından yapılmış iki kanatlı oy-
ma ve künde-kârî ahşap kapısı, klâsik Osmanlı cami
mimarisinin en güzel örneklerini oluşturmaktadır.

Caminin son cemaat yerinin iki ucunda birer şere-
feli iki minaresi vardır. Minareler caminin simetrik
görünümünü iyice vurgulayan bir kompozisyona
sahiptir. Minarelerinin her ikisi de zamanla taşlan-
nın erimesi sonucu yıkılmış ve 1955-1956'da ye-
niden yapılmıştır.

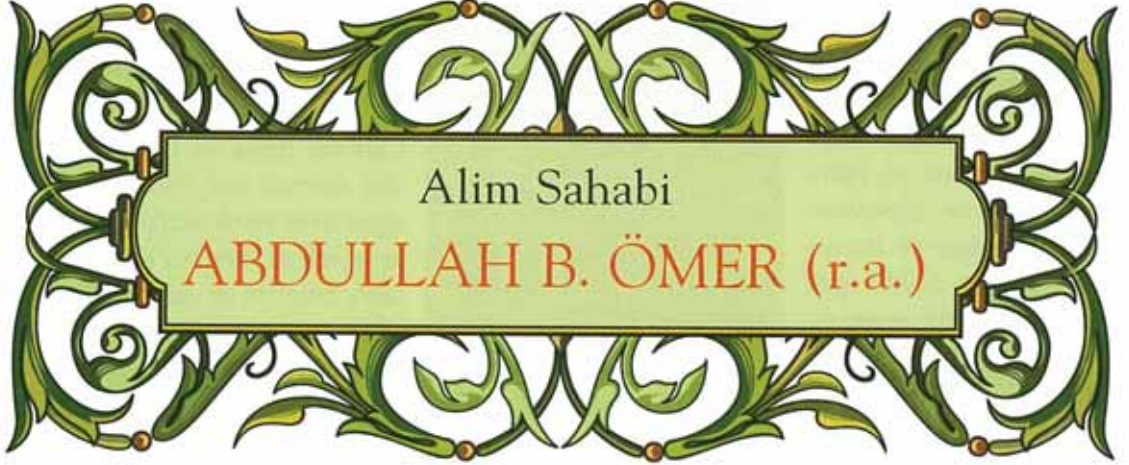
Külliyе'nin Diğer Uzunları

Muradiye Külliyesi'nin müştemilâtı içinde yer alan
medrese, dikdörtgen avlulu bir yapıdır. Binanın gi-
rişi revaklı, diğer üç yanı ise hücrelerle çevrilidir.
Muradiye Medresesi günümüzde Etnografya Mü-
zesi olarak kullanılmaktadır.

Hâlen Arkeoloji Müzesi olarak kullanılan imarethane
ise dört tarafı revaklı, kare plânlı bir avluyla çev-
rilidir. Avlu revakları kuzey ve doğuda büyük, gü-
neyde daha küçük mekânlarla "U" şeklinde sanlı-
mıştır. Batıdaki revakın arkasını ise sadece beden
duvar çevreler. İmarethanenin ana girişi de bu
cephededir.

Külliyenin Sıbyan Mektebi yıkılmıştır. Kütüphane
ise günümüzde çocuklara hizmet etmektedir.

Muradiye Külliyesi'ne, camiin kuzey yönündeki
mermer döşeli avlunun ortasına, 1955-56'da yapı-
lan ve bütün külliye-yi kapsayan restorasyonda se-
kizgen plânlı, geniş saçaklı bir şadırvan ilâve edil-
miştir.

Alim Sahabi

ABDULLAH B. ÖMER (r.a.)

Abdullah b. Ömer (r.a.) milâdî 613 yılında Mekke'de dünyaya geldi. Babası Kureyş kabilesinin Adıoğullarına mensup olan ikinci halife Hz. Ömer (r.a.), annesi yine aynı kabilede olan Cumah soyundan gelen Zeyneb binti Maz'un'dur. Abdullah b. Ömer (r.a.) aynı zamanda Hz. Peygamber (s.a.s.)'in hanımlarından Hafsa (r.ah.) ile ana-baba bir kardeşidir.

Abdullah b. Ömer (r.a.), babası ile birlikte İslâm'a dahil oldu. Daha sonra diğer Kureyş Müslümanları gibi ailesiyle beraber Medine'ye hicret etti. Yaşının küçüklüğü sebebiyle Bedir ve Uhud savaşlarına iştirak edemedi. Savaşa katılma isteği bizzat Hz. Peygamber (s.a.s.) tarafından geri çevrildi. Ancak Hendek savaşından itibaren Rasûlullah (s.a.s.)'in bütün faaliyetlerinde yer aldı. Sırasıyla; Hudeybiye Barış Antlaşması, Hayber savaşı, Mekke'nin fethi ve Huneyn Gazvesi ve Taif muhasarasında, nihayet Hz. Peygamber (s.a.s.)'in son askerî faaliyeti olan Tabuk seferinde hazır bulundu.

Hz. Peygamber (s.a.s.)'in vefatından sonra gerçekleştirilen fetih hareketlerine de iştirak eden Abdullah b. Ömer (r.a.), babasının halifeliği dönemindeki Şam fetihlerinin en önemli savaşı olan Yermük ile İran fetihlerinin tescili anlamındaki Nihavend savaşında görev aldı. Amr b. el-Âs (r.a.)'in komutasında gerçekleştirilen Mısır fethine de katılan Abdullah b. Ömer (r.a.), daha sonraki dönemde de Horasan ve Taberistan fetihlerine katıldı, Kuzey Afrika'da ise Tunus, Cezayir ve Fas topraklarının zaptında görev aldı. Nihayet Muaviye (r.a.)'nin halifeliği esnasında (H.49/M.669) gerçekleştirilen İstanbul seferine de Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a.) ile birlikte iştirak etti.

Hz. Ebû Bekir (r.a.)'in halifeliğinden itibaren gerçekleştirilen bütün fetih faaliyetlerinde aktif bir şekilde yer alan Abdullah b. Ömer (r.a.), kendisine yapılan ısrarlı çağrılara rağmen siyasî görevlerden özellikle uzak durmaya çalışmıştır. Müslümanlar, suikasta maruz kalan halife Hz. Ömer (r.a.)'den oğlu Abdullah (r.a.)'ı yerine tayin etmesini istemişler, ancak oğlunun siyasetten uzak olmasını ve politikaya uymayan karakterini iyi bilen Hz. Ömer (r.a.) bu teklifi kabul etmemiş, ayrıca onun hilâfet gibi ağır bir yükü üstlenemeyeceğini bildirmiştir. Abdullah (r.a.)'ın halifeliği için aşırı talepte bulunanların gönlünü almak için de halifenin tespit edileceği şûrâya onu da dahil etmiş, ancak kendisine sadece oy verme hakkı tanımış, buna karşılık halife seçilmesine müsaade etmemiştir. Üstelik oğluna; "Eğer bu istişare heyeti, aralarında ihtilâfa düşerlerse sen çoğunluğun yanında ol, eşit olurlarsa Abdurrahman b. Avf'ın tuttuğu tarafı destekle" şeklinde nasihat vermek suretiyle, onun görüşmeler esnasında takip etmesi yolu da bizzat tespit etmiştir.

Hz. Osman (r.a.)'in şehit edilmesinden sonra Abdullah b. Ömer (r.a.)'in adı yine halife adayı olarak geçti. Ancak kendisine bu konuda yapılan teklif ve telkinlere itibar etmemiştir. Siyasî hadiselerden özellikle uzak kalmayı prensip edinen Abdullah b. Ömer (r.a.) bu sebeple Hz. Ali (r.a.)'nin halifeliğe gelmesiyle birlikte baş gösteren siyasî ihtilaflara müdahil olmadı. Halife Hz. Ali (r.a.)'nin kendisini Şam valiliğine tayin etme teklifini geri çevirdi. Yine bu süreçte Müslümanların kendi aralarında meydana gelen Cemel ve Siffin gibi iç savaşlardan uzak kaldı. Siffin savaşının ardından gerçekleşen Hakem olayı esnasında hakemler arasındaki görüşmede

Abdullah b. Ömer (r.a.)'in adı tekrar halife adayı olarak gündeme gelmiş, ancak ismi üzerinde ittifak sağlanamamıştır.

Hz. Ali (r.a.) ile Muaviye b. Ebû Süfyan (r.a.) arasında meydana gelen iktidar mücadelesinde taraf olmaktan kaçınan Abdullah b. Ömer (r.a.), Hz. Hasan (r.a.)'in halifeliği bırakmasından sonra Müslümanların birliğini bozmama adına önce Muaviye'ye, daha sonra da oğlu Yezid'e biat etmiştir. Hz. Hüseyin (r.a.)'in Emevî yönetimine karşı gerçekleştirdiği kıyama katılmamış ve harekete destek vermemiştir. Emevîlerin ikinci halifesi Yezîd b. Muâviye'nin ölümünden sonra bilhassa Medineliler tarafından ısrarla halife olmaya çağılmış, ancak bunun yeniden bir iç çatışmaya ve Müslüman kanının dökülmesine sebebiyet vereceği için teklife razı olmamıştır. Daha sonraki dönemde Abdullah b. Zübeyr ile Abdülmelik b. Mervan arasında meydana gelen iktidar mücadelesinde de tarafsızlığını muhafaza eden Abdullah b. Ömer (r.a.), bu mücadeleden başıyla çıkan ve Müslümanları tek siyasî birlik altında toplamayı başaran Abdülmelik'in devlet başkanlığını onaylamıştır. Bu süreçte Abdülmelik, İbn Ömer'e hürmet göstermiş ve bilhassa dinî konularda kendisine müracaat etmiştir.

Siyasete doğrudan girmeme konusunda hassasiyet gösteren Abdullah b. Ömer (r.a.), bununla birlikte siyasetçilerin söz ve icraatlarını doğru bulmadığı zaman onları en sert bir şekilde tenkit etmekten de geri durmamıştır. Nitekim Irak ve Hicaz bölgesinde halkın yüreğine korku salan ve zalim sıfatıyla meşhur olan Haccâc b. Yûsuf'u söyledikleri ve yaptıkları konusunda insanların huzurunda açık bir şekilde eleştirmiştir.

Abdullah b. Ömer (r.a.) hayatını özellikle ilme hasretmiştir. Kız kardeşi Hafsa (r.a.)'nın Hz. Peygamber (s.a.s.)'in hanımlarından biri olması onun Ehl-i Beyt'e yakınlaşmasına fırsat vermiştir. Bu sebeple Rasûlullah (s.a.s.)'in, birçok sahâbînin görüp duyma imkânını bulamadığı davranış ve sözlerini rivayet etme imkânı bulmuştur. İbn Ömer (r.a.), rivayet ettiği 2630 hadis ile Ebû Hüreyre'den sonra en çok hadis rivayet eden yedi sahâbînin ikincisi olmuştur. Ondan gelen hadislerin 168'i Buhârî ve Müslim'de ittifakla zikredilmiştir. Onun diğer bir özelliği de rivayet esnasında gösterdiği aşırı titizliğidir. Bundan dolayı onun hadisleri ulema tarafından muteber kabul edilir. Nitekim Buhârî'ye göre en

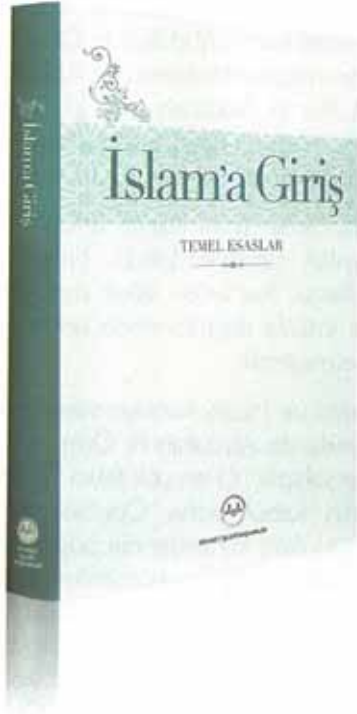
sahih isnad, İbn Ömer (r.a.)'den azatlı kölesi Nâfi'nin, ondan da İmam Mâlik'in rivayet ettiği hadis senedleridir. İbn Şihab da Abdullah b. Ömer (r.a.)'in rivayetinin güçlülüğünü ifade etmek için "Onun rivayetlerinde ikinci bir mesned aramaya lüzum yoktur" demiştir. Medine'de hadis öğretimi için ders meclisi kuran Abdullah b. Ömer (r.a.)'den hadis alan en meşhur talebeleri ise Abdullah b. Abbas (r.a.), Câbir b. Abdullah (r.a.) gibi sahâbîler ile Enes b. Şîrîn, Hasan-ı Basrî, Saîd b. Müseyyeb, Nâfi, Mücâhid, Tavus gibi meşhur tabîilerdir.

Abdullah b. Ömer (r.a.) Kur'an tefsiri alanında da otorite sayılan sahabilerdendir. Nitekim Müslümanlar bilhassa Kur'an'da nâsih-mensûh ayetler konusunda ihtilâfa düştüklerinde kendisine sık sık müracaat etmişlerdir.

Kur'an ilimleri ve Hadis konularındaki bilgisi kadar fıkıh sahasında da Abdullah b. Ömer (r.a.) mümtaz bir yere sahiptir. O en çok fetva veren yedi sahâbîden biri kabul edilir. Özellikle babası Hz. Ömer'in (r.a.) fikhî kanaatlerinin büyük ölçüde tefsiri altında kaldığı ve onun hükümleriyle amel ettiği görülür. İbn Ömer (r.a.) kesin kanaat sahibi olmadığı hususlarda fetva vermekten kaçınmıştır. Bir defasında bilmediği bir meselede kendisinden ısrarla fetva isteyen muhatabına "İbn Ömer böyle fetva verdi diyerek sırtımızın cehennem köprüsü hâline getirilmesini mi istiyorsun?" diye çıkmıştır. Abdullah b. Ömer (r.a.) yanlış fetva vermekten duyduğu endişe sebebiyle Halife Osman (r.a.)'ın kadılık yapması teklifini geri çevirmiştir.

Abdullah b. Ömer (r.a.) ashâbın en cömertlerindendir. Bu davranışını da onun Hz. Peygamber (s.a.s.)'i örnek almasının bir sonucu olarak görmek mümkündür. Malının hiçbir zaman birikip artmasına müsaade etmemiş, eline geçeni derhal ihtiyaç sahiplerine dağıtmıştır. Özellikle devlet adamlarının kendisi için uygun gördükleri hediyeleri şahsı adına harcamak yerine fakirlere havale etmiştir. Mütevazı kişiliğiyle de tanınan İbn Ömer (r.a.) kibre kapılmamak için çok sade giyinmiş, ayrıca az yemek yemiştir. İnsanlara karşı çok nazik davranmış, kendisine karşı ağır söz sarf edenlere dahi aynı şekilde karşılık vermemiştir.

Ashâbın önderleri arasında sayılan özellikle hadis, tefsir ve fıkıh gibi İslâmî ilimlerin doğuşu ve gelişmesinde önemli rol oynayan Abdullah b. Ömer (r.a.) seksen beş yaşını aşmış olarak hicretin 73. (M. 692) yılında Mekke'de vefat etmiştir.

Dr. Kiyasettin Koçoğlu
DİB/Eğitim Uzmanı

İslâm'a Giriş

TEMEL ESASLAR

(DİB. Yay., Ankara 2008, 476 s.)

Din, insanların bireysel ve toplumsal hayatlarında etkisini sürdüren faktörlerden biridir. Gönle hitap etmesi ve yaptırımını dışsal etmenlerden ziyade bireyin bizzat kendi istemliliğinden alması, dinin etki alanının sınırlarının bireyin var olduğu her an ve mekâna doğru uzanmasını sağlamaktadır.

Asnımızda dinlerin yoğun faaliyet ve işlevsellik kazandığı gözlemlenmektedir. Bilgi çağının teknik imkânlarının da kullanılması dolayısıyla, her alanda olduğu gibi, dinî bilgi alanında da bilgi enflasyonundan bahsedilmesi mümkündür. Bu durum nitelik tartışmalarını beraberinde getirirken, dinlerle ilgili yapılan bilimsel nitelikleri haiz, doğru bilgi içeren çalışmaların önemini ortaya koymaktadır.

Diyanet İşleri Başkanlığı, kurulduğu yıldan beri İslâm'ın temel meselelerine yönelik yayımlarıyla, halkı İslâm dini alanında bilgilendirme görevini yerine getirmeye çalışmaktadır. Son yıllarda yayımladığı eserlerle, bilginin toplumun önünden gitmesi hedefini gerçekleştirme çabasını sürdürmektedir. Tanıtı-

mini yapmaya çalışacağımız eser de bu nitelikleri haiz, "İslâm'a Giriş" serisi içinde üçüncü cildi teşkil eden, "İslâm'ın Temel Esasları"nı ele alan kitaptır.

Eser, Türkiye'de İlahiyat Fakültelerindeki çağdaş ilmi birikim ile Diyanet İşleri Başkanlığının din hizmetlerinde edindiği engin tecrübeyi bütünleştirerek, insanımıza ihtiyaç duyduğu alanlarda gerekli bilgiyi sunmayı, doğru bilgiye dayalı ortak bir anlam alanının oluşmasına katkı sağlamayı hedeflemektedir. Eserde konular, Başkanlığın belirlediği ilkeler ve kriterler çerçevesinde, sahasında uzman bilim adamlarınca kaleme alınmış, çeşitli inceleme ve redaksiyon kurullarından geçirilmek suretiyle, fikir ve üslup birliği sağlanarak yayına hazırlanmıştır. Prof. Dr. Süleyman Uludağ'ın editörlüğünde yayımlanan eser, sunuş, yedi temel bölüm ve dizinden oluşmaktadır.

"Din ve İnsan" başlığını taşıyan I. Bölüm, Doç. Dr. İbrahim Hatiboğlu, Prof. Dr. Süleyman Uludağ ve Doç. Dr. Cağfer Karadağ tarafından kaleme alınmıştır. Eserde, din kavramının tarihsel süreç içerisinde yüklendiği anlam değişikliklerine dikkat çekilen bu bölümde, İslâm'ın nüzulü sürecinde Mekke döneminde "tarihe ve kâinata yön veren, zamana ve âleme hükmeden dini ortaya koyan ve hesap gününün sahibi olan Yüce Allah'ın hakimiyeti" anlamında kullanılan dinin; Medine döneminde, "kişinin Allah'ın arzuladığı gibi bir hayat sürdürmesi, Müslüman toplumuna karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmesi, Allah Teâlâ'nın mutlak haki-

miyet ve tasarruf sahibi olduğunu özümsemesi" manalarını da kazandığına dikkat çekilmektedir. Dinî düşüncenin zayıflamasının ahlâkın yaptırım gücünün zayıflamasına neden olacağı ve dolayısıyla toplumsal kontrol mekanizmaların zayıflayacağı ve gayriahlâkî fiillerin artacağı belirtilerek, dinin Allah ve insan, insan ve nefsi, insan ve toplum, insan ve çevresi gibi alanlardaki etkinliğine dikkat çekilmektedir. Tarihî süreçte ortaya çıkan başlıca dinlerin ve Kur'an'da adı geçen peygamberlerin de konu edildiği bölümde, İslâm'ın geldiği ortamda Arap Yarımadasının kültürel ve sosyal yapısı ve bölgede varlığını devam ettiren dinler hakkında bilgilere yer verilmektedir.

"İslâmiyet'in Doğuşu ve Yayılışı" başlıklı II. Bölüm, Doç. Dr. İbrahim Hatipoğlu tarafından kaleme alınmıştır. Bu bölümde, Hz. Peygamber'in hayatı ve mücadeleleri, detaya girilmeden örnek alınması gereken yönleri öne çıkarılarak anlatılmaktadır. Hz. Peygamber sonrası Müslümanların onsuz bir hayata intibak mücadeleleri ve Hz. Ebu Bekir'in ilk halife seçilmesi, Usume ordusunun sefere gönderilmesi, yalancı peygamberlere karşı verilen mücadeleler, Ridde savaşları ve Kur'an'ın toplanması konuları ele alınmaktadır. Hz. Ömer dönemi ise fetihler, hicrî takvimin başlangıç olarak tespiti, Kudüs'ün fethi, İslâm topraklarının idarî bölgelere ayrılması, Müslümanlara has ilk madenî paranın basılması ve Şurut-i Ömeriyye adıyla bilinen otuza yakın maddesi bulunan talimatname boyutlarıyla öne çıkarılmaktadır. Hz. Osman'ın faziletlerinden bahsedilen bölümde, onun deniz ve ada seferleriyle temayüz etmesi, yapılan fetihler ve kurumsal anlamdaki gelişmelerin yanı sıra hilâfetinin son dönemlerindeki atamaları, Kur'an-ı Kerim'in çoğaltılması ve halifenin aleyhine gelişen olaylar karşısında yetersiz kalması sonucunda öldürülmesi ele alınmaktadır. Hz. Ali dönemi, fitnenin baş gösterdiği ve Müslümanların ciddi sıkıntılarla karşı karşıya kalmaları sonucu fetihlerin durakladığı bir dönem olarak nitelenmektedir. Cemal ve Sıffin savaşları, Hz. Ali'nin ümmetin birliğini sağlamak için verdiği mücadeleleri ve şehit edilmesi ele alınmaktadır. Hulefa-i Raşidin'den sonraki gelişmelere de değinilen bölümde, itikadî ve amelî mezheplerin oluşum sürecine değinilmektedir. Bu süreçte gelişen bilimsel çalışmalardan ve insanlığa olan katkılardan da bahsedilmektedir.

"Dini Bilgi ve Hükümlerin Kaynağı" başlıklı III. Bölüm, Doç. Dr. İbrahim Hatiboğlu tarafından kaleme alınmıştır. İslâm'ın bilgi ve hükümlerinin kaynaklarının ele alındığı bölümde kaynaklar, temelde aslî ve talî olarak iki kısma ayrılmaktadır. Aslî kaynaklar olan Kur'an, sünnet, icma ve kıyas üzerinde genişçe durulmaktadır. Talî kaynaklar içerisinde ise istihsan, istislah, istishab, sedd-i zeraî ele alınmaktadır.

"İman Konuları" başlıklı IV. Bölüm, Doç. Dr. Çağfer Karadaş tarafından kaleme alınmıştır. Bu bölümde İslâm açısından inanılması gereken temel esaslar, detaylı olarak ele alınmaktadır. İmanın tanımı ve niteliği konu edilirken, iman bakımından mümin münafık ve kâfirin ve günahkâr müminin dindeki konumları ele alınmaktadır. Ameller bakımından da insanlar takva sahibi, ihsan sahibi, fasık ve müraî olarak ele alınmaktadır. İslâm akaidinin kaynakları olarak Kur'an, sünnet ve akıl incelenirken, ilham ve rüyanın itikatta delil olmaması da irdelenmektedir.

Allah'a iman konusu, Allah'ın sıfatları ve isimleri merkezinde ele alınmaktadır. Peygamberlere iman, tanımı, önemi, gerekliliği, peygamberlerin bilinmesi ve sıfatları başlıklarıyla alınırken; vahiy, vahyin geliş şekilleri, mucize ve son peygamber Hz. Muhammed (s.a.s.) konuları da işlenmektedir. Kitaplara iman konusu, ilâhî kitaplar ve Kur'an'ın mucizeliği ekseninde ele alınmaktadır. Meleklerle iman meselesinde melek kavramı büyük melekler ve görevleri bağlamında ele alınırken; cin, şeytan, ruh konusu da irdelenmektedir. Ahirete iman bahsi, ahiret hayatının hikmeti, kabir hayatı, kıyamet, alâmetleri, imkânı, kıyametin kopması, yeniden diriliş, şefaât, sırat, cennet, cehennem, ruyetullah, şefaât meseleleriyle ele alınmaktadır. Kadere ve kazaya iman meselesi, klâsik çizgi içerisinde Allah'ın her şeyi ezelden bilmesi ancak adalet sıfatı gereği, bu bilmenin insanın iradesine müdahale anlamı taşımadığı yaklaşımdan hareketle izah edilmektedir. Bu bölümde son olarak inanç ve inançsızlık, amelsizlik, inançta tutarsızlık, bidat ve hurafe gibi, çağımızda yaygın olan problemlere de yer verilmektedir.

"İbadet Hayatı" başlıklı V. Bölüm, Doç. Dr. Abdulhamit Binşik tarafından kaleme alınmıştır. İbadet bölümünün teması oluşturulurken, temel meselelerin yanı sıra güncel problemlerin de gözardı edil-

mediği görülmektedir. İbadetin tanımı, dindeki yeri, önemi, amacı, ibadet-ahlâk ilişkisi, ibadet ve maddî-manevî temizlik, ibadetin kişisel ve toplumsal yönü, ibadet ve bidat, ibadette şekil şartı, aşırılık, İslâm'da ibadetle ilgili temel kavramlar, ibadetin çeşitleri, farz ve vacip ibadetler, sünnet ve nafile ibadetleri ele alınmaktadır. Temel ibadetler olarak namaz, oruç, hac, zekât konuları ele alınırken, meselelerin tarihsel süreçleri, hikmetleri, sosyal ve bireysel etki alanları ile ele alınmış olması, metne ayrı bir zenginlik katmaktadır.

"Ahlâk Maneviyat ve Gündelik Hayat" başlıklı VI. Bölüm, Prof. Dr. Süleyman Uludağ tarafından kaleme alınmıştır. Ahlâk konusu, tanımında esas alınan farklı iki yaklaşım üzerinden ele alınmaktadır. Birinci yaklaşıma göre ahlâk, insanın doğuşunda var olan, terbiye ile değişmeye ve düzelmeye elverişli bulunan belli birtakım ruhî, kalbî hal ve niteliklerdir. Diğer bir yaklaşıma göre ise ahlâk, nefisteki temel bir yapılanma olup düşünmeye hacet kalmadan, bu yapıdan fiiller kolaylık ve rahatlıkla meydana gelmektedir. Eğer bu yapı dinen ve aklen güzel olan fiillerin çıkmasına elverişli ise güzel huy ve ahlâk; kötü davranışların vücuda gelmesine elverişli ise kötü huy/ahlâk adını alır.

Ahlâkın değişebilir olması gerektiği fikrinin, peygamberlerin ve ilâhî mesajların tekrar tekrar gönderilmesi ile temellendirildiği bölümde, ahlâkın evrensel bir olgu olduğu belirtilmektedir. Ahlâkın temel gayesinin insanların hem bireysel hem de sosyal hayattaki davranışlarını düzelterek, güzelleştirerek, kişileri yetkin ve erdemli hâle getirmek olduğu ifade edilmektedir. İslâm ahlâk anlayışının kişiyi Allah'a, kendisine, ailesine yönelik sorumluluk alanlarıyla yükümlü kıldığı ifade edilmektedir. Bu bağlamda ele alınan İslâm ahlâkının başlıca esasları; doğruluk, dürüstlük, verilen sözde durmak, ihlâs, iyilik, konukseverlik, cömertlik, şükür, sabır, tevazu, adalet, hak, Allah korkusu ve cesaret, Allah sevgisi ve muhabbet, tevekkül ve tedbir, çalışma ve kazanma, emanet, ümit, hayâ, iffet-namus, kanaat, istişare şeklinde ifade edilmektedir.

"İslâm Medeniyeti" başlıklı VII. Bölüm, Doç. Dr. Abdulhamit Binşik tarafından kaleme alınmıştır. Bu bölümde, İslâm'ın insanlığın ortak değerlerine sahip çıkan ve "Hikmet müminin yitiğidir." anlayışıyla, dünyanın görmüş olduğu en büyük değişimi ya-

“İslâm'a Giriş Temel Esaslar isimli eser, sade dili, anlaşılır üslubu, zengin içeriğiyle, İslâm'ın bilgi, itikat, ibadet, ahlâk ve kültürü hakkında her tabakadan insanın istifade edebileceği başucu kitabı tanımlamasını hak eden niteliktedir.”

şatan medeniyet oluşuna değinilmektedir. Medeniyetin temelini oluşturan esasları, Hz. Peygamber ve ashabının hayatında bulmanın mümkün olduğu ifade edilmektedir. İslâm Medeniyetinin temelinde Kur'an-ı Kerim olmakla birlikte, mahallî değerlere ve kültüre de saygılı bir anlayışa sahip olduğu vurgulanmaktadır. Bu bölümde, medeniyetin oluşumuna katkı sağlayan eğitim kurumlarından cami, suffe, medrese hakkında bilgiler sunulmaktadır. İslâm'da bilim, bilim anlayışları bağlamında Cabir b. Hayan, Harizmî, Kindî, Cahız, Muhammed b. Zekerriyya er-Râzi, Farabî, İbn-i Sina, İbnü'l-Heysem, Birunî, İbn-i Rüşd hakkında bilgiler verilmekte ve İslâm biliminin Batı'ya tesirlerine değinilmektedir.

İslâm'da sanat ve estetiğin de ele alındığı bölümde, güzelliğin sadece bedenî güzellik olmadığına, aynı zamanda ruh güzelliğinin de önemli olduğuna işaret edilmektedir. İslâm sanatlarından şiir, edebiyat, musikî, hat, tezhip, minyatür, ebru hakkında bilgiler verilmektedir. İslâm'ın şehirçilik anlayışının ele alındığı bölümde, şehirlerin merkezinde camilerin bulunduğu ve onların etrafında medreseler, tekeler, hankâhlar ile eğitim birimlerinin yer aldığından bahsedilmektedir. Ayrıca Mekke, Medine, Kudüs gibi kutsal şehirler, Müslümanlar tarafından kurulan Basra, Kufe, Bağdat, Kahire ve fetihlerle devir alınan şehirlerden ise Şam, Semerkand, Buhara, Kurtuba, İstanbul ve bazı Anadolu şehirlerinden kısaca bahsedilmektedir.

Sonuç olarak, "İslâm'a Giriş Temel Esaslar" isimli eser, sade dili, anlaşılır üslubu, zengin içeriğiyle, İslâm'ın bilgi, itikat, ibadet, ahlâk ve kültürü hakkında her tabakadan insanın istifade edebileceği başucu kitabı tanımlamasını hak eden niteliktedir.

1. Cikciki ile Küçük Ördek
2. Cikciki ile Küçük Tavşan
3. Cikciki ile Küçük Lütfi
4. Cikciki ile Küçük Kedi
5. Cikciki ile Küçük Kuş
6. Cikciki ile Küçük Ağaç

Yeni

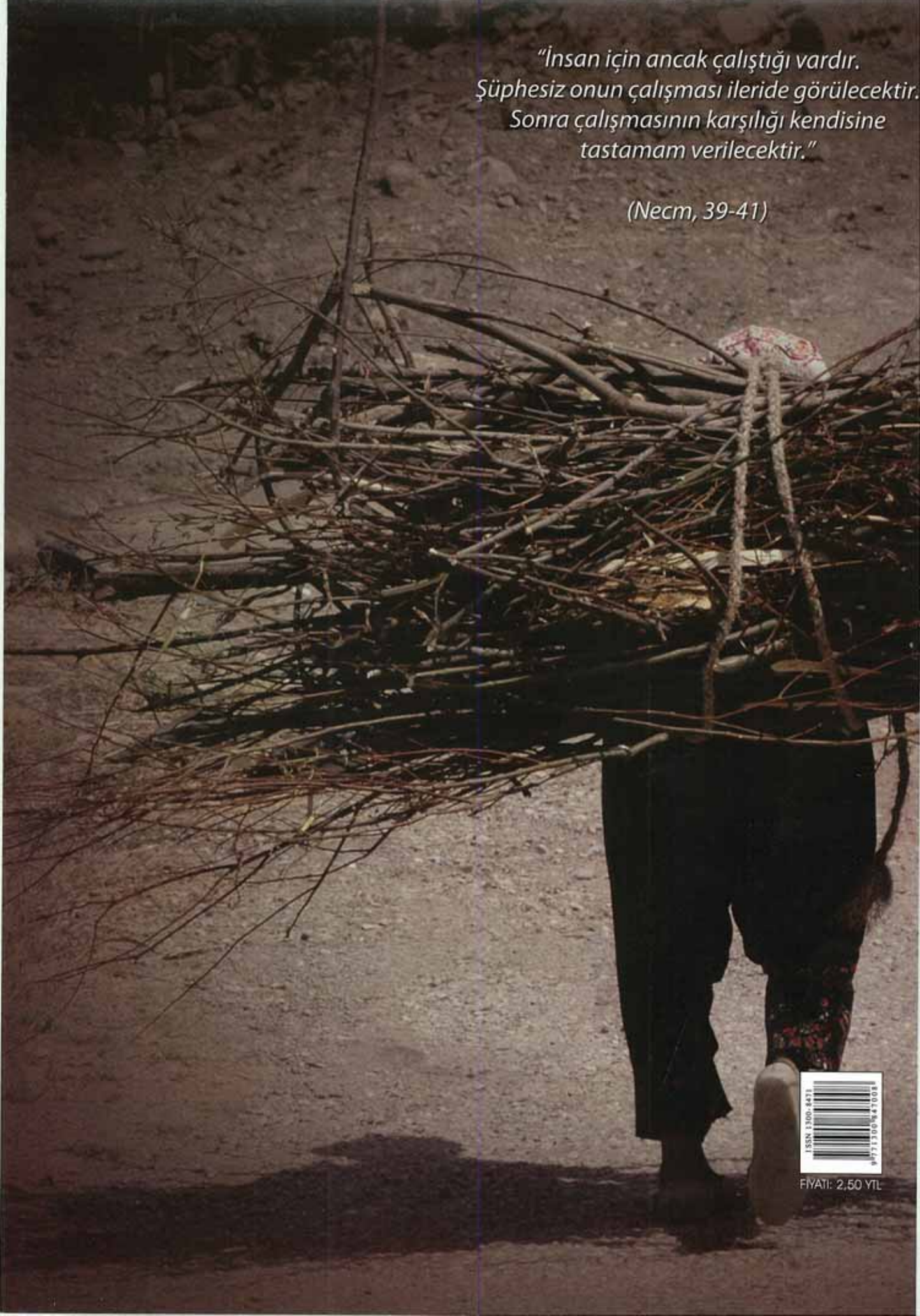

yayınlarımız

Yurt içinde Diyanet yayınları satış yerlerinden,
yurt dışında Müşavirlik ve Ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

*"İnsan için ancak çalıştığı vardır.
Şüphesiz onun çalışması ileride görülecektir.
Sonra çalışmasının karşılığı kendisine
tastamam verilecektir."*

(Necm, 39-41)

FİYATI: 2,50 YTL